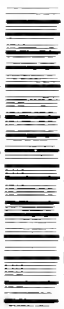

01499207 31 5084-0111

3 1761 01499207 7

B. L. Herbert.

1856

JOHANNES DE GARLANDIA.

DE TRIUMPHIS ECCLESIE

LIBRI OCTO.

EDITED.

FROM THE UNIQUE MANUSCRIPT IN THE BRITISH MUSEUM,

BY

THOMAS WRIGHT, ESQ., M.A., F.S.A., Hon.M.R.S.L. &c. &c.

CORRESPONDING MEMBER OF THE IMPERIAL INSTITUTE OF FRANCE,

(ACADEMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES LETTRES).

LONDON:

J. B. NICHOLS AND SONS, 25, PARLIAMENT STREET.

MDCCCLVI.

JUL 1961
UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

TO
THE PRESIDENT AND MEMBERS
OF

The Roxburghe Club,

THIS POEM,

BY JOHN DE GARLANDE,

NOW FIRST PRINTED,

IS DEDICATED AND PRESENTED

BY THEIR OBEDIENT SERVANT,

POWIS.

June 17th, 1856.

The Roxburghe Club.

MDCCCLVI.

THE DUKE OF BUCCLEUCH AND QUEENSBERRY, K.G.,

PRESIDENT.

THE DUKE OF DEVONSHIRE, K.G.
THE DUKE OF HAMILTON AND BRANDON.
THE DUKE OF SUTHERLAND, K.G.
HIS EXCELLENCY MONSIEUR VAN DE WEYER.
EARL OF CARNARVON.
EARL OF POWIS, F.P.
EARL CAWDOR.
EARL OF ELLESMERE, K.G.
LORD VERNON.
LORD DELAMERE.
LORD WENSLEYDALE.
RIGHT HON. SIR DAVID DUNDAS.
HON. ROBERT CURZON, JUN.
SIR STEPHEN RICHARD GLYNNE, BART
SIR EDWARD HULSE, BART. M.A.
SIR JOHN BENN WALSH, BART.
REV. BULKELEY BANDINEL, D.D.
NATHANIEL BLAND, ESQ.
BERIAH BOTFIELD, ESQ. *Treasurer.*
REV. WILLIAM EDWARD BUCKLEY, M.A.
PAUL BUTLER, ESQ.
FRANCIS HENRY DICKINSON, ESQ.
RALPH NEVILLE GRENVILLE, ESQ.
HENRY HALLAM, ESQ.
REV. EDWARD CRAVEN HAWTREY, D.D.
ROBERT STAYNER HOLFORD, ESQ.
ADRIAN JOHN HOPE, ESQ.
ALEX. JAMES BERESFORD HOPE, ESQ.
REV. JOHN STUART HIPPISELEY HORNER, M.A.
JOHN ARTHUR LLOYD, ESQ.
EVELYN PHILIP SHIRLEY, ESQ.
WILLIAM STIRLING, ESQ.
GEORGE TOMLINE, ESQ.
CHARLES TOWNELEY, ESQ.

INTRODUCTION.

JOHN DE GARLANDE (or Garlandie, for the Latinized form would seem to point to the latter as his true name), the author of the following poem, has been among English and foreign literary historians the subject of much confusion, with regard both to his age and to his country. The more important errors arose chiefly from confounding our poet with the mathematician Gerlandus, who flourished in France in the eleventh century, and who was best known by his treatise on the *Compotus*, or *Computus*. The mistake is, however, the less excusable, as our John de Garlande not unfrequently speaks of himself in his writings, especially in the one now printed for the first time.

Thus, he tells us expressly that he was an Englishman.¹ We have no means of ascertaining the exact date of his birth, but it no doubt took place at some period in the latter half of the twelfth century. He tells us that when a youth he studied at Oxford, and that he attended there the lectures of John of London, of whom he gives a short but interesting account.² From this it appears that

¹ See p. 59 of the present volume.

² See pp. 53, 54. Tanner mentions two English scholars named John of London, the first a professor at Oxford, and the friend of Roger Bacon, the other a monk of Canterbury, in the fourteenth century, who wrote chronicles. The latter, of course, is out of the question; and the former is much too late in date to be identical with him of whom John de Garlande speaks, and who must, therefore, be considered as an addition to our known list of English scholars of the middle ages. I suspect, however, that Leland, from whom Tanner copies, has taken some of the allusions to our John of London as belonging to the contemporary of Bacon.

John of London lectured on natural philosophy. Like many of his contemporaries, John de Garlande, in his eagerness for knowledge, left his native country to settle in Paris, and in the university there he attended among others the teaching of Alanus de Insulis, of whom also he relates an anecdote which was not, I think, known before.¹ From another poem by John de Garlande, it appears that he was in the university of Paris as early as the year 1204.² France had now become his adopted country; and he speaks of it with feelings of attachment which he acknowledges to have been as great if not greater than those he entertained for his native country.³ We learn from another of his works, a sort of Latin vocabulary entitled *Dictionarius*, that he was present at the siege of Toulouse in 1218, when Simon de Montford was slain (on the 25th of June of that year).⁴ What may have been the occasion

¹ See p. 74 of the present volume.

² The poem alluded to is the *Carmen de Officiis Ecclesiæ*, of which there is a copy in one of the Cottonian Manuscripts (MS. Cotton. Claudius A. viii.). At the close of this poem, fol. 210, v^o., the writer says—

“Hoc opus exiguum ludendo tempore feri
 Exiguo quod Parisius præcone relatum
 Conscripsere manus, studium quo tempore mortem
 Flevit Alexandri studiosi carmine tali.
 Gemma pudicitiae fuit hic, flos philosophiæ,
 Aula decens morum redolens velut area florum,
 Quem virtus humilis rexit, qui vultus honestus
 Promisit pacificum, doctum, rationis amicum;
 Floret Alexandro locus hic, dedit Anglia florem,
 Cujus Parisius cælo transmisit odorem.
 Mille ducentenis quater inde delegat annis
 Virginis a partu, qui nos censura Johannis
 Missam legatus pro defuncto celebravit, &c.”

³ See pp. 21, 23, and 59, of the present volume.

⁴ In civitate Tholosæ, *nondum sedato tumultu belli, vidi* antemuralia, etc. . . et petralia sive tormenta, quarum una pessumdedit Simonem comitem Montifortis. (J. de Garlandia, *Dictionarius*, § xlviiii.)

of his visit at this time we do not know ; but, as he speaks in the following poem of the arguments he had used against the heretics,¹ he was probably employed in some way or other in the crusade against the Albigeois. A few years afterwards, on the final submission of count Raymond of Toulouse by the treaty of April 1229, the University of Toulouse was founded under the auspices of the legate Romanus de Sancto Angelo. John de Garlande was one of the professors selected by the legate from the University of Paris to be sent thither to assist in its formation, and he gives us an account of their journey in company with Elie abbot of Grandselve, one of the negociators of the treaty, with a rather curious and interesting notice of the first beginning of the southern university.² He tells us in another passage that, in the same year, finding that the people (the clergy) of Toulouse were at fault in their reckoning of the time for celebrating Easter, he gave them rules for that purpose.³

He further informs us that he remained three years in the University of Toulouse, and gives us an account of the studies pursued there ; that he wrote and revised there his *Epithalamium Beatae Mariæ Virginis*, a poem contained in the same Manuscript from which we print the poem *De Triumphis Ecclesiæ*, and which he says he presented to the legate at Beziers ;⁴ and that, during his stay at Toulouse, an Italian scholar of great learning, named Roland, came to Toulouse and confuted a heretical teacher named Gauvaine, causing either him or his writings to be burnt.⁵ We know that the legate Romanus went to Toulouse in the November of 1229, to hold a council there, at which the power of the Inquisition was established throughout Languedoc. At length, John de Garlande tells us, after the death of the sanguinary bishop of Toulouse, Folquet de Marseilles (which occurred at the Christmas of 1231), the university began to decline, the professors no longer received the irregular salaries assured to them

¹ See p. 76.

² See pp. 93-98 of the present volume.

³ See p. 99.

⁴ See p. 100.

⁵ See p. 101.

by the treaty of 1229, and the "crowd" of students gradually dispersed.¹ The principal cause of this change appears to have been the unsettled state of the country, for the violence of the French governors and the atrocities committed by the inquisitors had produced everywhere a spirit of resistance, and the more resolute of the old national party, taking refuge in the woods and other hiding places, and in some of the castles and strongholds, where they were probably joined by many who only sought the opportunity of plundering and living riotously, prowled over the country, plundering their enemies and revenging themselves on all the papal agents and French who fell into their power. The University of Toulouse was notoriously founded as a grand agency of the papal power, not only to overcome the heresy of the Albigeois, but to suppress the national spirit of the South, and the masters and students were naturally to the outlaws objects of the bitterest hostility. It is clear from the allusions of our poet that the neighbourhood of Toulouse was no longer safe for them, and that the general desertion of the University of Toulouse was the consequence. John de Garlande, according to his own confession, was one of the first to fly; and, to escape the dangers of the land, he embarked in a boat on the Garonne; but, as the terms he uses seem to imply, the boatmen themselves betrayed their passengers to a party of the outlaws, who had established themselves in the strong fortress of Castel-Sarrasin, in the neighbourhood of Moissac, whither they were carrying them as prisoners. Some extraordinary appearance in the heavens, however, arrested the attention of their captors, and before they could land at Moissac a party of pilgrims arrived opportunely to their rescue (*peregrini*, meaning probably the French soldiers who had assumed the cross in the crusade against the Albigeois). This appears to have occurred at night, for we are told that at daybreak (*crastina lux oritur*) the outlaws landed and plundered and burnt the houses (of Moissac?), and then, as it appears,

¹ See p. 105.

retreated to their stronghold. After escaping other dangers, and going through many difficulties, John de Garlande and his companions at length reached Paris in safety.¹

This seems to be all we know relating to the personal history of John de Garlande. His scholarship appears to have been held in high repute, and his lectures drew together some of the most distinguished students of the Parisian university. Among these was the famous Roger Bacon, who, in one of the great scientific works which have immortalized his name, speaks with respect of his former teacher.² From the time of his return from Toulouse, which must be placed in 1232 or 1233, he probably remained in the University of Paris, where we know that he was residing in 1245, and that he was engaged in the composition of the poem now printed.

Lugdunum venit quo sanctus tempore papa,
Hoc mea Parisius musa trahebat opus.
Mille ducentenis conjungo decem quater annos,
Virginis a partu, tresque duosque ligo.³

At the close of his work, he speaks of king Louis IX. as being in Syria, occupied with the interests of the Christians, and announces that the king of Spain was preparing to carry an army to his assistance.

Ecclesie vires auget rex Anglicus, et rex
Hispanus, robur undique turma novat.⁴

The king of Spain was Ferdinand III. of Castille, who was, as we know, on the point of leading an army into the East, when his design was interrupted by his death on the 30th of May, 1252: it must, therefore, have been just before that event (*i. e.* early in

¹ See p. 106.

² Et ideo magister Johannes de Garlandia vituperavit omnes, sicut ego ex ore ejus audivi, &c. *Rogeri Baconis Opus Minus*, cap. vii. quoted in Tanner's *Bibliotheca*. The *Opus Minus* of Roger Bacon has not yet been printed.

³ P. 127. The Pope arrived at Lyons early in the year 1245.

⁴ P. 139.

the Spring of 1252) that John de Garlande completed this poem. If he were really established in Paris so early as the year 1204, he must at this time have been far advanced in years, and he probably did not long survive it. Indeed he speaks of himself, in the lines immediately following those last quoted, as though conscious that he was not likely to live to see the result of the expected expedition to the East of Ferdinand of Castille and Henry of England.

*Deposcent alios illorum gesta poetas,
Qui quando tempus venerit illa canant.*

John de Garlande had lived through an age of great events. His early youth had probably witnessed the crusade of Richard Cœur de Lion. He had been contemporary with the troubled reign of king John of England, and had contemplated, apparently with great interest, the expedition of prince Louis to his native country. He had witnessed the dreadful crusade against the Albigeois from its commencement to its close, and seems to have been personally engaged in it. He had shared in the terrors excited by the approach of the Tartars, and in the anxieties caused by the misfortunes of king Louis's expedition to Egypt; and during nearly all this period the not less sanguinary struggle between the emperor Frederic II. and the popes raged with fierce violence. As he contemplated all these wars and revolutions toward the close of his days, he appears to have conceived the project of employing all his skill in metrical composition to commemorate what he had seen and hand down his sentiments and impressions to future ages. The Church had triumphed over heresy at home in the Albigeois, as it had certainly triumphed over the infidels in the third crusade, and was believed by its devotees to have triumphed in the retreat of the Tartars, and, even in the disasters of Egypt, by the number of its servants who had received the crown of martyrdom; and, as the papal power had at this moment gained the upper-hand of the civil power in most of the countries which held its faith, John de

Garlande chose to consider this history as a succession of triumphs of the Church; and he, therefore, selected for its title that of *De Triumphis Ecclesie*. This title has, to a certain degree, been unfavourable to his fame, for it has led the readers of old manuscripts to pass his book over as a mere theological poem, and thus its many curious illustrations of contemporary history were overlooked.

The style of John de Garlande is ambitious and pedantic, and displays the schoolman vain of his accomplishments. His language, though now and then we have a few good lines, is far inferior to that of the scholastic Latin poets of the preceding century, and is full of grammatical conceits and puns, and plays upon words and rhymes. Its author affects, above all things, a great facility in the use of all the quaint and fantastical embellishments of Latin metre which were then practised by the ingenious, and he carries this so far as to introduce on occasions what were termed in scholastic language *versus retrogradi*, or verses which read backwards as well as forwards.¹ These defects of style often render the meaning obscure, while, as a whole, the poem is broken, and confused by frequent digressions, the principal object of which appears to have been to make a display of the author's varied knowledge in theology, in history, in literature, and in the sciences, such as astronomy, mathematics, navigation, natural philosophy, and even medicine.² He even on one occasion treats us with a page or two of popular prognostics of the weather.³ Making allowance for these defects, the poem is interesting in many points of view; it is a remarkable monument of the lighter scholastic literature of the age; it is full of allusions to contemporary events, given in a tone which conveys to us more of the general sentiment of the time than we gain from the chroniclers; and even the digressions are sometimes reflections of the popular feelings of those for whom John de Garlande wrote.

John de Garlande was a prolific writer, but the greater number

¹ See p. 41.

² See, for instance, p. 93.

³ See p. 291.

of his works were designed for purposes of instruction. Such were the *Dictionarius* already mentioned, the *Compendium Grammaticæ*, and the *Accentuarium*, all three found in a manuscript in Caius College, Cambridge; the *Synonymorum opus*, which was printed by Pynson; and the *Æquivocorum opus*, which was also printed by Pynson. He was the author of several other poems, chiefly of a religious character; but he seems to have considered as his two most excellent works the *Epithalamium B. Mariæ Virginis*, and the poem now printed, *De Triumphis Ecclesie*. They are both contained in a very carefully written manuscript of the latter part of the thirteenth century, preserved in the British Museum (MS. Cotton. Claudius A. x.), from which the text in the present volume is edited. I am not aware that any other manuscript of this poem is known to exist.

THOMAS WRIGHT.

JOHANNIS DE GARLANDIA
DE TRIUMPHIS ECCLESIE LIBRI OCTO.

GAUDIA succumbunt lacrimis, risusque dolori
Cedit, dum bellis gratia pacis obit.
Plangite, compassi cuncti, quos congrua pacis
Solliciti mæsto pro grege causa movet.
Mæstis palma dabit plausum, post tempora brumæ
Successus veris gratior esse solet.
Cui non flere vacat dum belli sæva procella
Ingruit, et latum grandinat orbis agrum?
Audiat omnis homo placide, qui diligit illum
Est qui de sacra virgine natus homo:
Arma crucemque cano, qua dux superatur Averni,
Et qua succumbit vulgus inerme suum.
Christi victrices aquilæ, quæ sunt crucis alæ,
Dæmonis et mundi, carnis et arma domant.
Primus homo pacem fregit, natisque reliquit
Nil nisi bella suis, flere, dolere, mori.
Heu! quotiens justus cruor est a sanguine justî
Fusus Abel, quotiens sævit in orbe Chaim!
Defleo cum causis pugnæ, describere cunctas
Non valeo totus quas modo mundus habet;
Hinc in Teutonicos Mars fulminat, hincque rebelles
Sævît in Ausonios martius ense furor;
In nos armatur Babylon, Cartagoque sævos
Exacuit gladios, insidiasque struit.

☞ Prefatio libri et
benivolentia

☞ Benevolentia.

¶ Docilitas hic adqui-
ritur.

Occurrunt pauci sed fortes sub duce Christo.
 Quos sacra lex armat et tua, Christe, fides.
 Dans intellectum lectori, summa libelli
 Præluit, totum parte patescit opus.
 Legis tutores primæ legisque secundæ
 Notificare juvat et memorare probos.
 Auditor docilis summatim cernat honestum
 Tractatum, stabilis constet ut ipse fide.
 Scribere me cogit laus Christi lausque Mariæ.
 Laus crucis, ecclesie palma, corona, decus.
 Francorum reges pugiles fulsisse fideles
 Ecclesie lætor gesta canendo sua;
 Sed motus mihi flere licet, qui plurima regna
 Turbant: pax utinam regna ducesque liget.
 Inter Christicolas lamentor prælia mota,
 Hortor et in Parthos vertere bella feros.
 Attentus lector speculetur qualiter exit
 A tempestatis turbine cymba Petri.
 Francigenas armat crux Christi, gaza, potestas.
 Et socios illis proxima regna dabunt;
 Rex studet ut salvet animas, non Parthica regna
 Querit, cui servit Gallia dives opum.
 Argenti venas coquit Anglia, nec cupit agros
 Rex suis Assyrios, inamo trophæa crucis.
 Sit fortuna licet miscens adversa secundis,
 Illis tamen occurrit mens animosa duceum.
 lum qui siccet lacrimas mihi, Christe, triumphans,
 et nati pande trophæa tuo.
 fave, pigmenti cella, favoris
 inum, purga pectus et hora mihi.
 defende tuos, confunde tyrannos,
 Ila crucis precipitare volunt.
 reges detractio lædere justos.
 sum laudes certant habere suas.

¶ Attentus reddidit
auctor auditores.

. . . . tamen laude miser mittetur in ignem
 um regum stabit, honorque suos.
 ulgi unum pervertere rectum,
 eternis dicere curva sequi.
 idam natum grassantur amaro
 ui morsu dilacerare student.
 a laudanda trahunt formosaque damuant,
 utant appropriantque sibi.
 qui manicas sibi scindunt ex alienis,
 tergo quod fuit ante suum.
 a si renovo, vel si nova scribere tempto,
 amque meo carmina scribo stilo
 mea musa gemit, gemituque depresso
 at, clamorem temperat agra suum.
 Justus et injustus clamore locantur in isto,
 Ut primo meritum noscit uterque suum.

ME socii rogitant, quia res ignota refertur,
 Quod caligo rei clarificetur eis;
 Prologus ante venit, sequitur distinctio certa,
 Cum titulis operis paragraphisque suis.
 Clarifico metricæ capitalia membra, biformem
 Reddit enim faciem dissona prosa metro.
 Effundo fletum cum flentibus, ut tamen ipsos
 A fletu retraham ketitiæque traham.
 Pluribus exemplis bellum dissuasio damnat,
 Sit nisi legitimum, jura fidemque sequens.

1. ¶ Vulnere nature primo sunt dicta libello,
 Impia fraus, hæresis fœda, cupido gravis.
2. ¶ Vietricis vexilla crucis de more per hostes
 Prosilient; vietrix hæc fuit, est, et erit.
 Intitulata patent papalia jura, rebelles
 Hostes ecclesiæ succubuisse dolent.

¶ Explicit prologus,
 et sequuntur capitula
 libri principalis.

- Haec probo per casus multos mirandaque mundo
 Gesta crucis, nostri que meminere senes;
 Francorum turmas, Anglorum signa, marinos
 Casus, cum signis temporis, ordo tenet.
3. ¶ Sanctorum palmas adjungo, qui sibi coeli
 Moenia, regna, jubar, organa,serta metunt;
 Laude triumphali variis meruere kalendis,
 Idibus, et nonis, ad sua festa coli.
 Patris virgo parens primum mediumque serenat,
 Et finem, sine qua marcida metra jacent.
 Idola, fana, deos impugno, diesque nefastos;
 Nam sacer est opifex, tempora sacra movens.
4. ¶ Naturas rerum lector legat, hasque revolvat
 Attentus, res est ardua, prisca, nova.
 Diversas belli causas evolvo cruenti,
 Fortia nec tantum bella, sed orta mala.
 Sunt haereses cause scelerum, violentia, fastus,
 Insidiae, livor, frans, dolor, ira, pudor.
 Temperat adversis Deus hujus prospera mundi,
 Mens quia leta diu luxuriare solet.
5. ¶ Phœbus supremæ rapitur vertigine sphaerae,
 Et duodena secat tramite signa suo;
 Sed procul injusti fugiunt a tramite recti,
 Justus in hiis igitur fidere nemo velit.
 Crescit materia scelerum modo tanta, quod illam
 Vix tango, nunquam plura fuere mala.
 Attentus maneat igitur qui vincere mundum
 Hunc cupit, et sanctæ bajulus esse crucis.
6. ¶ Insidiis Parthi pugnant, furtoque fugaque,
 Unde sibi caveat justa caterva crucis.
 Strage Toresmini terram lactisque lavique
 Fœdant, quas Babylon Assyriique juvant.
7. ¶ Dum vastata jacet Jerosolima sancta, potentes
 Plures qui servant plurima plura petunt.

Sed vos, o justis, causas assumite justas:

Assit larga manus, ausa, diserta, potens.

Quando pepercit Achaz hosti vindicta Saulis,

Offendisse pius dicitur ipse Deum.

8. ¶ Fas est injustos armis comescere justis,

Multi sed spreto jure sequuntur opes;

Præda tamen rerum perit, et procedit honestas.

Et qui jus temptat spernere, jure cadit.

In bellis Josue, Moyses prece, Job paciendo,

Sit princeps, Itacus pectore, dando Titus.

Hoc duce nocturnam superat rosa læta procellam,

Et fuscum redimit vespera clara diem.

9. ¶ Sæpe juvis justis sors intonat aspera, cujus

Vim frangit subito palma beata crucis.

Arma pudicitie cruce fulgent, gaudia mœstis

Et mergunt, portum post mare nauta capit.

Perfida sed Persis Machometi fraudibus errat,

Illecebras carnis dum studiosa colit.

10. ¶ Prædictis partes capitales partibus addo,

Sicut declarat carminis ordo sequens.

Græcia succumbet tandem, vincentque Latini.

Illic Romanum servet ut ara modum.

Mars et mors parili processu fœdera servant,

Et crescit gemitus undique causa mei.

11. ¶ Hinc se Christicolæ perimunt, hinc Parthus in illos,

Hinc furit hæreticus, justus ad astra studet;

Justus in adversis non frangitur, immo coronam

Majorem meritis gaudet habere suis.

12. ¶ Tartaræ gentis excessus exprimo diros,

In nos quam diram Tartara dira movent;

Ecclesiæ pacem turbat dum turba rebellis,

Surrepens hæresis hinc violare studet.

Cum ratione caro, fervor cum frigore, cælum

Cum terra, purum cum luc, bella gerit.

- Das tamen ecclesiae celebres, rex Christe, triumphos.
 Hancque triumphali praemia ferre manu.
13. [¶] Regi Ricardo dederas regique Philippo
 Parthorum densos extenuare globos.
 Regi Castellae se subdit Corduba, ferrum
 Ferrardi recolit Hispalis ampla ferum.
 Hospita Francorum Cyprus Ludovica signa
 Jam capit, in Pharios transvehit arma duces.
 Tempore luserunt longo gentilia scripta,
 Deposcit tempus hoc sibi vera fides.
 Praefero praeteritis multis praesentia, visa
 Auditis, dubiis certa, probata vagis.
 Claram fuscavit haeresis pro parte Tholosam,
 Cujus purgatrix crux mihi carmen erit.
14. [¶] Adde terrarum conquestus orbis ab ortu.
 Distinguens annis singula quaeque suis.
 Cur et quid scribam tetigi; monstrabitur inde
 Forma stili, formae convenit ordo suus.
 Quantum differtur terrae promotio sanctae.
 Haereticis claudis carmina clauda docent;
 Versibus imparibus expirat syneresis, umbra
 Effugit, emergit lux, ratioque patet.
 Is modus est, elegos parit hic elegia, risum
 Proscribit, lacrimas evocat, ora rigat;
 Post risum plorat fallacia, ridet amœna
 Sponsa Dei; queritur ista, sed illa canit.
 Quid deceat, quid non, pandunt exempla vicissim.
 Vere virtutis ut teneatur iter.
15. [¶] Pristina cum gestis intersero gesta modernis.
 Dant lavacrum nostris antidotumque malis.
 Historias condire graves disgressio morum
 Cernitur, ut condit fercula secta sapor.
 Planctus multiplicat primus, causasque secundus
 Fert liber, effectum publicat ordo sequens.

Est numeri ratio, triplex ternarius impar
 Res incorruptas perpetuasque notat.
 16. ¶ Ecclesie sacrae stilus exerit iste triumphos.
 Dans ex materia nomen habere libro.
 Qui mundi pompam conculeat, in urbe triumphans
 Cœlesti stabiles victor habebit opes.
 Ad styga solidani missi, Daniatica damna,
 Strages alternæ, castra eruenta, patent.
 Vieit Aristotiles, petinaus cognoscere quedam
 Per que luceant altera certa magis.
 Sic gravis emergit elegia, querere planctu
 Plausum, non planctum plausibus illa docet.

QUIS furor, o miseri mortales, bella movere?
 Pro terra terram terra tenebit homo;
 Est terre morsellus homo, sed cœlica solum
 Qui sapit ad cœlum pervenit absque solo.
 Quæ mens est homini cumulare dolore dolores,
 Continuo ejus vita labore labat?
 Est tamen ecclesiam justum defendere sanctam,
 Ut pereat sanctæ gens inimica crucis.
 Præsbyteros aramque Baal destruxit Helyas,
 Ut simili facto nos imitemur eum.
 Hebraeus gladio Mathatias trunecat Hebraeum,
 Dum colit Anthiochi sacra nefanda metu.
 Athlete fidei reges concurrite cuncti;
 Quantum quisque Deum diligit, ense probat.
 Non retrahat validos labor ullus, sit licet ingens
 In Parthos reprobos bella movere labor.
 Sunt comitata duo labor et dolor ordine bellum,
 Quæ proprio præsens ordine margo tenet.
 Si labor est justus, sunt præmia justa laboris;
 Injusto juste pœna labore datur.

¶ Incipit opus principale.

¶ De elegia cupiditatis, et de labore et dolore in bellis, ad terrendum et dissuadendum a bellis motis et movendis contra ecclesiam victicem.

Cæsaris imperium quid habet nisi ferre laborem?
 Vix poterit noctis ipse quiete frui.
 Quî caput est mundi Cæsar gentem capit imam,
 Altera conatur in caput ire suum.
 Est princeps regum terræ qui regnat Olympo,
 Christus, quî reges altaque colla domat.
 Vînci non poterit, qui terræ pondera librat ;
 Calcitrat in stimulum quisquis acerbat eum.
 Quanto major erit descendere forte coactus,
 Culmine de summo, turpius ina petit.
 Si quis deprimitur, si juris agone resurgit,
 Illi pro palma gloria major erit.
 Primo commendo justos in agone fideli,
 In quo papa prior præmia victor habet.
 Non est pauperibus injuria cognita tantum.
 Sed subito turbat divitis illa statum.
 Dum rex Arthurus Romæ sibi regna subegit,
 Perdidit oceanî regna nepote suo;
 Occidens fratrem Galvanum clam ferus iste,
 Nomine Modredus, spernit habere modum.
 Proditor in bello cecidit, proh! læsus ab illo,
 Rex tumuli modicam victor habebat humum.
 Anni quingenti quadragenique duoque
 Virginis a partu præteriere sacrae.
 Sub cruce qui patitur mundana pericula pauper,
 Ejus in æterna pace triumphus erit.
 Pulera figura tali crucis est res, mira figura,
 Mira figurata cernitur esse magis.
 Agno paschali Christo quasi limina, frontes
 Crux signat, signo munit ab hoste domum.
 Sub Pharaone lutum lateresque trahebat Hebraeus,
 Sed tandem Pharia liber abivit humo.
 Læta Maria soror Moysi nova cantica promsit,
 Hostibus absorptis cum Pharaone mari.

Veri pastoris pastoria sponsa Maria
 Salvat oves, servat septa, fugatque lupos.
 Cæli præpositus Michael animas legit, illas
 Mittendas oreo separat hasque polo.
 Ne desperetis præsto solatia vobis,
 Qui sanctæ geritis fortiter arma crucis.
 Cum volet omnipotens gens convertetur iniqua,
 Et pauci subdent plurima regna Deo.
 Expurgat justos tribulatio, mandat ut aurum
 Fornax, et sicut grana flagella probant,
 Ferrum lima domat, taurum stimulatio, prælum
 Uvas, burnellum sarcina, camus equum.
 Mundi deliciis ad cæli gaudia nemo
 Transit, sed cælum poena laborque dabunt.
 Orbis opes hujus miserum est cumulare, tenere,
 Poscere; vir vacuus surgit ad alta levis.
 Die ubi sit Priamus, ubi magnæ gloria gentis,
 Aut ubi sit Trojæ nobilis urbis apex.
 Saturnus Crete rector fuit, a Jove nato
 Expulsus, miseros quos færus oreus habet.
 Cemitur, o reges, magnos præcedere pauper
 Parvus, paupertas quem moderata premit.
 Suffert ecclesia varios operosa labores ;
 Nunc huc, nunc illuc sedula mittit opem ;
 Tristes confortat, aegrotos visitat, orat,
 Predicat, exsuperat, probra, flagella, minas.
 Hac in valle miser misera pro posse laborat
 Hospes homo, varia conditione tamen.
 Fortis, seismicus, justus, terram, styga, cælum.
 Protegit, mirat, habet, robore, fraude, fide.
 Paulus pro cælo vitæ dispendia sensit,
 Per mare, per terras, victor ubique tamen.
 Nudis ecclesiæ tribuens æraria, flammas,
 Laurenti, superas eraticukeque rogos.

Presentis papæ sic mens robusta cruentos
 Non metuit gladios, martyriique minas.
 Francorum princeps nulla formidine belli
 A Christo resilit militiaque crucis.
 Christi nulla crucis gravis est elegia justo,
 Qua vitæ fructus dulce pependit onus.
 Papa vigore viget, cecidit quia vertice fracto
 Hostis Ely pueris per pia verba suis.
 Gregorii quartus In papa -nocentius hæres
 Hostibus occurrit canonis ense sui.
 Cælestinus enim præcedit tempore parvo ;
 Quid mirum? nequeunt stare caduca diu.
 Spiritui labor incumbit, caro dum rationi
 Obstrepit, et ratio fortia frena capit.
 Spinis urticisque suæ vindictus abegit
 Carnis pruritus, demonique stilos
 In specie merule sanctum stimulaverat hostis,
 Sed contra stimulum spina ferebat opem.
 Pro fidei palma Katerinæ nobile corpus
 Machina contorsit, vicit at illa rotas.
 Trinus et unus eis dat pro mercede triumphum,
 Hos cum ter trinis glorificando choris.
 Nunc pro terrenis homines maectantur, Olympo
 Postposito, passi bella, flagella, stygem.
 Hactenus ostendi comitantes arma labores,
 Nunc quid agant hominum crimina flere vaco.
 Exemplis variis probitatis sæpius hortor,
 Ne validi teneant improbitatis iter.
 Suspiro dampnis quæ gignit iniqua cupido,
 Qua fragiles artus mors animasque rapit.
 Elatus, livens, irascens, segnis, avarus,
 Ventrosus, petulans, in sua damna ruunt ;
 Humani generis excessus prodit ab illis,
 Sicut in hiis elegis fert mea musa prius.

Nullus in orbe novo murus diviserat hostis,
 Nullus adhuc gladios qui fabricaret erat;
 Glandes et fructus nemorum pro fruge legebant;
 Non aurum, gemmas, tunc sitiere viri.
 Funestos belli casus incurrere debent,
 Alterius terras qui sine jure petunt.
 Succubuere Gothi, defecit Wandalus, Humi
 Victi senserunt fortia sceptrâ crucis.
 Mendax hæreticus, caro lubrica, plebsque fidelis,
 In se marte ruens, tres tria bella movent,
 Fine tamen vario certant, pugnat quia justus
 Ad pacem, pretium mortis iniquus habet.
 Ecclesie quidem fortes pro pace statuti
 Offendunt justum sanguinis imbre Deum.
 Prælia non cessant per partes quatuor anni,
 Ut plus possideat mentis avara sitis.
 In Christum nescit incredula credere turba,
 Quæ delira Deo saxea corda gerit.
 Hostis nature ferus est Machometus, et omnis
 Qui contra genii fœdera plura sitit.
 Omnia temperiem servant, sed cordis hiatus
 In voto finem non reperire potest.
 Oppositus cancer capricorno lapsus et ortus,
 Reges ex alto cernit abire gradu.
 Inter se præstant sibi mutua munera menses,
 Et cœleste bonum participare volunt;
 Frigus et humiditas sibi fervida siccaque placant,
 Fœdus in oppositis fervor et humor agunt.
 Istam temperiem fecit mirabilis auctor,
 Qui tempus statuit, tempore factus homo.
 Dum solem vitæ fontem jubet ire planetis,
 Sex medium fructus ducit inesse novos;
 Ut, Ptolomæe, doces, complexio signa catenat,
 Et pacis nexus hac brevitate patet.

¶ De temperantia et
 ordine mundialis ma-
 chine, et de excessu in
 hominibus.

Ignea sunt ari., sa., leo, sed scor., aquatica, pis., can.,
 Terrea tau., capri, vir, aera dant a., ge., li.
 Ad pacem distant aries, scor., pis, leo, can., sa.,
 Urnaque vir., taurus, libra, caprique, gemit.
 Est aries veris, taurus, geminique gradusque
 Servat terdenos ordine quisque trium.
 Sol bis sex signis peragratis perficit annum.
 It, redit assidue, continuatque gradus.
 Ætati dantur cancer, leo, virgo; calorem
 Tempore disponunt plusve minusve suo.
 Autumpnus librat, post pungit, et inde sagittat;
 Sed tribus hiis frigus temperat ipse suum.
 Excudunt hyemi capricornus, aquarius, arma,
 Et pisces, donec tempora vere virent.
 Dulce bis æquidivm, bis solsticiali juvenem,
 Signis oppositis tempora sole novant.
 Contendunt homines marcescere tempore veris,
 Quando festinant per sua bella mori:
 Diversis nonæ sanctis, idusque, kalendæ,
 Sollemnes lucent, gens tamen arma capit.
 Quanto majus erat festum, majus scelus instat,
 Dum finestatur per scelus alma dies,
 Flos in naturis Lucas Essexia florum
 Patria quem genuit, tertius alta sapit:
 Stellarum leges lapsus assignat et ortus,
 Noscere sed sapiens quis vaga corda potest?
 Facta pace mali pacem confringere gaudent,
 In bello bellum pacificare petunt;
 Sed reges nostri pacem tutantur, et arma
 Si capiunt causam juris habere putant.
 Non tamen hoc satis est; caveant ergo sibi reges,
 Ne sibi mens fuerit conscia facta mali.
 Post treugas regum redit orbiculare flagellum,
 Pugnaque plus lædit viribus aucta novis.

Blanca tamen, regis mater justissima, pacem
Poscit sanctarum sedulitate precum.
Stella parens solis, conceptæ filia prolis,
Pacem de cælis mittere, virgo, velis.
Trux Amalee Josuæ doluit succumbere palmis
Erectis Moysi præsidisq; precum;
Cum clangore tubæ Gedeon, fractisque lagenis,
Irruit in Madian, impuleratq; fugæ.
Est tuba sermo Dei, corpusque lagena paratum
Martyrio, victrix hæc gerit arma fides.
Belli consultor, juris dissuasor, amoris
Hostis, in occulto seminat omne malum:
Transfuga permutans dominos, hos fallit et illos,
Est quia cum vento mobilis empta fides.
Polluit Allecto mentes, linguasque venenat
Thesiphone, fedat torva Megera manus.
Pax de militibus, de clero regula juris,
Heu! de plebe fides clamitat ante Deum.
Sed quasi sol oriens nocturnas effugat umbras,
Sic nova tristitiam gaudia sæpe fugant.
Est quasi nox hæresis, fastus, Venus, ambitus, ira;
Justus purgabit sol tamen ista mala.
Naturæ leges hæresis prædicta molestat,
Sed monstrum perimunt canonis arma sacri.
Hiis tactis, adversa loquar, miserosque tumultus
Quos fert ecclesia suppeditatq; potens.
Europæ paucos equites ferit Africa tota,
Barbaries Asiæ latius urget eos.
Signum contempuit Analeti nobile papæ,
Quo prius in clero clerica tonsa fuit.
Virgo sed ecclesia pugillo surgit in hostes,
Eminus hos terret, cominus ense domat;
Gentes externas et bella domestica tandem
Vincet, et attinget litora cymba Petri.

Allicit adversis hominem Deus, aera purgat
 Imbribus, et mittit gaudia sole novo.
 Temperiem gignant contraria, mitigat aura
 Æstatem, brumam lenit amœna dies;
 Depuratur aqua ventis et sole per altum
 Aera dulcescit quæ modo salsa fuit.
 Cum nox est media nobis tellure sub alta.
 Exequat mediam lux radiosa diem.
 In luctu quidam gaudent, in gaudia quidam
 Lugent, sunt quidam qui sine fine dolent;
 Primi sunt gazis hilares, sanctique secundi,
 Hinc desperantes qui sine fine gemunt.
 Inconstans simul impatiens delabitur omne
 In vitium cordis bella nefanda gerens;
 Divitibus cum pauperibus nocuere flagella
 Ista duo, miseris quæ sine fine premunt.
 Ecclesiam divina tamen elementia servat,
 Quæ franget nutu colla superba brevi.
 Papa Petri claves et Pauli publicat ense;
 Hæc duo cum stabili gaudia pæcæ dabunt.
 Ecclesie virtus tandem Babylonis habenas
 Curtabit, laxant quas aliena mala.
 In Babylone tumet læstus, regnatque cupido.
 Savit et impietas, luxuriæque lues.
 Rex brevis obsessus balat, rabiesque lupina
 Introitum querit, exstimulante fame.
 At at femineus clamat timor, armiger ohe!
 Victor io! saliens, heu mihi! morte ruens.
 Captivos Babylon includit, verberat, urget,
 Detruncat, laniat impietate pios.
 Vexatam gemit ecclesiam prior iste libellus,
 O quantas pugnas indicat ordo sequens!
 Festinate, duces erucis, et succurrite sanctæ
 Terræ, quæ vestram capta requirit opem.

Mæstis conpatiar, lætis conformis habebor,
 Sperans lætitiæ non procul esse diem.
 Conqueritur templum Domini, plangitque sepulchrum.
 Nazareth et Bethleem flet, Josaphatque gemit;
 Quisque sed ut proprio lætetur, non alieno
 Gaudeat, est papæ cura crucisque labor.
 Damnant linguosi papam, punguntque bilingues,
 Elingues lacerant, qui ratione carent.
 Fons et origo mali sitis est quæ cuncta vorare,
 Cuncta tenere sibi, cuncta negare studet.
 Discordant variæ gentes habituque locoque,
 Mos est sæpe suus mortis origo novi.
 Delicias caperent brevior labore supernas,
 Ina quibus donat summus averna labor.
 Morbus, mors, vitium, putredo, labor, dolor, error,
 Hanc miseram vitam sunt comitata brevem.
 Gens Euri, Zephyri, Boreæ, discordat et Austri,
 Ha! quid erit, quid agam, quo dabo terga fugæ?
 Hæc mundi prior est elegia, quod bona pauca
 Paucis sufficiunt, dosque modesta Dei.
 Ad speciale vocor, sed non generale relinquo,
 Dum commune bonum pandit honesta via.
 Jura jubent animam celestia poscere, terras
 Appropriant homini lex ratioque fori.
 Hæc ratione comes cui marchia cedere debet
 Arma novat, firmat oppida, frænat equos.
 Vires quas debent Christo consumere certant
 Inter se proceres, seque suosque gravant.
 Vir validus, virtute virens, prælustris et armis,
 Marchio defendit castra vigore suo.
 Linguas mordaces mutilat mea musa, sigillans
 In formam justam facta venusta viri.
 Quid virtus comitis valeat fera Francia sentit,
 Quod feritate pari fervida pugna ferit.

¶ Planctus elegiacus de
 eo quod propria bona
 paucis sufficiunt et ideo
 vindicant aliena.

Urbs Aeron belli causas produxerat olim,
 Dum cruce signati diserepuere duces.
 Ad comitem venit regum dissentio longa.
 Nobilis uxoris causa movebat eum.
 Bella viro nupsit Ysabella, parens tua, rector
 Anglorum, patris morte soluta tua;
 Ista propago potens quae terras vindicat armis,
 Innumeros faciet fata subire viros.
 Inter se certant nostri concurrere reges,
 Quos metuit solus gens inimica Deo;
 Sed tamen excessu nostro quandoque per arma
 Succumbunt, caeli qui diadema petunt.
 Heu quotiens reges pugnant, hinc Gallicus, inde
 Anglicus, ecclesiam pugna propinqua gravat.
 Saeva Philisteis innuit brachia Sampson,
 Contra Christicolae brachia nostra valent.
 Ecclesiam semper fovissent haec duo regna,
 Sed modo flens clamat, "parcite, ledor enim."
 Rex Dachus pugnax, et rex Norvegicus audax,
 Bellis alternis mutua regna petunt.
 Ascribit cupidae menti plebs bella moveri,
 Pars licet affirmet omnia jure geri.
 Turbatur pax ecclesiae, bellique procellam
 Sentit, pauperibus mota procella nocet.
 Dum generale fleo sic damnum, dum speciale,
 Pax ubi stabilis non reperire queo.
 Risum proscribit luctus, ludum dolor, ira
 Mensuram, somnum clamor, agenda stupor.
 Fama trucis belli Parthos extollit et armat,
 Quos ad bella vocat libera facta via.
 Si gladiis istis incredula turba periret,
 Gauderem; doleo quod pia turba perit.
 Marchius Hugo comes regem comitando feretur
 Contra Mensiticos vi dominante duces.

Multi sunt dubii quis justius induit arma,
 Rex quia jus trutinat, vindicat æqua comes.
 Non deceat oppositum domino certare clientem,
 Sic quia concludi sentiet ipse sibi ;
 Non deceat armari dominos ad damna suorum,
 Qui dominis parent juraque sponte parant.
 Metitur vires proprias athleta disertus,
 Et studet ut juris regula ducat eum.
 Sed jus sæpe cadit, pietas emarecet, honestas
 Languet, honor dormit, lex jacet, alget amor.
 Quid valet imperium, quid mundi larga potestas,
 Quam non ecclesie pax diuturna ligat?
 Unde ruunt tabulata struunt sublimia multi,
 Dum mens illorum nescit habere modum.
 Sunt quadringenti deciesque quater simul octo
 Sunt anni, peperit ut pia virgo Deum,
 Fortes ad validos Angli venere Britannos,
 Qui gladiis regnum supposuere sibi.
 Anno milleno sexageno data sexto,
 Rex sacer Eduardus cœlica regna capit ;
 Sceptra nepos ejus Heraldus fortis habebat,
 Sed Normannorum dux superavit eum.
 Jura sub alterius domini possessio transit,
 Nunc vi, nunc pretio, nunc prece, nuncque nece.
 Rex fuit Assyrius excessu bestia factus,
 Et cecidit proprio saucius ense Saul.
 Hos pacem servare deceat, salvareque jura,
 Sunt quibus a justo tradita sceptrâ Deo.
 Reges a bellis deterreo; qui capit ensem
 Ense perit, pacis assecla pace placet;
 Est labor ergo bonus, quando sine Marte laborant
 Reges et populi, fine decente mori.
 Sed modo cum clero populus formidine belli
 Pallet, ubique facit mortis imago metum.

¶ De excessu
et ruina.

Sedes morte patris spatium Romana bienni
 Muta silet, nec adhuc proxima bella silent ;
 Sed contra claves cœli cœlesteque regnum
 Non infœmales prævaluere fores.
 Corpora defendit turris regalia, sed non
 Exutas animas illa tenere potest.
 Urbs dolet ecclesiæ cuius civilia cives
 Bella movent, fratrem frater ad arma vocat.
 Ecclesiæ nati plusquam civilia tractant,
 Qui sacros patres ecclesiamque premunt.
 In bellis ævum gaudent consumere quidam,
 Qui dare propitio nil didicere Deo.
 Anisisse diem Titus qua nil dedit, inquit
 Romanis; annum perdimus, heu quid erit ?
 Ter centum lucas decies sex perdimus et sex.
 Si bissextilem dicimus ire diem.
 Annis in multis aderit miserabile damnum,
 A bello paucos quod revocare solet.
 Est qui firmatæ dissolvit fœdera pacis,
 Cognatosque duces ad nova bella trahit ;
 Qui pretio proprios studet expugnare parentes ;
 Qui nullum metuit aris amore nefas,
 Ista probant fratres uterini, mobilis errat
 Unus, dum stabilis desidet alter ei;
 Monstrat Modredus Galvanum fraude necando,
 Qui fratrem regni frater amore necat.
 Condoluisse pater potuit Loth, mater et Anna,
 Quæ soror Arthuri principis Anna fuit.
 Arthuri sponsam Guennoram regnaque fallax
 Dum potuit tenuit, et diadema sibi.
 Proditione sua perit, sic ergo peribit
 Qui pacis franget fœdera fraude sua.
 Instudere bonis quidam meruereque laudem,
 Exemploque fuit femina virque bono.

Carmentis notulas Gedeonis tempore nostras
Invenit mulier Græca futura canens.
Filius illius Evander teeta paravit,
Illic parva prius est ubi Roma modo.
Troja destructa tunc temporis, æquore vectus
Æneas Latium subdidit ense sibi.
Expulit a Creta Saturnum filius armis,
Hic ubi delituit est Latiale solum.
Urbs Pallanteum sonat a Pallante parente
Evandri, Roman Romulus inde tulit;
Fratris eade nocens, hic semper vixit in armis,
Quem tandem cives encucere sui.
Exemplum sceleris Julianus apostata sæpe
Ponitur, exuerat qui monachale decus;
Huic monacho mulier testa commiserat aurum,
Sed texit sparsus splendida frustra cinis.
Asportans aurum monachus sua claustra reliquit,
Et consul Romæ munere factus erat.
Imperio functus tandem scelus omne peregit,
Cujus in exitium tota Gehenna coit.

LIBER SECUNDUS.

¶ *Incipit secundus liber de triumphis ecclesie.*

Belli quosque decet finem prænosse potentes,
 Dedecus, excessus, damna, pericla, metus;
 Lamentis causas et dira pericula belli
 Jungo, quæ bellum sunt comitata ferum.
 Vulnera fert justus, sed plausu militat, et spem
 Dirigit ad palmæ præmia danda sibi.
 Prostratum vulgus volucresque canesque revellunt.
 Et miseras animas forsitan oreus habet.
 Succurrit vigilans domini prudentia papæ.
 In rate dormimus dum regit ipse ratem.
 Non hæc attendunt quamplures, sed quasi cæci,
 Et quasi palpantes, in sua vota ruunt.
 Hiisne Syon gaudet? non, sed dolet. Estne per illos
 Libera? nequaquam, serva sed esse gemit.
 Talibus exemplis licet ammonuisse renatos
 Fonte sacro populos ut crucis arma ferant;
 Sed Sarracenos referam si vixero victos,
 Victicisque crucis magnificabo duces.
 Si gemitus causasque suas ex ordine promo.
 Sic ex proposito continuatur opus.
 Ethica confinis bello latet, exeat ergo
 Nunc hoc, nunc illud, cum ratione sua.
 Prælia justa licet fuerint, discordia sævit
 Ultra quam debet, egrediturque modum.

Fletibus et trenis nostros deterreo reges,
Ut mutent animos accipiantque crucem.
Causa prior gemitus est fractæ læsio pacis,
Causa sequens Babylon hæreticumque nefas.
Pro patria pugnare licet, sed parcere Parthis
Cernuntur reges dum sua bella gerunt.
O dolor! O luctus! hiis planetibus addo labores
Pictaviæ probitas eujus ad arma viget.
Occurrit Francis comes audax, arma retardat
Armis, opponit contra densa viis.
Quæ tenet in castris confidit fortia, quorum
Unum Crussanna nomine rupe sedet.
Agmina Crussanna multos cruciabit in annos.
Si defensor opem clausus habebit opum.
Vallis in amfractis tendit, sed turris in astra
De styge terribili quam nigra cingit aqua.
Patrum magna gerens Hugo Brunus nomina, patres
Exprimit, in simili prole patrissat honor.
Provocat ad bellum cognatos marchio reges,
Quorum stirps mundi climata marte domat.
Francis opponit elypeos, sed dicere restat
Qua sibi pace liget rex Ludovicus eum.
Ante tamen dicam crucis instrumenta beatæ
Parisiis posita relliquiasque sacras.
Ha! brevis iste stilus, non regum sufficit altis
Laudibus, in laudes nititur ille tamen;
Nam regum titulos amborum gestaque clara
Experiar generis enucleare sui.
Nobilitas servire Deo præclara tenetur,
Sic quia nobilior nobilis omnis erit.
Quod Francos fortes faciat, patet ordine rerum.
Relligio, belli gratia, firma fides;
Anglos argenti defendit copia, gentis
Ingenium, cleri gloria, legis amor.

¶ De reliquiis regis
Franciae.

Sed si colligerent fidei pro robore vires,
Trenos abjicerem, carmina lata canens.
Militiae pacisque pater Ludovicus, utrique
Est clypeus, fidei tyro, crucisque pugil.
Militiae sacrae peragit praeludia quaedam,
Quam contra Parthos rex peregrinus aget.
Parisius posita probat istud sancta corona,
Quam Christi cervix immaculata tulit.
Crux probat hoc, et reliquiae, quas ade sacrata
Sacras ille colit, quas in honore tenet.
Spiritus inspirat sacer, ut Salomonica regna
Remensis rector salvet ab hoste suo.
Reliquiae tantae pretiosa palatia poseunt,
Publica divitibus pauperibusque Dei.
Ecclesiae gratæ procerum succurrere nullus
Audet, dum metuit perdere quisque sua.
Rex non dimisit pro bello quin sacra tanta
Alferri faceret, templa pararet eis.
Instrumenta quibus elegia summa recessit,
Plausus et accessit, indicat ordo rei.
Scribo Deo, matrique Dei, sanctisque beatis:
Pauperibus reges mors jubet esse pares.
Mitis in ecclesia, sed in armis acer uterque.
Justum pretendit nilque remissus agit.
Collidunt sese geminae per bella columpnae,
Ecclesiamque movent hii duo marte duces.
Vos et divitias vestras exponite, reges,
Pro terra sancta, quam fera bella premunt.
Pax utinam constet, fugiant discrimina, pugna
Discedat, veniat gratia, regnet amor.
Ecclesiae pacem si quis perturbat, ad ima
Corruit, et noscit quis sit et unde venit.
In multis pro pace bona deferre tenetur
Casaribus magnis pontificalis apex.

Quæ vulgant aliqui recito, non assero; nemo
 Dives vel pauper læditur ore meo.
 Si servat civile formam Fredericus in isto
 Laus debetur ei, justitiæque tenor.
 Hoc si Jerusalem captæ suffragia ferret,
 Latius imperium palma referret ei.
 Illi sed decrescit honor dum matris honorem
 Ecclesie minuit, persequiturque patrem.
 Promittit pro pace bona se reddere fines
 Jerusalem, patres quos tenuere prius.
 Rex homicida David fuerat, fallax, et adulter,
 Sed pietas flenti summa pepercit ei.
 Fortune causa titubat dum funebre bellum,
 Se cum plebe duces non titubare vident.
 O reges justî, quare vexare minores
 Temptatis, vobis sufficit amplus honor.
 Rex ad bella strepe minus Anglice, vernaque strepe
 Sis Franci regis, qui bene regna regis.
 Si terras gladio tenet, et pro posse tenebit
 Francia conquestum, magne Philippe, tuum.
 Sunt duo sacra reges, est Gallicus unus,
 Anglicus est alter, vivit uterque potens;
 Tertius ecclesie sacrae deberet adesse,
 Quo sacra Jerusalem per fera bella caret.
 Legifer hanc Moyses petiit, tribubusque subactam
 Bissenis Josue distribuisse datur.
 Crux aliquos poscit Zephyri de parte potentes.
 Quorum sint signis libera regna Bethel.
 Occupat hæc arbor mundum quam Neustrica vidit
 In sompno domina se peperisse suo.
 Filius hujus erat Guillelmus clarus in armis,
 Dux qui submisit Anglica regna sibi;
 Supplicat huic stirpi Gallus, Romanus, Hybernus,
 Anglicus, et Saxon, Græcus ad arma potens.

• De stirpe regum

¶ De comite Tholosie
magnanimo, et de avo
suo probo.

Sanguine vicinus istis Ludovicus habebit
 Hos secum facto fœdere, pace rata.
 Regum cognatus princeps dominusque Tholosæ.
 Audax Remundus, Hectora corde gerit.
 Si rex Remensis ultra mare duceret illum,
 Hostes Jerusalem sterneret ense viri.
 Cederet Ægypti carcer, sectæque perirent
 Quæ tacite serpunt ecclesiæque nocent.
 Anthiochena suus avus quia mœnia dudum
 Scandit, et obstantes tradidit ense neci.
 Si pax hæredem perpes chosberet haberet
 Waldensis meritum secta resecta suum;
 Pacem perpetuam cum papa Cæsar haberet,
 Si veram regum gratia ferret open.
 Pectoris egregii flecti solet ira, leones
 Mansuescunt rapide, tigridis ira cadit.
 Imperii causas linquo majoribus, arma
 Ytalie gracilis non capit illa stilus.
 Mantua Virgilium petit et Bononia vatem,
 Et Mediolanum pectora, vate, tua.
 Hos dominos plangam discordes esse ducesque.
 Quorum stirps toto fulget in orbe potens ;
 Stirpem diffusam timet hanc occasus, et ortus,
 Quisquis et arma gerit inter utrumque polum.
 Torrida si fieret habitabilis, hanc penetraret
 Per breve si posset consona stare sibi.
 Cerneret oppositas ita res quod diceret illic
 Gallica sub pedibus regna jacere suis.
 Sunt geminae zonæ media fervente nivales,
 Et suus affines temperat ordo duas;
 Limes ab obliquo solem deducit, ut æstum
 Dividat a bruma, temperiemque ferat.
 Non recipit reges ibi fervor et unda repugnans,
 Quæ dum decoquitur vim salis igne capit.

¶ De potentia regum,
et situ torridæ zonæ
et totius mundi.

Sole vel oceanus totus percussus acuto,
 Solis vim patitur, inficiturque sale.
 Obvia signa pares ortus lapsusque videret
 Exæquare, viam si quis haberet ibi ;
 Sed plaga nostra dies decreescere, crescere cernit,
 Sol quia signifero tramite girat iter.
 Immaculata silet sine bellis et sine motu
 Regum, quam nunquam sumet avara manus.
 Dum se Christicolæ sternunt, pars perditur illa
 175 — Terræ parva sacræ quæ modo nostra fuit.
 Jure triumphales hic cæli perdit honores.
 Qui plusquam cælum certat habere solum.
 Gentem devicit sceleratam gens scelerata,
 Utraque nos odit ad scelus omne data.
 Marte Coresminos abigunt feritate lupinos
 Sævi Tartarei, quos movet ira Dei.
 Damnis vincuntur nostris dum nostra feruntur
 In loca, Jerusalem mœnia, regna Salem.
 Fons rivum, rivus fontem rigat imbre cruento,
 180 — Dum gens alternat Græca Latina necem.
 Qui fovet ecclesiam, qui clerum diligit, et qui
 Pacem perpetuat, pax sua salvat eum.
 Talem prelustris se Constantinus habebat,
 Romæ Silvestro qui diadema dabat.
 Heu ! mala quot faciunt odium, suggestio, livor.
 Fastus, fraus, hæresis, rixa, cupido, scelus.
 Affectat mundi pompam gens maxima, per quam
 Deperit ut Phinæes et pater ejus Hely.
 185 — Arca Philistæis cessit, cum Brutus in orbe
 Occiduo Trojam jusserat esse novam.
 Conditor alter eam Trinovantum dixit, et alter
 Londonias, mundi gloria causa fuit.
 Cultores fidei timeo ne gloria mundi
 Sternat, quos belli pompa caduca levat.

¶ De Bruto qui tunda-
 vit Londonias, et voca-
 vit eam Trojam novam.

Pluribus exemplis igitur nocumenta patescunt,
 Est oppressa quibus terra beata Syon.
 Si reges nostros concordia vera ligaret,
 Christo curvaret India tota genu.
 Ense Machometus meteretur, te, Dionisi,
 Chaldeus coleret Angligenamque Thomam.
 Acre sub gelido virtus inclusa solutos
 Æstu dejiceret carnis amore vagos.
 Unī nupta viro foret una, sed est prior illic
 Et melior plures si quis habere potest.
 Turpis et infelix elegia cederet ista,
 Si pax occiduas neceret arcta plagas.
 Gentiles caderent mactantes bruta planetis,
 Dantes dona deis ditia danda Deo.
 Occasum solis Indi, Scotique viderent
 Ortum, quos varios ultimus orbis habet.
 Quae regina fuit Hybernica nomine Scota
 Saxosis statuit Scotica regna locis;
 Sed prius Albanos Picti vicere, subegit
 Scotica gens Pictos, excidioque dedit.
 Indus ad Andream peregre, Scotusque veniret
 Ad Thomam, ejus India templa colit.
 Nature metas Lucas mathematicus Indis,
 Et celeste logos enuelearet Abel.
 Vinces credendo, faciendo, precando, fidelis,
 Si tamen assiduus in tribus esse velis.
 Sed reges nostros turbat discordia, sævit
 Saracena manus, ecclesiamque premit.
 Reges inviti pugnant, sed bella profano
 Consilio quidam luera sequendo movent.
 Lueri proponam causas, scelerumque priores
 Auctores, cupida mentis ad alta sitim.
 Lancee lentator arcus celerisque sagitta
 Erexit misera perditionis onus.

¶ De studiis primorum artificum, et de lueri causa.

Filius illius ferrum variumque metallum
 Excudit primus et necis arma faber.
 Argentum coxit de terra, coxit et aurum.
 Et scelerum causas sculptor in orbe dedit.
 Primo cornipedes Ixion rex Laphitarum
 Edomuit, frenis fortibus ora ligans.
 Primus Erictonius currus erexit, ut illis
 Se podagrum faceret per sua regna vehi.
 Tellurem Leleges aratro secuere, ratemque
 Pro præda Jason currere fecit aqua.
 Denarios primos argenti fecit Yonas,
 Rector Thessaliæ, quos numerare dedit.
 Fæmineos cultus auxit Cleopatra decora,
 Et gemmas rubri protulit illa maris.
 Postibus illius Lucano teste micabant
 Jaspides, in tecto cinnamus arbor erat.
 Utenti recte bona sunt hæc omnia, sed sunt
 Nonnulli quorum damnat abusus opes.
 Hæc faciunt homines furiosos, et sitis horum
 Ducit ad interitum Tartareumque chaos.
 Væ natis Evæ! quibus hæc post tempora pœnam
 Corporis ac animæ dira cupido dabit.
 Primitus Ixion equites statuebat, ab illis
 Expulsus regno, perfidus, exul, inops.
 Pectoris arcani proscripta pace negatur
 Pax æterna quibus pugna cruenta placet.
 Anglicus oceani circumflua brachia classe
 Sulcat, et hunc recipit finibus Hugo suis.
 Quosdam præmittens sequitur rex classe parata.
 Contemplans certi tempora clara maris.
 Hic locus est elegis, elegia quos mihi vertit
 Tempore de vario fluctivagoque mari.
 Protraho materiam parvam, perstringoque magnam.
 Ut sic lectorum pascere corda queam.

• Tubaleojim.

• De prognosticatione temporis, et de periculis maris.

Monstra maris monstro, monstravit que mihi nauta ;
 Alterius dictum postulat esse meum.
 Sed dicens aliter illud, praeunio quosdam
 Ad mare qui salunt, est ubi rara salus.
 Per mare nulla quies ubi mortem separat asser
 A vita; tellus effugit, mda subit.
 A portu pelagus placidum rex laudat, at inde
 Se levis irato protheat ore Thetis.

Echortatio de cruce suscipienda.

Tempora nosse maris ratio non denegat ulla,
 Illa licet stabilem non habuere fidem.
 Quando crucis populus posecet Salomonica templa,
 Nosse volet placidi tempora certa maris.
 Expugnat superos acies clypeata gigantum,
 In stragem quorum canone papa tonat;
 Ad nutum domini papae concurrite, remum
 Sumite, remigium flectite, vela date.
 Praefalcet sparos Hispania, planat et hastas
 Anglia, quas comitans Dacha bipennis erit;
 Romani nova pila parant, Germania cudlit
 Enses, in Persas Gallia gæsa novat.
 Ergo ducem poseunt tot bellica signa fidelem,
 Si modo se reges pacificare velint.
 Plura licet tardant Ludovicum bella, juvare
 Terram promissam fervet amore crucis.
 O quotiens captiva jacet Jerosolima sacra!
 Hiis damnis aliqua sunt tamen orta bona.
 Sic cruce signatos Deus ad caelestia dicit,
 Quos hoc eventu, quos pietate trahit.
 Rerum nativis cognoscere possumus undas,
 Damno sed augurium sortilegasque vices.

Tempora commutans labentis temporis auctor
 Cum vult tranquillat aera, sedat aquas.
 Tempora quæ statuit Dominus sibi nemo revolvat.
 Quæ rata secretis terminat ipse suis;
 Sed sator, et medicus, et navita tempora servant,
 Aut inconsultis terminus error erit.
 In nos non solum descevit ventus et ignis,
 Sed mare consurgit, terraque mota tremit.
 Hoc facit excessus noster, nec cœrula solum
 Invadunt plebem, regibus immo nocent.
 Argenti cupidus venturi cæcus aquarum
 Sulcator, vite prodigus, errat homo.
 Æquora dum verrit et terras, æquora classe,
 Terras quadrigis, ampne vel ense perit.
 Justior est ventis multis, favet ille tonanti
 Collidens nubes, ignis agendo globos;
 Concutit inclusus terras, et congelat undas
 Et pluvias, unus destruit, alter agit.
 Æra nunc siccat Boreas, nunc imbuit Auster,
 Iste nocet classi, quam tamen ille juvat.
 Sic in presenti rex sentit tempore ventos
 Instabiles, per quos unda superba tumet.
 Anglia transmittit regem, quem Neustria fortis
 Patrum jure suum captat habere ducem.
 Sæpius humanos horret natura tumultus,
 Sed properat pietas parcere summa suis.
 A plastro Boreas ruit, obviat humidus Auster,
 Alternatque minas ventus uterque suas.
 Dum timet ergo minas rex aeris et maris, illi
 Temporis et pelagi nauta peritus ait,
 Dum nubes Boreas dispergit, et aera purum
 Reddit, parebit debilis Auster ei.
 Sed Boreæ de parte trucidis cum fulminat, imbre
 Sternitur alta seges, per mare nauta perit.

Mersus mercator nummosum per mare mordet
 Saccum, constringit unguibus, ore tenet.
 Hesternum vidi matutinumque serenum,
 Solem nec maculis condidit ipse genas.
 Concordes habuit radios, nec luce vocabat
 Divisa ventos discolor ore duos.
 Non fuit Aurora croceo gena tincta colore,
 Nec subjecta suis tinxerat arva color.
 Comua non luna vidi confundere nigrum,
 Sed fuit a Borea fusa rubore parum.
 Caruleus pluviam sol prædicat, igneus euros,
 Ventum virgineo luna rubore notat.
 Sed modo cum luna Boream sol monstrat ab alto,
 Qui tamen imbre carens linthea tensa vehit.
 Inter se corvi ludunt, pullosque revisunt,
 Aere quos udo deservisse solent.
 Inferius nebulae recubant, nec in alta trahuntur,
 Ut sic in pluviam massa coacta fluat.
 Stellarum fulsit acies in nocte relicta;
 Non Hyadum timeo, Pleiadumque minas.
 Tranquillum pelagus promittit puppibus arthos,
 Lucida cui præpes est cynosura comes.
 Præterea volucres maris in regione marina
 Se retinent, alia non elementa petunt.
 Aleyones fulicæ mergi non litora poscunt,
 Mansio quos propria turbida facta fugat.
 Plena voce vocat pluviam prægarrula comix.
 Aere mutato, quæ sibi mutat iter.
 Sed non hoc signum præcedit, non erit ergo
 Signatum, tangent litora tuta rates.
 Præterea delphin ludendo spargeret undas,
 Si ventura mari sæva procella foret.
 Non subitum fugere grues de vallibus imbrem,
 Non circumvolitat tristis hirundo lacus.

Notus enim subitus est vitæ victricus, hostis
Naturæ, virtus quo regitiva stupet.

Non præcauta gerit fornica sub horrea victum.
Non queritur solito garrula rana magis.

Venturæ pluviam præferre pronostica novit
Cultor, causa tamen hunc sua certa latet.

Candelæ cineres si condensantur, et igne
Non pereunt, humor aera densus habet.

Scintillare vident oleum cum luce sedentes,
37 Cum sibi conflictus humor et ignis agant.

Tunc volitant paleæ vento, frondesque caduæ,
Aut in aqua motum lucida bulla facit.

In præceps fertur ignis quasi stella sequente,
Tractu ventorum turbine nimbus erit.

Ardea tunc notas sibi descriit ante paludes,
Et fugiens alta nube latenter abit.

Non equidem credo quod sit prudentia rerum
His brutis, sed in hoc mobilis humor agit.

Vertuntur species animorum, quando serenus
21 Aer ellicitur, vel cumulatur aquis.

De fluxu quoniam variatur opinio ponti,
Causa sui fluxus est varianda mihi.

Hebdomada lunæ prima decrescere fertur
Humor, quem siccatur lampade luna nova.

Et tamen ut dicunt in se decrescere nescit
Oceanus, quanvis hoc videatur ita.

Humidus est aer primo, sed luce resumpta
Est calor assumptus, quem nova luna capit.

Humoris crescit substantia, deficit illa,
24 Quando vas laticis plusve minusve capit.

A casu crescit, decrescit, vasis ut humor
Ebullit, residet conditione foci.

Deficit in prima substantia, crescit in ima
Hebdomada mensis, sed variante modo.

Deficit humoris prima substantia luna,
 Cum bene flammigerum sentit adesse jubar.
 Hebdomada quarta modicus fervor viget ipsa
 In luna, quare contumet humor aquae.
 Hunc sol hebdomada facit ebullire secunda,
 Hac tamen a causa mobilis humor habet.
 Efficit hoc fervor solis quem tertia parvum
 Dum capit hebdomada, subsidet humor aquae.
 Tertia concordat primæ, suprema secundæ,
 Et tamen in prima plurimus humor erit.
 Hoc facit hebdomadæ præmis-æ copia cujus
 Humor adhuc durat, dum nova luna redit.
 Sic fluit oceanus diverso tempore lunæ,
 Plena lunari lampade plenus erit;
 Bis quousque die lunari fluctus obedit
 Imperio, naves a statione movens.
 Est nautæ ratio, quando libratur in alto
 Cynthia, jam pelago litora plena tument.
 Visitat antipodes Phœbe, refluitque fluitque
 Pontus, et alternis litora vestit aquis.
 Ut natura jubet, vitant animalia mortem.
 Et pro posse suo cuncta nociva sibi.
 Si quis forte mari perit intestatus amaro,
 Infrangitur erit, immemor ante sui.
 Non nisi confessus velit occursare procellis
 Precautus, veluti sit moriturus ibi.
 Non obit in lecto, medicus non consulit illi.
 Non pulsum palpat, non labra versa notat.
 Carpitur in scopulis corpus, pulsatur arenis.
 Styx animam sorbet, quam sine fine tenet.
 Torquet styx animam quam non in corpore juvit
 Gratia, contritum cor, comitante fide.
 Ipse perit medicus, si fluctus inebriat illum.
 Æquoris hydropisim non medicina fugat.

Nos tamen in dubio nautæ speramus, et undas
 Spernimus; audaces liberat ipse Deus.
 Detumet unda, silet Auster, Boreas flat, opacum
 Effugit, emergit sol, prope portus adest."
 Hiis dictis animos confirmat nautica turbæ
 Regula, dum pelago concava vela volant.
 Est cautela satis tolerabilis illa, sed ore
 Cordeque detestor auguriale nefas.
 Flebilis hinc oritur elegia, dum maledictus
 Credit quod ratio quod negat alma fides.
 Ingerit hiis vanum quiddam credentibus hostis
 Antiquus, quod eos decipit arte sua.
 Credulitate sua moriuntur, et arripit horum
 Infaustas animas mors sine morte manens.
 Quod ratione caret, quod pendet ab alite felix
 Omen, quæ nescit retia facta sibi;
 Non hæc a visco sibi præcavet, et tibi, stulte,
 Quæ sibi non poterit omina grata dabit.
 Obvia bruta dabunt tibi nec bona, nec mala; tigrim
 Exeipe, quæ prædæ prodiga cuncta rapit.
 Sortis et augurii fallax elegia justis
 Sit procul, hoc bellis omen abesse decet.
 Cræsus perdet alim transgressus plurima regna,
 Responsum Cræso funebre tale fuit.
 Rex cadet in bello, veniet Ferrandus honore
 Parisius, veniet regis honore miser.
 Hæc absint igitur a nostris regibus, arma
 Jus moveat, palmam jus ratioque dabunt.
 Rex pro jure suo cum puppibus æquora sulcat
 Anglicus, et velis litora tuta petit.
 Scoti præceleres mactant in litore tauros,
 De bove viginti fercula damna parant;
 Parcas larga manus damnans Albania, Scotos
 Ponit in exemplum dapsilitate sua.

Sanctonico portu defigitur anchora, regi
Hugo se sociat consociatque fidem.
Nobilis hic idem reginam duxerat Hugo
Anglorum, nato regna tenente suo.
Mente bona ductus Henricum trans mare traxit,
Ut restauraret perdita castra duci;
Sed voto fraudata suo spes vana vagatur,
Et fallit vatem garrula sæpe suum.
Non fuerat comitis probitas culpanda fidelis,
Mitis enim venit rex sine gente sua.
Gens proba Pictaviæ sua novit robora, metas
Defendit, bellis invigilare studet.
Miles grassatur, pauper spoliatur, amicus
Ignoratur, agrî copia præda datur.
O stupor! in mundo majori regnat amoris
Gratia, pax stabilis, lex sacra, norma tenax.
Dicere mira Dei nequeo, nec pingere plene
Immo creatoris cogito posse mei.
Vis præpes mundi velut .x. transponitur alti
Qua movet et salvat omnia forma crucis.
Applanos occurrit testante Platone planetis,
Quos tamen oppositis motibus unit amor.
Luna petit mensem, sol, Stilbons, et Venus annum,
Sed Mavors annos vult sibi pœne duos.
Deno Jovi bissex annos, trigintaque patri,
Ut valeant cielos hiis peragrasse suos.
Sed minor est mundus æternis legibus obstans,
In se dum pacis vincula rumpit homo.
Belli subsequitur effectus, damna, pudorque,
Motaque gens, jactans lingua, cupido rapax.
Hæc cruce-signatis facio præludia, quorum
Bella canam, vita sospite dante Deo.
Sub cruce qui moritur vel vivit, probra, susurros.
Prælia non metuit, firmus amore crucis.

Ergo prona malo captum plebs damnat Hugonis,
 Dissonus et rumor ruminat acta nova.
 Ensi Pictavia succumbit, marchia metas
 50 Amittit, victrix Gallia castra capit.
 Hæc cadit, hæc surgit; hæc mæret, ridet et illa;
 Nox lucem, noctem lux nova sæpe rapit.
 Pro sancta cruce pugna gravis fecunda tenetur;
 Merces militibus sunt duo, terra, polus.
 Nudati lugent rurales, qui sibi plangunt
 Currus abstractos, farra, boves, et equos.
 Lugentes clamant, "domini sint tot maledicti,
 Reges, præpositi, præco, pedester, eques.
 Nos miseri morimur, dum nos mucrone probamus
 55 Jus ducis, asseribat victor ut æqua sibi.
 Est miles gladium nondum vibrare peritus,
 Doctor qui nescit verba Latina loqui."
 Sic ruralis adhuc pugnas et equitia damnat,
 Culpans quorundam pontificale jugum.
 In tyrociniis plausus elegia planctu
 Surripit, et tristi funere pompa perit.
 In bellum versa belli bacehatur imago,
 Ipsam rem fallax induit umbra rei.
 Rurales damnum redimunt non funera, donis
 60 Quæ dominis donant, sanguine parta suo.
 Nos facit agrestes agrestis vita, jacensque
 Paupertas, positum jus, dominusque gravis.
 Vir generosus erit sola virtute coruscus,
 Inguine non vili spermaticaque lue.
 Est ex conceptu, partu, victu, gemituque,
 Discursu, lapsu, verna laboris homo.
 Hæc est perniciës belli, quod ver parit, æstas
 Auget, et autumpnus perficit, illa metit.
 Aureus æquales aries cum ponderat horas,
 65 Et Mars in signo jam movet arma suo,

¶ De periculis in tyrociniis.

¶ De qualitate temporis vernalis, et de tempore belli.

Reges expandunt vexilla, ferosque refranant
 Cornipedes, tondent gramina, veris opes;
 Casariam Cereris reseccant et brachia Bacchi,
 Cum seges opprimitur, strataque vitis obit.
 Pauperis eripitur victus, dum tempora flores
 Producent, miseri marcida vita perit.
 Belli clamorus præco dolor intonat agris,
 Evacuatque vias, strage, timore, sono.
 Regibus est jactura minor, si sorbet Avernus
 Exutas animas, membraque nuda jacent.
 Ecclesiæ decimæ percunt, oblatio crebra
 Non datur, emarecet pascua, languet ovis.
 Presbyter exul eget, quis episcopus arguit ipsos
 Reges, quis causam ponderat, æqua probat?
 Querebant animam Dagoberti regis Avernus
 Præcones, illam non habuere tamen.
 Fecerat ecclesiam quæ præcensebat iniquis
 Actibus; o reges, templa parate Deo.
 Pro templo tibi constructo, sacer o Dionisi,
 Rectius ad libram principis acta vocas.
 Quidam prelati propugnant canonis ense,
 Quo nummos, mannos, prædia, vasa, tenent.
 Prælata prelata potest elegia dici,
 Qui male dispensat tradita dona Dei;
 Nil logico, nil grammatico dabit, immo canenti
 Garcifero, populi quem jubet esse patrem.
 Burnello calices confert, altaria porco,
 Septa lupo, vulpi jura, stolamque capro.
 Noctua sub tali phœnix est iudice, cornix.
 Pavo, leo, taxus, tapsia, tigris, ovis.
 Inter prælatos et reges bestia talis
 Vivit adulatrix, blandaque lambit eos.
 Magni doctores rigidi nimis ense minantur
 Canonico, feriunt interimuntque bonos.

¶ De justitia regis
Dagoberti, exempli
causa.

¶ De prælatiis quibus-
dam, qui debent niti
ad pacem.

Hic tonat in cives Ysabelle, non in avari
 Idola, perjuros præterit, arma, dolos.
 Nemo nisi juret alii vult credere, mundus
 Est quia corruptus et quia rara fides.
 Multi sunt qui non metuumt jurare, nec esse
 Perjuri, faciunt qui scelus ære brevi.
 Prælia prelati cum sint utrimque secuti,
 Non est qui pacis dulce resarcit opus.
 In se chisticolæ quia densant prælia, trenos
 Plebs iterat querulos fluereosque sonos.
 Olim spreverunt sancti tormenta, tyrannos.
 Iras, blanditias, vim, probra, dona, minas.
 Victricis virtute crucis sunt mira peracta,
 Confirmantque fidem facta stupenda sacram.
 In gemini regis motu fundata libelli
 Pagina, continuat pristina mira crucis.
 Ut cruce-signentur reges miracula suadent,
 Pro cruce quæ læcit Omnipotentis amor
 Sicut Beletici testantur scripta Johannis,
 Sanguineos fluxus fudit imago crucis.
 Hanc Judæa domo quadam conspexit, et illam
 Vidit sanguineam, dum violavit eam.
 Sic fidei robur incredula turba recepit,
 Nosque docet sanctam magnificare crucem.
 Dæmonis in fanum Judæus tempore noctis
 Venit, et advenit dæmonis horror ei.
 Se cruce signavit, signatum vas bene dæmon
 Sed vacuum dixit, credidit ergo timens.
 Nec præsul tetigit moniadem, quam tetigisse
 Proposuit, sicut dixerat unus ibi.
 Deponi ducibus fastum crux optat. et ejus
 Heraclius cultor, clausaque porta Salem.
 Rex humilis factus reseratam venit in urbem.
 Angelus ut monuit, edocuitque fides.

•] De sanctis prelati
sive pacificis.

•] Miracula quedam
crucis.

Factam Martha crucem de ligno sancta draconi
 Sævo monstravit, qui quasi stabat ovis;
 Injecit collo pavido sua cingula, tradens
 Hunc populo, cujus hunc necuere manus.
 Peccatis hodie populi clerique ducumque
 Raro scintillant mira corusca Dei.
 Regia vis hodie patres patrat, at Dens olim
 Mirrao dederat te, Nicholae, gregi.
 Sanctus Honoratus præstructus pneumate sancto,
 Factus de laico simplice præsul erat.
 Sanctus Germanus, pius et Lupus, Anglica regna
 Olim purgabant a satione mala.
 Cum quadringentis tunc quinquaginta peracti
 Sunt anni, peperit ut sacra virgo Deum.
 Tunc Vortigernum fæx Pelagiana tyrannum
 Infecit, fæcem tersit amœna fides.
 Quæ tunc vaticinans dixit Merlinus omitto,
 Ne seriem rumpant propositumque meum.
 Gildas historicus miracula plurima scripsit,
 Quæ tunc per sanctos facta fuere duos.
 Electus fuit Eligius præstructus in arte
 Fabrili, cujus plurima mira patent.
 Constantis fidei datur exemplaris imago
 Eligius sanctus, mirus in arte fabri.
 Clotario regi sellam componere jussus,
 Ex auro fabricat præradiante duas.
 Pro pretio geminam sedem componit eodem,
 Furtum quod sapiat nil retinere volens.
 Discite fallaces aurum quicumque sititis,
 Exuret vestram sæva gehenna sitim.
 Urbe triumphavit cœli post prælia mundi
 Christus, ut hæc Christo præside sævus agat.
 Sanctus Dunstanus Sathanæ cum forcipe nasum
 Pressit, et a fabrica jussit abire sua.

Bacchatur sanctos dum Maximianus in omnes,
 Albanus martyr Amphibalusque cadunt.
 Martinus modicus chlamidem divisit, egenti
 Dans partem; dives sit pater ergo dator.
 Sancto Gudlaco scuticas gerit angelus, illis
 Dæmonicas acies ut scuticare queat.
 Hiis signoque crucis pulsus chorus ille paludes
 Obstruit huic sancto consolidatque locum.
 Hi pro militia sanctæ crucis alta tonantis
 Atria non fragiles promeruere casas;
 Elegit tales olim Deus, at modo præsul
 Eligitur, logica qui probitate præit.
 Post nummos venit ad gladios electio sæpe,
 Et sedem validus robore præses habet.
 Rustica sic turba verum vel proxima vero
 Dixit, sed causas prosequar arte rei.
 Causam pretendit justam sibi quilibet armis,
 Et causis fidit Gallia marte suo.
 Inter Ricardum regem regemque Philippum
 Dissensus longi semina vidit Aeron;
 A terra sancta trans æquora fluxit origo,
 Hanc et bella liber proximus inde tenet.
 Undique Mars hodie regnat, diversaque regna
 Causas pretendunt martis habere novi.
 Romanos Cæsar expugnat, Parthia calcat
 Jerusalem, templum gens scelerata tenet;
 Sævos Tartarcos Germania magna repellit,
 Hispani Lybicos vi dominante fugant.
 In medio positi reges ad prælia nostri
 Causantur gladiis, et sua jura probant.
 Hinc capit hos Renus, hinc Alpes, hinc et Yberi
 Montes, hinc pelagus oceanusque vagus.
 Terminat has metas quædam quadrangula forma,
 Quam recipit mundi spherica forma brevem.

¶ De causis belli inter reges nostros.

¶ De discordia generali, et de situ Gallie.

Magna tamen bellis Pipinos gignit, alitque
 Haec Karolos, per quos est sacra tuta fides.
 Insultu crebro moventi mœnia capta
 Sunt gallis, taurus robore stare nequit.
 In taurum gallus armatur, cornua tauri
 Dejecit in tauro, vis inimica perit.
 In Frontineium martis convertere frontem
 Rex sapit, et fossas fronte carere facit.
 Non igitur cadit incassum productio belli,
 Quamvis derisum Pictavus hostis agit.
 Causas pervertit mordax detractio, virtus
 In vitium quadam proximitate cadit.
 Nobilium procerum volitat detractio nulla,
 Dumus enim pungit, non gena blanda rose.
 Sapius indignos dum laudat vulgus, idemque
 Laudando culpat, non timet ista comes.
 Quicquid plebs dicat, animosis patribus ortus
 Corda sui generis hic generosa gerit.
 Legitimo domino dum vult habere, nec æra
 Heros venatur, jusque fidemque sitit.
 Belli causa fuit vigor hujus, et ardua virtus.
 Et magnis gestis Gallia clara suis.
 Sic regis frater fuerat concausa; quis ille?
 Alphonsus; quare? quod petis, illud habe.
 Dum sublimatur et Hugoni prætitulatur.
 Bellorum fomes fit novus ille comes.
 Marchio munitur, et in hostem tutius itur.
 Regis germanus objicit ense manus.
 Rex pius armatus, animosus, ad alta paratus,
 Sentit quid valeat marte, quid arte queat.
 Hostes munitos invadit, et ense potitos,
 Fortius ense petit dum sibi cuncta metit.
 Sub duce Francorum manus est collecta proborum,
 Ut queat Anglorum vi superare ehorum.

Gallia commota bello coit undique tota,
 Vires declarans, bella cruenta parans.
 Assunt Campani, juvenes et vertice cani.
 Cum clipeis juvenes, consiliisque senes.
 Exacuunt enses et cultros Atrebatenses;
 Notos Belvacus linquit ob arma laeus.
 Neustria tristatur, proprio duce quod viduatur,
 Corpus habens alibi, non habet hoc cor ibi.
 Clam lamentatur Anglis quia bella minatur
 Francia, cui pridem novit inesse fidem.
 Allobroges aderant, qui silvas deseruere:
 Bituricae properant bella movere ferae.
 Quae movet in clerum bellum, venit Aurelianus.
 Motibus insanis sumere prompta merum.
 Parisius proba non pugnat gens, parcere clero
 Provida, non curat perfidiam sua lex.
 Lex sua perfidiam curat, non provida clero
 Parcere, gens pugnat non proba Parisius.
 Machina muralis, muniti, tentoria, vasa,
 Arma coartuntur, quae cava plaustra velunt.
 Pictavus insidiis ut mos est diripit ista,
 Sed vi Francorum praeda recepta redit.
 Mutuus occursus praede, vacuusque recursus,
 Concipit invidiam, perfidiamque parit.
 Quae mala sunt tantum non aggravat aemula lingua,
 Immo pervertit quae nituere bona.
 Omni pro verbo vano responsio debet
 Ante Deum reddi, justaque poena sequi.
 Sunt qui pro lucro linguis luctantur acutis,
 Et qui decertant ense, sed ense cadunt.
 In medio bello nullus bona praedicat hoste
 De proprio, quamvis se probet esse probum.
 Vulnerat oppositas acies elegia linguae
 Elatae, plagas mutuatur ergo novas.

▪ Versus retrogradi

¶ De damnis et de linguis detrahentibus in bellis.

Preevolat invidiæ bellum jactantia stulta.
 Indignans risus, antiphrasisque troqus.
 Sic omnis regio propriis hostilia linguis
 Prælia deridet, gesta que clara premit.
 Nomine rethorico proprios annominat hostes
 Gallica lingua decens, usa lepore suo.
 Pictavus est vere dictus, quia pingit avorum
 Facta procax, pietas aut imitatur aves.
 Est etenim pictus, pulcher, validus tamen, ista
 Dicta per antiphrasim maxima turba refert.
 Gallia transmittit Gallos, Gallicque furore
 Hostes conantur dilacerare suo;
 Sicut gallinas galli calcant, ita Gallus
 Suppeditat vulgus, rura pecusque sibi.
 Mœnia confringunt Franci, fortes sibi villas
 Submittunt, urbes evacuare student.
 Pictavus hæc contra, jactatrix Gallia verbis
 Propugnat validis horrissonisque minis.
 Talia præluunt epiteta miserrima belli
 Cur? quia gesta canens ethicus esse volo.
 Quorum pacificus Deus est, gaudere tenentur
 Firma pæc Dei pacificaque fide.
 Non sunt marticolæ modo gentes, numina vana
 Cessant, quæ sanctæ succubere cruci.
 Inter linguosos hæc est elegia linguæ,
 Sæpius ad gladium garrula lingua salit.
 Ut quondam Peleus gaudebat conjugè diva,
 Sic tanquam diva conjugè Brunus ovat.
 Anglorum regina decens dempserat illi,
 Castris firma suis, altera diva maris.
 Ad natum trahit illa virum, qui victricus ante
 Privigno regi non cupit esse pater.
 Gentes promisit, sed rex non invenit illas,
 Cernit enim cunctos Gallica regna sequi.

Nondum concurrunt reges, sed prælia prima
 Exercent partes, igne, cruore, fame.
 Ut sua venturis populis laus digna legatur,
 Sic utriusque ducis splendida facta canam.
 Hic bonus, ille pius; hic æquus, justus et ille;
 Cedere naturæ certat uterque suæ.
 Sed vellem quod uterque suas converteret iras
 In Parthas acies martis agone feri.
 Hos animos, tales insultus, sumite contra
 Hostes ecclesie, qui spoliatis agros.
 Raptores igitur carpit mea musa, minasque
 Non circumspectas, instabilesque viros.
 Tangit avaritiæ pestem, cupidique malignum
 Votum, spe lucti qui nova bella cupit.
 Sub Pharaone Josephi dominus fratrumque patrisque
 Nos vocat exemplis ad pietatis opus.
 Benjamin in sacco jussit cratera recondi,
 Ut sublimaret calliditate suos;
 Calliditate studet hodie pars maxima mundi
 Ut sibi divitias impietate trahat.
 Diversos imitans Clio diversa sequentes,
 Quicquid opinatur, vulgus inermis notat.
 Hæc est in bello vulgaris opinio, bellum
 Turma petens ridet, sed lacrimosa cadit.
 Hic populus moriturus abit, juvenique relinquit
 Hæredi vites, oppida, rura, domos.
 Anglia luctatrix, equitatrix Gallia, cordis
 Prælia præmittunt anticipantque minas.
 Hæc populos ad bella trahunt, qui luera petentes
 Morte gravi perdunt quæ retinere putant.
 Brabantina manus cantando mortis ad horam
 Festinat, mortis prodiga bella cupit.
 Si cruce-signatus in Parthos iret, habere
 Gaudia deberet, mors et honesta foret.

Hæc ait. "O misera potatrix Anglia, per nos
 Accipies calicem mortis, eumque bibes.
 In classem silvæ descendent, Anglica terra
 Nomine dicetur Gallica terra novo.
 Hostes colla dabunt, jam vobis mœnia nutant.
 Angolisma gemit oppida fracta sua.
 Parisius regem victum ducemus, et illic
 Rex regis nostri nobilis hospes erit.
 Nulli paremus, pecudes rapiemus, et arcas
 Frangemus, quoniam rebus abundat honor.
 Dat comes exemplum nobis: ubi dulcia luera.
 Hic erimus, pauper vilis ut alga jacet."
 Sed minus est culpandus Hugo, Reginaldus eundem
 Decepit, donis Gallica signa sequens.
 Plus proponit adhuc moriturum vulgus, et hostis
 Cautelam nescit, finis apertus erit.
 Tu, Reginalde, potes de pontibus ire per undas
 Ponti, dum pontes præstruis arte tibi.
 Argenti pontes tibi præstitit Anglia, sed te
 Gallia fallacem necit in are rudi.
 Argenti sumus hæredes quod contulit illi
 Anglia, mutat enim sordida præda manus.
 Dices quod falli meruit rex Anglicus; istud
 Ne dicas, juste rex quia regna regit.
 Pars tamen hæc de jure suo non dicitur, immo
 Huic debet subijci Neustria tota duci.
 Quare tot terris privatur? vis, quia pratum
 Pascit et est lucrum dulce decusque decens.
 Plebs ita prima novat belli præludia, verba
 Per mala, sed verbis deteriora facit.
 Rident, derident, saliunt, maledicere gaudent,
 Clamant; amentes crederet esse Plato.
 Jurant, perjurant, perjuri vendere temptant
 Pro magno pretio quod solet esse nihil.

Dum Petrus et Paulus dominant, non sunt meliores,
 Hiis res in villa fraude relata latent.
 Tales oderunt clerum, talesque sequuntur
 Fortunam, tales bella lucrumque petunt.
 Primo terga fugæ vertunt, dominumque relinquunt.
 Et neutri parti constituere fidem.
 Prædam pro parvo pretiosam munere sæpe
 Vendunt, qui facinus funere sæpe luunt.
 Rex justus prohibet raptus, incendia, furta,
 Fraudes, insidias, jurgia, probra, dolos.
 Quilibet are suo vivit, sua præmia certa
 Quisque capit, sicut postulat ordo suus.
 At rex Anglorum non pugnaturus in oras
 Pictaviæ venit, litora pace teneas.
 Raptum detestans, nulli damnosus, amorem
 Mansuetus meruit hostis habere sui.
 Pace petit terram, cognatum pace salutat,
 Pace ferens domino debita jura suo.
 Audit pacifice Ludovicus, sed cito surgit
 Turbo, qui turbat nobile pacis opus.
 Dissuadent aliqui pacem, sed si mea reges
 Verba duo caperent consiliumque piæ.
 Ambo crucem caperent, et ad oscula mutua læti
 Se ferrent, pacis perpetuando bonum.
 Victricis miranda crucis mysteria, reges,
 Discite, post miræ sumite signa crucis.
 Crux est vexillum palmæ, crux cœlica scala.
 Crux cœli clavis, legis et ara novæ;
 Gloria justorum defigitur in cruce Christi,
 Vita resurgentum rex quia Christus erit.
 Sanctæ signa crucis Sarreptæ sunt duo lingua
 In qua monstratur gratia, fervor, amor.
 Est oleum viduæ pietas, divina farina.
 Trita, crucis fructus, fructificansque fides.

¶ Persuasio ut christianitas crucem accipiat, et de mysteriis sanctæ crucis.

CruX est virga petram feriens, qua prosilit unda,
Dum reficit Christi nos lateralis aqua.
Æneus est serpens Christus quem pertica portat,
Crimina quo sanans est oculata fides.
CruX est currentum stadium, certantis asyllum,
Virga viam rubro perficit ista mari.
CruX est sacra thau signatum limine, quando
Hæc electorum frontibus alta patet.
Gaudia cruX reparat paradisi; cruX pretiosum
Lignum, quod cælo dulce reformat Adam.
Hoc lignum sapiens Austri regina repulsum
Mitis adoravit, proposuitque sacrum.
Oculuisse solo Salomon rex dicitur illud,
Tandem probaticæ ripa recepît aquæ.
Hanc amplectatur sapiens, hanc quisque fidelis
Diligit, hanc omnis fortis honoret homo.
Ecce crucis longum, latum, sublime, profundum.
Virtutum species quatuor ista notant;
Longum constantem, latum designat amantem,
Spem pars alta quidem mysticat, ima fidem.
Hac vos vincetis, reges, hanc ergo velitis
Sumere, victricis tollite signa crucis.
Pax est ad tempus male præcipitata maligno
Suggestu procerum, quos nova lucra trahunt.

LIBER TERTIUS.

¶ *Incipit tertius liber, cum invocatione facta ad primum motorem.*

Horrida quæ scribo detestor prælia, sicut
 Flebilis exequias quas canit odit anus.
 Claudicat idcirco mea musa, nec ordine longo
 Sex vadit pedibus carmen herile mihi;
 Nutantes elegi crucis inclinantur honori,
 Vertice cum prono, cum titubante pede.
 Intendit regnum Ludovicus subdere paci,
 Hinc et in Assyrios bella movere duces.
 Regum conflictus alterna pace quiescent.
 Sub duce Francorum signa ferente crucis,
 Ante tamen varias ad prælia vestra ruinas,
 Ecclesie planctus, funera, damna, fleo.
 Motor prime, fave, ne nutent hæc metra prave;
 Firmus cuncta moves, vivificansque foves;
 Semina qui rerum nectis, genus et specierum,
 Et species generis, absque labore seris.
 Te, Deus, inspires menti, tribuens mihi vires,
 Cœlitus irriguum fons mihi funde tuum.
 Corpus visibile quæ simplice ducis ab hyle.
 Mundum compositum mirificæque situm.
 Circumdas gravia levibus, divina sophia
 Constringens media sub breviorè via.
 De nihilo vere tibi cuncta creata fuere,
 Te duo cuncta sumus præside, mens et humus.

¶ Sequitur post invocationem de causa discordiae, pace negata.

Me rege scribentem, reges et bella canentem
 Regia; pacifèro te duce tutus ero.
 Ecce modus mundi volitans discordia pacem
 Perturbat, quod homo credit habere fugit.
 De justo movet injustum, se fortiter ultus,
 Fortius opprimitur, turpius inde cadit.
 Virgo Dei mater, miseros averte tumultus,
 Et nobis pacem perpetuare stude.
 Heu! heu! quam parvo fugiunt in tempore mortis
 Aurum, terra, fretum, purpura, gemma, merum.
 Propositi pars una fuit sociare vetusta
 Gestis gesta novis, sub brevitate nova.
 Multi glorificos heu! demeruerunt triumphos,
 Quos torquet cupidus insatiata sitis.
 Vidit Alexander habitante Diogene euppam
 Ventis oppositam, versiculosque suos:
 Cur majore larem spatio pretioque pararem?
 Protegît a Borea me quia cuppa mea.
 Vidit et iavidit quod nondum emuncta teneret,
 Et quod sufficeret concava cuppa viro.
 Est decies felix qui non aliena requirit,
 Nec tenet injuste, nec dare danda negat.
 Qui tantum terram sapiunt, caligine tecta,
 Tempore judicii terra vorabit eos.
 In terra populi viventis justus habebit
 Gaudia, qui proprio vivit amatque Deum.
 Diversi diversa volunt, petit hic quia pacem,
 Hic bellum, rixas iste, sed ille jocos.
 Flumen anas, frondes philomena, domum canis, agnus
 Ubera, rana lutum, corlica justus amat.
 Vix princeps moritur bene; bullitum bibit aurum
 Crassus, Alexander mixta venena mero;
 Æneas fluvio perit, servilibus hastis
 Romulus, invidia Julius inde stilis.

Sunt octingenti, sunt quadraginta ligati
 61 Octonis annis a genitrice Dei,
 Neustria succumbit Normannis, a boreali
 Advenere feri qui regione fera.
 Magnus Alexander quid habet? quid Julius audax?
 Quid rex Ricardus corda leonis habens?
 Cujus erat probitas istius causa doloris,
 Et causam discat discere si quis amat.
 Gloria praelustris regum terrorque Philippus
 Libravit forti Gallica sceptrum manu.
 Rex cruce-signatus muni tagente Mycenae
 7 Venit, ubi flammis astat Æthna suis,
 Hic prope sulphureas succendunt flamma venas,
 Et clauso manes Mulciber igne domat.
 Olla Theodoricum Gothorum fervida regem
 Hic cuidam sancto visa eremare fuit.
 Bajulus acceptæ crucis, expectante Philippo,
 Ricardus venit, quos ibi junxit hyems.
 Christi millenus centenus jungitur annus
 Cum nonageno, rex ibi castra locat.
 Est veterum regum crux exemplaris imago,
 8 Ut tendant alii per probitatis iter.
 Urbis Ricardum pars hæc tenet, illa Philippum,
 Dum faveant illis tempora verna maris.
 Inclita Ricardum praelustrem fama perennat,
 Cujus non poterit gloria longa mori.
 Sed per eum monstrare libet, reliquosque potentes,
 Quod tanquam sompnus est sua vita brevis.
 Hujus palma fuit Siculus, Cyprus altera, dromo
 Tertia, carvana quarta, sequensque Joze.
 Occisus Siculus, Cyprus pessumdata, dromo
 9 Mersus, carvana capta, retenta Joze.
 Huic Siculi victum vetuere, sed ille per arma
 Signatas acies fecit habere cibos.

¶ De peregrinatione
 regis Philippi et regis
 Ricardi ultra mare, et
 de gestis eorum, et de
 igne montis Æthna.

Castrum Matagriphum construxerat ipse Mycenis,
Quod Siculo regi meta metusque fuit.
Major de magna Ludoviens stirpe Ricardi
Laudibus a tantis non alienus erit.
Vere novo classem solvunt in litore reges,
Hinc rex Ricardus, inde Philippus abit.
Diversas tenere vias, Tholomaida primo
Circumdant acies, magne Philippe, tuae.
Litora vi capiunt Franci, franguntque rebelles
Parthos, dum faciunt puppibus ense statum.
In paucos justos manus infinita movetur,
Quam reprobam justus solus in arma vocat.
Haec est pugnandi justissima causa fideli,
Qua laudes vivus, mortuus astra tenet.
Electi pugiles caeli memere triumphos,
Ima sed aeterni careeris hostis habet.
Sanguine Parthorum dum litus inundat, et Aeron
Hos recipit refugos, est via facta cruci.
Praevia tela fugant lesos, gladiique sequaces,
Obsidet et victrix moenia clausa phalanx.
Castris Francorum defixis, percutit omnes
Fama Palestinos, corda timore gelans.
Moenia defendunt clausi, succurrere missi
Qui veniunt magna de Babylone cadunt.
Ad regem redeo Ricardum, transtulit illi
Anglia munitas per freta longa rates.
Classem proposuit Cypri spoliare tyrannus,
Et sponse regis insidiatus erat.
Hunc rex bis vicit agitans, regnisque tyrannum
Privavit propriis, perdomuitque Cyprum.
Hoc facto Cyprus reges capit hospita fida,
Quos, Ricarde, probos stirps tua magna parit.
Nupta Beringaria fuit hic Hispanica regi.
Quam rex adductam fecit adesse mari.

Rex regem duxit secum, Cyprumque relinquit
 Custodi, cœptum classe peregit iter.
 Sponsam Ricardi suscepit honore Philippus,
 30 Contra germanæ fœdera facta suæ,
 Ducere quam propriam promiserat ante Ricardus,
 Quod sua dissuasit Alienora parens.
 Dromonem pro divitiis penetravit Alanus,
 Qui pirata ducis trux et acerbus erat.
 Gazas Parthorum varias carvana tenebat,
 Sed rex collectas ense subegit opes.
 Parthica signa Jopem invadunt, dextra Ricardi
 Hanc tegit, et litus in statione tenet.
 Quam prius accepit defendit, et huic Saladinus
 Magnum pro magno munere misit equum;
 Ad gentem propriam famulum tulit effœrus unum.
 Sic ipsum regem proripuisset equus
 Quando Semiramios campestri Marte tyrannos
 Confecit, tantos fecit adesse metus,
 Quod post facta ducis reducem timere subacta
 Morte venire ducem, seque subesse duci.
 Est a rege dies Francorum fixa Ricardo
 Urbis ad insultus, et favet ille libens.
 Convocat ergo suos, aves pretio trahit, illæ
 40 Omnibus ingeniis mœnia suæ petunt.
 Larga manus victrix mentes irretit avaras,
 Excitat et timidas, vivificatque pigras.
 Pictavus, Andegavus, Normannus, et Anglicus instant.
 Vasco, Unallensis, Cornubiæque globus.
 Implentur fossata solo, dat murus hiatum,
 Fitque Machometi victima clausa cohors.
 Rex postquam fregit muros Tholomaidis, intrans
 Austrius hanc princeps signa priora locat.
 Indignans victor sua posteriora locari,
 Austriæ vexilla jussit in antra jaci.

Sed dicunt aliter alii quod castra removit
 Ipse ducis, castris ad loca grata suis.
 Istud origo mali fuerat, factumque Philippo
 Despicuit, fuerat hic quia summus ibi.
 Toxicia qui fingunt alii, mendacia fingunt.
 Laudis enim cupidi discrepuere duces.
 Nam grossi cunei remanere foramine parvo
 Non possunt, per quos rimula parva crepat.
 Reddita crux esset, Judaeaque tota subacta,
 Sed procerum voluit quilibet esse prior.
 Gaudia sunt parta Parthis, elegia moestis
 Christicolis, lacrimas fudit in ora novas.
 Ricardi reditu dux Austrius undique ponit
 Insidias: tantus non latitare potest.
 Rex igitur capitur et venditur, ille redemptus
 Rothomagum veniens altera bella movet.
 Extendit metas bellis, contraque Philippum
 Floret sub tanto Neustria clara duce.
 A Bruto dicti Britones timuere Ricardum,
 Cui velut Arthuro colla subacta dabunt;
 Scilicet Arthuro qui straverat agmina Roma
 Galvani gladio consilioque probi.
 Sunt ex Angligenis concives aetheris alti,
 Et terre domini magnanimique duces.
 Concedo sanctos Britonum de gente fuisse,
 Multorum sed plures discrepuere Deo.
 Extremo regi Britonum vox caelica jussit
 Quod non impeteret Anglica regna magis.
 Nomine Cathualadrus, Romanam venit ad urbem.
 In qua felice fine sepultus erat.
 Dum quidam Bavius de Bruto carmina ructat,
 Detrahit Angligenis; cur? timet, odit eos.
 Non minus in triviis sunt gesta canenda Ricardi.
 In cujus radiat morte cometa rubeus.

Anglia quem calicem thesauris tota sacrorum
 Ante redemit, eum perdere morte dolet.
 Centum mille dedit marchas et mille Ricardus
 Sex decies, redimi mortuus are nequit.
 Mirus thesaurus inventus in arce Caluchi
 200 — Hunc domat, ex auro cultor, aratra, boves.
 Hunc dum thesaurum rex exigit, et breve castrum
 Obsidet, et turmas in statione locat.
 Heu! facinus! proprius miles Basilius illum
 Telo consequitur, visus ab arce procul.
 Arce tamen capta moriens sua regna Johanni
 Tradidit, at felix non dedit omen ei.
 Anglorum regno contentus cetera liquit
 Gentis fraude levis, magne Philippe, tibi.
 Fratrem si fratris audacia fausta beasset,
 Non sua terra dolis apocopanda foret.
 Inclitus at miles fuerat, Mirabel probat illud,
 Regis ubi mater Alienora fuit.
 Illic Arthurus aviam circumdedit, et rex
 Circumdans illum premia solvit ei.
 Mons Albanus eum tremuit, quia Vascone multo
 Hic capto, vinclis fortia colla dedit.
 Evertit nemora variis Hybernica bellis,
 Ad stygis introitus perniciique lacus.
 Purgant ut dicunt hic purgatoria vivos,
 202 — Si sint constanti pectora fixa fide.
 Viribus ecclesie Romanae fortia bella
 Submisit pedibus præcipitata suis.
 Effectus laicus fuit hic in tempore doctor
 Oxoniae, vixit sensibus ipse tamen.
 Omni litterula privatus, seivit et ivit
 Ut laicus, sero vir Plato, mane rudis.
 Hic de Londoniis fuerat, dietusque Johannes,
 Philosophos juveni legerat ante mihi.

Prædixit populo præfatus bella futura,
 Discipulisque dedit hæc documenta suis.
 Aere surgentes tenues aliquando vapores
 Frigore constrictam constituere nivem.
 Aere largato per Phœbi spicula, grando
 Turget, sic pluviae gutta gelata cadit.
 Acrias nubes si sol dissolvit, et illas
 Impellit ventus, fit pluvialis aqua.
 Nubibus elisis inflammant æthera venti,
 Sic aliquando cadens fulmen ad ima venit.
 E tellure cava cupiens erumpere ventus
 Hanc movet, et motu mœnia sepe ruunt.
 Solis ab opposito se curvat discolor iris,
 Oceanumque bibens nubibus haurit aquas.
 Phœbus pallescit objecto corpore lunæ,
 Terræ lunares inficit umbra genas.
 Frigidus et siccus ventus vapor est resolutus
 Ex terris et aquis, sic Avicenna canit.
 Accidit alterius formæ commixtio ventis,
 Quam casus confert ex regione ista.
 Coram Pandulpho legato regna Johannes
 Papæ submitit et diadema suum.
 Regna per ecclesiam tenuit, per bella, per æquor.
 Per quæ defecit digna perire manus.
 Septenis annis tamen interdicta, relicta
 Porticus ecclesie plurima damna tulit.
 Causa fuit Stephanus primas, cessante procella.
 Ecclesie tandem pax datur, immo brevis.
 Nam Ludovicus adest pro libertate tenenda
 Baronum ; surgit pugna, rapina, dolor.
 Sed rex occurrit, armata plebe favente,
 Et perit in causa bajulus ipse crucis.
 Quidam decipiunt regem, quidam Ludovicum.
 Sed finem neutra pars capit inde bonum.

* De interdicto
 Angliæ, et discordia
 baronum.

* De adventu Lodovici
 in Angliam.

Fœmina prævalida Nycolam Lincolnia dicit,
 Stat pro rege suo, vi, probitate, fide.
 Heu dolus! hic largus, hic fortis, tincta veneno
 Pessica consumit, et huc ventris obit.
 Sicut de lino tendantur fila reducto,
 Casibus ex variis ethica dicta trahio.
 Hinc gravis emergit elegia, nam gladiatorum
 Officium peragunt toxica mixta eibis.
 Sunt ducibus metuenda duo, suggestio prava,
 Virus et occultum; mors in utroque latet.
 Occidit virus multos, suggestio plures,
 Inde per effectus est ea pejor eo.
 Post mortem regis baronum maxima strages
 Subsequitur, domina prædominante proba.
 Illam juverunt regales. Faleo, comesque
 Willelmus, cujus est veneranda fides.
 Hic quia Londonias obsedit, fecit et hostes
 Viribus hinc regni fortis abire suos.
 Cætera sed taceo qua conditione recessit,
 Gallicus hinc hæres, plebs quia novit eam.
 Magnanimum quidam Ludovicum quando relinquunt
 Contra promissum, claudicat ægra manus.
 Profuit adventus Ludovici, ne violaret
 Regia vis proceres exilioque daret.
 Patri succedens Henricus, vendicat armis
 Illa manu forti quæ Ludovicus habet.
 Hic Ludovicus erat Ludovici filius, armis
 Cujus succubuit Avinionis honor,
 De Longocampo florebat quando Johannes.
 Cujus non debet gloria longa mori.
 Ejus scutiferum movet Anglos undique plastrum.
 Tyronesque probos mensa rotunda probat.
 Disce parentelam regum qui noscere quæris,
 Heu! consanguinei non bene bella movent.

¶ De fuga Ludovici

Regis Ricardi magni nupsere sorores
 Tres tribus, et gaudent triplice prole sua.
 Regi Castellæ datur hæc, comitique Tholosæ
 Altera, Saxonie tertia nupta duci.
 Rex genuit Blancam, comitem comes inde Remundus,
 Et dux Othonem, cui data Roma fuit.
 Otho mirificus miles, Paris ore, manuque
 Hector, dispergens munera Titus erat.
 Parisius stampas posebat et Aurelianus,
 Quas cedit ironica voce Philippus ei.
 Sic probus imperii caperet Latialis habenas,
 Sed dedit has illi cum probitate Deus.
 Othonis causa murus circumdedit urbem
 Parisius, muro cessat agreste solum.
 In Gallos agit gladios obstante Philippo,
 Sed multis captis hic nequit hoste capi.
 Electos equites dum dissipat ense Bovinis,
 Et ferus irrumpit agmina, solus abit.
 Post consanguineam duxit Fredericus Othonis,
 Quæ Romæ fuerat imperialis honor.
 Magnanimo nupsit Ludovico Blanca, parentis
 Belligeri nomen filius ejus habet.
 Brennius et frater Belinus pectore matris
 Nudato, firmæ fœdera pacis agunt.
 Pacificant mediae generos socerosque Sabinae,
 Sic veniat reges Blanca ligare duos.
 Discordant igitur reges quos stirps ligat una,
 Et mentes quorum fervida pugna coquit.
 Quid facitis, reges? avertite bella rebelles
 In Parthos, bellis invigilate crueis.
 Per vos ecclesia celebres agat arma triumphos,
 Sicut per Karolum fecerat ante probum.
 Hinc prope Sanctonica rex est Henricus in urbe,
 Gallorum proceres hinc Calaburgis habet.

† De bello inter reges
 apud Sanctonas, hujus-
 que dilatione per suas
 causas præcedentes.

Hiis campis quondam tulerant hastilia frondes
 Horum quos Karolus misit in arma probos,
 Agolandus in hiis quando victricia campis
 Effugit Karoli signa sequentis eum,
 Quem Pampilonia devictis mille peremit
 Milibus, et Domino debita vota tulit.
 Anglia cui servit, et cui vestigia flectit
 Vasco levis, paucos convocat, arva petit.
 Expositis pugnam mediam, sed flumen abhorret
 Gallicus, et biduo pignora pacta labant.
 Anticipant tempus raptorum vota, propinquas
 Dum superant undas, et nova lucta petunt.
 Fœdera rumpuntur, sed nolo dicere, bella
 In cœna fiunt, cætera ferre pudet.
 Vix locus est armis illic, vix Anglicus ense,
 Vix vexilla capit, vix sibi frænat equos.
 Prælia dum propter aliud describere conor,
 Ex hiis excessus extraho, damna, nefas.
 Pugna sit infesto sibi, quod solemne quot annis
 Magdalena petit pace Maria coli.
 Sunt sacra festa precum, sunt laudis, suntque quietis.
 Lætitiæ, nenïæ, largiilluæque manus.
 Hæc bona cuncta miser perdit quicumque labore
 Se misero vexat, et sine fine gravat.
 Si labor incumbens sit honestus, sit moderatus,
 Si certis horis, ille beatus erit.
 Lætifer in bellis labor est, ubi mutua strages
 Prosternit populos, et populatur agros.
 Virtutes pereunt civiles, cautio, justum
 Spem vigor amplectens, certa que meta modi.
 Fortibus occurrunt fortes, hinc Anglicus, inde
 Gallicus, hinc Vasco. Remis et inde furens.
 Christicolæ semper posita cruce frontis in alto
 In bellum veniunt, spe comitante fidem.

Sed cupidi quidam, qui postposuere latenter
 Falso justitiam, jure jubente cadunt.
 Cœlum Burdegalæ feriunt clangore tubarum,
 Terrificoque sono lingonis astra quatit.
 Hic pedes oppositus pediti, cum milite miles,
 Firmus stare cupit cum pare quisque suo.
 Non bene fit, reges, liceat mihi querere verum;
 Cur estis multis vos duo causa necis?
 Vos gladiis ambos decuit decernere causam
 Juris, non partes præcipitare duas.
 Cæsaris et papæ placeat sedare tumultus,
 Ut cum pace duos fœderet unus amor.
 Vi vel amore duos vos pacificare decebit,
 Filius ut dempto supplicet ense patri.
 Vos stilius hic parvus reprehendit, cartula juste
 Castigat, gracilis crimina prodit apex.
 Vos tamen excusat ratio, partes quia sumunt
 Arma duæ, nullo bella jubente duce.
 Heu quia bellorum tempestas horrea cœli
 Impediti et messes destruit ense suas.
 Ingruit injustis inferni seva procella,
 Reddere qui nolunt rapta, sed arma movent.
 Aut hoc aut simili peremit popularia metu
 Agmina, dum reges in sua jura probant.
 Sic in præteritis determino bella futura,
 Quæ simili fient aut graviore modo.
 Occurrunt acies magno discrimine, plura
 Grandine vernali tela coacta volant.
 Lancea pectoribus occurrit, ejus in ictu
 Milite dejecto sella relicta vacat.
 Vertitur in gyrum sonipes, magnoque tumultu
 Prosilis, et phaleris scivior arva petit;
 Fræna furens mandit, et spumeus imber ab ore
 Defluit, et fossus sapius ense cadit;

Calcaris monitu plantas attollit in anras,
 Et calcet domini viscera fusa sui.
 Perstrinxit generale satis, speciale sequatur
 Certamen, probitas sit manifesta probi.
 Gallia quid valeat patet hic, quam martia virtus
 Armis non superat bellipotensque globus.
 Anglia cui mater fuerat, cui Gallia nutrix,
 Matri nutricem præfero marte meam.
 Sic utriusque tamen meritis præconia justis
 Attribuo, niteant ut probitate pares.
 Gallica Barrensis præcedit signa Johannes;
 Hostia rimando viscera, quærit iter.
 Patrissare studet Willelmum, dum sibi patrem
 Barrensem gladio comprobat esse suo.
 Dudum Ricardo fuit hic a rege secundus,
 Quem timuit fortem gens inimica Deo;
 Juxta Jerusalem geminorum more leonum
 Straverunt Arabes hii duo, morte, fuga.
 Filius ergo memor patriæ probitatis, in arma
 Anglica prorumpit, et metit ense viam.
 Motus enim subitus diviserat Anglica signa.
 Donec consertos moverat ordo viros.
 Fœdere confracto pacis, movet intima corda
 Anglorum stimulans hos probitate dolor.
 Bella tamen vulgus leve cepit, movit et ambas
 Partes, Angligenis damna priora ferens.
 Illos spes allata movet, nec eos timor aufert,
 Quamvis sint pauci, sed vigor armat eos.
 Præcedunt validæ balistæ, missa sagitta
 Prævolat in campum, post probus instat eques.
 Henrici regis consultor magnus et audax
 Radulphus, regis ductus amore præit.
 Claro patre satus Nicholao nomine teste,
 In populo victor prævia scuta gerit;

Lancea dum dextram munit prætenta, repulsum
Hostem præcipitat cornipedemque ferum.
Patroclum quondam sic Trojæ fuderat Hector,
Exultans spoliis nomen habere novis.
Ingreditur campum dominans elegia, pallens
Atropos, indignans ira, dolorque recens.
Immemores multi quid agent in luce suprema
Mundi, tempestas quos baratralis aget,
Ad mortem se constimulant; heu! quantus in armis
Et qualis sudor agmina densa rapit.
Ad crucis arma tamen multos servavit in isto
Conflictu cœli gratia, velle Dei.
Clarensem comitem de Claromonte coartat
Ire retro dominus, dum retro nutat equus.
Flandrenses clipeis flammescunt, excutiantque
Dovoriæ clipeos, accephalantque viros.
Dum mens propugnat utrimque quod optat in actum,
Exilit, et voto sunt rea corda suo.
Anthæos fortes, et quos argutia ducit,
Anglia producit, viribus, arte vigens.
Gallia quadrupedes in eos convertit, et hastas
Et gladios, et eos undique mixta ferit.
Symon de Monteforti, mons fortis, in hostem
Grassatur, fundit viscera, colla metit.
Rogerus Bigoth cognomine robore fundit
Turmas Francorum, quas violenter agit.
Guillelmus longo nomen sortitus ab ense,
Effundit longo sanguinis ense globos.
Anglis occurrunt Galli, Campania sternit
Cornubios, ambos mutua fata trahunt.
Hic aliquis moritur moretetur quo crucis hostis,
Vita tenax illi si diuturna foret.
Abbreviant magis arma brevem funebria vitam,
Dum mors occurrit et stimulata venit.

Pro dominis terræ concurrunt turbine vasto,
 Pro domino cœli quid didicere pati?
 Non metuit gladios jaculo secura volanti
 Wallia nuda pedes, Scotia curta togas.
 Cum perone tamen agilique per agmina cursu
 Dum quidam volitant vulnera nulla timent.
 Vel sequar hic famam, vel ei conformia fingam.
 Confiteor, mendax ne prober esse Deo.
 Quidam pro palma pugnant, famamque sequuntur
 Multi, pars moritur dum sibi lucra petit.
 Orant ex auro vitulum quibus est deus aurum,
 Auro pugnantes postposuere Deum.
 Tuta Lotoringos invadit Ybernia tenso
 Arcu, nec longe gæsa recurva timet.
 Ducens pugnantes pugnat licet otia ducat,
 Indignusque piger turget honore probi.
 Bolonius comes hinc properat, stragemque eruentam
 Condensat, campum purpurat imbre rubro.
 Viribus Hispani vires Leicestrius omnes
 Objicit, Hispanum dejicit usque solum.
 Sed citius surgit hostemque requirit, at ille
 Prosilit, ut sociis robore præstet opem.
 Magnanimus cadit in bello, timidum timor aufert,
 Nec sequitur logice si cadit, ergo timet.
 Barrensem varia gaudentem cæde Johannem
 Cancia non patitur, sed furit hucque volat.
 Cor mihi complois pulsant suspiria palmis,
 Jugera dum cessant, viscera cultor arat.
 Agmina qui sternunt, qui vastant rura, relidant
 Sic Charras, Memphim. Niliaeosque duces.
 Hue agiles Cumbri, quos frigida Cumbria misit,
 Occurrunt, framea munit et armat eos.
 Cumbris occurrunt alpina falee Gebennæ,
 Et toto nisu Gallica signa lovent.

Juxta Londonias arcus Essexia tendens,
Et fundas faciens, hic gerit arma sua.
Juxta Parisius Pontisara non minor, arcus
Arcubus opponit, dispare line tamen.
Nam fundis crebris confunditur, immo vigorem
Corbiae telis Attrebatique capit.
Guillelmus Sayus, Bernerius inde Johannes,
Barrensi vires opposnere suas.
Hujus in auxilium dux huc Burgundus adesse
Approperat, martem fulminis instar agens.
Aut hoc aut simili certant concurrere pacto,
Est mihi pro facto saepe quod esse solet.
Hic dolor, hic gemitus, pedes hic occumbit equesque.
Et neutri parti parere Parca potest.
Si gladiis istis incredula turba periret,
Gauderem; doleo quod pia turba perit.
Hebraeus dudum legis tendebat in hostes,
Nostrates proprii sanguinis imbre madent.
Sunt alii prae mente crucis vexilla tenentes,
Qui jam proponunt longius ire Pharon.
Heu! quia dum pugnant acies, inimicus amicus,
Cognitus ignotus, aequus iniquus erit.
Certificare data non est leve vulnera, ferre
Nomina, letales notificare modos.
Hos animat sanctus Dionysius, et sacer illos
Edmundus; nutat pendula palma ducum.
Qui terram petiere jacent, inhumataque membra
Linteae non velant, terraque nulla tegit.
Marchio Francigenis obstat, sed casus ut urget.
Cras Hugo cogetur Gallica signa sequi.
Stat dum stare potest stabilis, qui bella movendo
Non est Ænea nec Diomede minor.
Agmina convertunt in eum Ludovitica bellum.
Contos et gladios suscipit ante, retro.

Pugnat utraque manu, dextra, leva, ne feriat;
 Hæsitat, instantes pulsat utrimque tamen.
 Ut scopulus gemini fluctus maris undique crebros
 Sentit, et immotum mobilis unda cavat;
 Sic stat hic immotus, et densos accipit ictus,
 54 Donec ad hunc nati prosilire duo.
 In quorum Ricardus opem volat agmine denso,
 Agmen pulvereus monstrat adesse globus.
 Regius at sanguis Robertus roborat arma
 Francorum, sequitur martia turma ducem.
 Contra Ricardum properat Robertus, at illos
 Nec sanguis nec eos fata coire sinunt.
 Dissuadere nefas, et deterrere fideles
 A bellis cupio, dum fera bella cano.
 Undique densantur acies, stat in aggere Mavors
 67 Sanguineus, scutis obvia scuta crepant.
 Ensibus oblucent enses, et brachia truncant,
 Et galeas nitidas ferrea clava cavat.
 Quando cadunt plangunt sponsas, natosque relictos,
 Arcas, vasa, thoros, rura, falerna, domos.
 Viscera rimantur cultri, cerebella secures,
 Et procul ad mortem spicula densa volant.
 Quadrupedi quadrupes opponitur, ilia fessus
 Tendit, sub domino viscera fundit hians.
 Si commutatur alicui dextrarius, illi
 81 Sæpius expatians fata sinistra gerit.
 Inter Christicolæ dum tantas colligo strages,
 Ex oculis properat plurima gutta meis.
 In tanto strepitu conelamant Vascones, ista
 Strage nove Franci fœdera fracta luunt.
 Justam vindictam pia Magdalena requiret,
 Hoc scelus in festo triste fuisse suo.
 Lazarus huic frater Avalone clarus in arce
 Burgunda, sternet Gallica signa metu.

Mittet vindictam Marthæ provincia justam,
 Ad quam pervenit quaque sepulta jacet.
 In Tarascona pro Martha multa peregit
 Mira Deus, clero testificante loci.
 Indomitum domuit ibi quondam Martha draconem,
 Postquam suscepit patria tota fidem.
 Hanc dominus noster sepelivit, Frontoque præsul
 Petragoræ, mira conditione tamen.
 Missam Petragoræ celebravit Fronto, sed alma
 Præsulis in cathedra dormiit ipse sedens.
 Spiritus exequias quasi verus homo facit, inde
 Evigilans præsul canonis explet opus.
 Sanctus in exequiis chirothecas Fronto reliquit,
 Dimissus pariter annulus ejus erat.
 Nuncius est missus, est annulus inde relatus,
 Una relata simul est chirotheca sua.
 Clamat ad hoc omnis Vasco, maledictio sancti
 Frontonis feriat obvia signa sibi.
 Hiis indignatur verbis pars altera, densat
 letus, exaltat corda, pedesque movet.
 Conclamant Franci, sic terram Vasco requirit,
 " In quo Vasco jaces liber habeto solum."
 Hiis invectivis animos pars utraque sumit,
 Et gyro stringit interiore pedes.
 Alternando locum sibi cedunt, nunc retrocedunt
 Isti, nunc illi, conveniuntque sibi.
 Commiscentur ibi dolor et pudor, ad mare spectat
 Anglieus, ad fluvium lumina Gallus habet.
 Quos Deus in campo salvat, disponit ut illi
 In Parthos vertant martia signa crucis.
 In mare descendit illic Chirinta propinquum,
 Et properat latis impetuosus aquis;
 Hunc fluvium contra treugas ardentia signa
 Gallica transierant, martis amore feri.

Illic retro ferre pedem non sustinet hostis, et inde
 Continuat nocti bella cruenta labor.
 Ipsos respexit cœlestis gratia reges,
 Incolumes regna quod tenere sua.
 Consilium revocat Anglorum signa, satisque
 Est illis motus opposuisse pares.
 Willelmus Sayus Barrensem ducit ad urbem
 Santonicam secum consociique sui.
 Galliens exclamat furor, "O pudor, o dolor, o fraus!
 O scelus! abripitur hinc eques ille probus!
 Instimulemus equos, captumque sequamur, et urbem
 Undique succensam præcipitemus humum."
 Curritur ad portas, Francos facit ira recentes
 Ad bellum, strages altera crescit ibi.
 Simon de Monteforti pro mœnibus astat,
 Et contra fortes fortia bella gerit.
 Vi claudit portas, et noctis subvenit umbra,
 Castraque dimissa Gallica turma petit.
 Redditur interea par pro pare, milite miles,
 Servus pro servo, conditione pari.
 Henricus quidam gladio metuendus et hasta
 Est pro Barrensi tyro Johanne datus.
 Sole reportato motu rapiantis Olympi,
 Burdegalas vadit rex equitando suus.
 Nautarum cœtus intrat mare classe pererrans,
 Et vastans portus quos seipso obesse sibi.
 Quas procul oceanus absorbet gurgite vasto,
 Illuc retrogradas ejaculatur aquas.
 Quolibet unda die refluit bis, et effluit illic,
 Effectu lunæ quæ dominatur aquis.
 Lucani Senecæque fuit sententia talis,
 Nec quod opinantur dicere turpe puto.
 Cinthia, Mercurius, Venus, et Sol, Mars, Jovis astrum,
 Saturnus, circulos sic habuere suos;

Dum fluxum tardunt alii dominando planetæ,
 Ordinât effectum cuilibet hora sua.
 Des lunæ primam, des octavam, sibi quintam,
 Des horam decimam, talis ut ordo petit.
 Huic vigena secunda datur, vigenaque summo
 Tertia Saturno, quarta sit inde Jovis.
 Mars horas lucis sibi vindicat inde sequentis
 Ordine lunari, Mercuriusque sequens.
 Ordo planetarum sic scitur et ordo dierum,
 Et quem quisque sibi quærit habere diem.
 Non mare fit plenum semper lunaribus horis,
 Dum nautis titubans itque reditque Thetis.
 Rostratas ferro sentit Rupella galeas,
 Ruptaque cum rostris hæc sua rostra dolet.
 Compatitur terris mare, strata cadavera cingunt
 Dorida, dum Clauci purpurat ora cruor.
 Devoræ ratibus impulsa Bolonia, damna
 Fert et agit, rivum caedis arena bibit.
 Hugo fit Francus dum præsul mobilis urbis
 Claves præsentat, rex Ludovice, tibi.
 Est comes exemplo, male temptat quærere plura,
 Qui quod habet perdit, factus inermis, inops.
 Non quia perdiderat Hugo cuncta reversus ad illum,
 Qui pius urbana mente recepit enim.
 Insidiæ quid agant demonstrat Blavia silva,
 Qua strati pedites occuluere vias.
 Anglicus hic gladius animas quot miserat oreo,
 Corpora quot terris, non capit iste stilus.
 Heu! heu! cur nati fuerant, elegia quorum
 Est mortis career et baratralè chaos.
 Non tamen hos baratro stulte dijudicè, causas
 Si justas habeant, judicet ipse Deus.
 Subsequitur vindicta Dei, subitanea pestis,
 Aure fœtor, aquæ læsio, febris hians:

Lingua tumens, venter distentus, tabida pellis,
 Oris pallor, hebes gustus, anhela sitis.
 Flumina nonnulli credunt infecta veneno,
 Fontes et puteos, fercula, vasa, merum.
 His causis largas vaga mors extendit habenas,
 Inque viis mediis corpora mota cadunt.
 Funera vix capiunt tentoria; dum videt ergo
 Princeps bellipotens ista, reflectit iter.
 Quæ secum gessit oloflammea Karolus olim,
 Clara reponuntur dum nive canet hyems.
 Pugnam pontifices sunt quidam pace secuti
 Proscripta, pacem nec reparare student.
 De regum bonitate venit quod pace sequestra
 Armatas acies signa referre iubent.
 Parisius rector varios interritus audit
 Rumores, palmæ spemque fidemque tenens.
 Hinc Albigensis, hinc Tartarus arma resumit,
 Et ferus ecclesiam lædit uterque sacram.
 Enucleatus erit error prius Albius, optat
 Melpomene tragica promere gesta mihi:
 Venit in exiguos elegos elegia, carmen
 Grande mihi mundi crimina flere vacat.
 Extirpans hæresis radices Gallica virtus,
 Roborat arma fide, protegit ense fidem.
 Est hæresis cervix hydræ capiosa, renascens
 Herculis ad gladium, sæpe sed icta perit.
 Hujus origo mali multis ignota modernis
 Exeat, et notulis nota sit illa meis.

LIBER QUARTUS.

*Incipit quartus liber. Sequitur de bellis ecclesie contra Albigenses
hereticos, et de causis eorum.*

PACE Biterrensis urbs quondam floruit alta,
 Fulsit et ecclesie gloria. palma, quies.
 Saepe sed inflammat minimae scintillula litis
 Rixas, et rixae bellica signa movent.
 Erumpunt crebri querulo de pectore threni,
 Dum fleo schismatici facta prophana chori.
 Est in praemissis regum tolerantia bellis,
 Sed fraudes haeresum quis tolerare potest?
 Dant belli causam potus, lis, ira, libido,
 Fastus, fur, haeresis, fraus, socialis amor,
 Copia secure, vis ardua, ludus ineptus,
 Mens injusta, latens livor, avara sitis.
 O de te, fortuna, queror, quia gaudia cernens
 Luges. et rides tristia bella movens.
 Sed te crux veneranda domat, calcat tua colla.
 Deridens crines calvitinmque tuum.
 Militat in mundo justus, caeloque triumphat:
 Illic poenam patitur, praemia sumit ibi.
 Adjungens causas effectis, ardua gesta
 Perstringo finis sub ratione sui.
 Rogerus viguit illa dominator in urbe,
 Qui cruce-signatus signa beata tulit.

Ille profectus abit peregre, caram sibi sponsam
Cuidam committit, lsis amore pio.
Albius hanc præsul recipit; quia præsul habetur
Et castus, casto creditur esse fides;
Et quia prædicti Rogeri compater ille
Exstitit, ut natæ debuit esse pater.
Teste tamen fama custos cognovit eandem,
O facinus! rerum copia furta facit.
Dum caro blanditur rationi, janua cordis
Panditur, et ratio jam rationis eget.
Dum ratio carni succumbit, sol microcosmi
Eclipsim patitur, lunaque lucis eget.
Est caro luna, jubar solis non invenit, immo
Excecans ipsum cæca palude jacet.
Multi non credunt famæ, sed frivola gentis
Hereticæ dicunt de patre ficta probo.
Rogerus reliens scelus expiat ense, gravisque
Summi pontificis planctus in aure strepit.
Ultio subsequitur, legatus mittitur, ense
Exerit ecclesiæ canonis ense potens.
Canone percutitur parricida Rogerus, et ejus
Fautores, sequitur ultio digna crucis.
Non etenim licuit parricidæ sumere talem
Vindictam, poseit quam sibi sacra Syon.
Idem Tholosæ comitem legatus habebat
Suspectum quadam conditione loci.
Mansit homo comitis Rogerus, nec tamen illi
Contulerat plenam robore major opem,
Jure nec ecclesiæ matris surrexit in illum;
Idecirco subiit canonis arma comes.
Perplexus fuerat quo vergeret, hostis haberi
Cognati timuit ecclesiæque sacra.
Hic aliquo non rege minor, generosus et audax,
Non mala permisit quæ potuere geri.

Sæpe facit facinus famulus, quod non facit heros
 Nec jubet, inde tamen crimen habere potest.
 Concilio medio sævus rapit arma satellites,
 Legatumque ferit interimitque pium.
 Lanceat huic pectus sacrum, dum mortis in hora
 Profert ista, "Deus sit benedictus, amen."
 Nomine vir Petrus Petri fuit ille beati
 Nuntius, et Christo se dedit ipse petrae.
 De castro fuit ille novo, de pectore castrum
 Fecerat ecclesiae, stans in agone pugil.
 Istis auditis, insanit Roma, cruorem
 Uleisci fusum papa sui que student.
 Heu! quoniam cessat terræ promotio sanctæ,
 Armat dum populi pectus imago crucis.
 Sunt procul exciti variis de partibus orbis,
 Quos cruce-signatos ducit ad arma fides.
 Istis præficitur abbas Cistercius, et dux
 Burgundus, comites signa tulere sua.
 Excludit cunctos clausa statione Biterris.
 Carcassona tenet mœnia clausa sua.
 Hostiles cuneos munita Tholosa repellit
 Robore, consentit urbs Agenensis ei.
 Ne dominus terræ dominatum perdere possit
 Obstat, defendens jus quod habere putat.
 Sunt ibi concives justis, validique coloni,
 Proxima sed puris fax inimica nocet.
 Muros balistis corroborat Albia; castra
 Cætera quid dicam, fortia quæque situ.
 Fortia castra comes Fuxensis, fortia claudit
 Qui Convenarum colligit arma comes.
 Ecclesie clausæ multos siluere per annos,
 Et sic hærescos crevit inepta seges.
 Non tamen in cunctis habitat; sed sub saliuca
 Flet rosa, sub lappa lilia læsa dolent.

Quod viget in trino Deus unus, trinus in uno.

Invida, cæca, rudis, devia turba negat.

Grossa superficies tua, rustice, lumina cæcat.

Palpatus paries quem sine luce necat.

Tu si sis justus, est ergo ramnus oliva,

Corvus olor, curvum linea, terra polus.

Sic solocismus est sermo congruus, et sic

Entimema nihil curvat in arte sibi.

Sectis hæretici variis hæsere, sed omnes

In nos armantur, ecclesiamque premunt.

Invitans unus alium fert fereula dicens,

“Hæc natura mihi contulit, absque Deo.”

Alter ait, “fecit malus hæc Deus;” hospes at illum

Jejunum propere cogit abire domo.

“Ex quo composuit mea dona diabolus,” inquit.

“Non comedes pravi fereula prava dei.”

Fæcis uterque suæ sic expuit atra venena

In faciem summi largifluique boni.

Adjicerem sectas varias, sed virus carum

Pollueret metri schemata pura mei.

Omnia de nihilo fecit Deus, omnia facta

In seriem redigens, et seriata regens.

Non tangit rerum series incredula corda.

Fervida non æstas, non glacialis hyems.

Non terræ subita quæ Phœbe pallet ab umbra.

Obstat dum Phœbo linea lucis egens.

Eclipsim solis casu, non corpore lunæ

Subjecto fieri, pars ibi magna putat.

Pars inimica Deo, sathanæque domestica, sectas

Fingit, et in fictis pectora fixa tenet.

Perstringunt elegi quædam philosophica mœsti.

Quæ veterum fudit vaticus ampla stilus.

Inter signa duo quæ sunt distantia, quorum

Hæc cadit, hæc surgit, crescit in orbe malum.

¶ De mirabilibus operibus Dei contra hæreticos.

Hæretici fiunt hodie, baptisma petebant
 Olim prælustres magnanimique duces.
 Lucius accivit rex ad baptisma Britannos
 Primitus, et patrios fecit abire deos.
 Regis Eleuterio festinat epistola papæ,
 Ut legatus ei dogmata sacra ferat.
 Anno centeno nonagenoque beati
 Partus, templa Dei [per] sua regna novat.
 Floruit ergo fides medio tunc tempore longo.
 Sed Nortigerni tempore læsa fuit;
 Hengistus Saxon fidei corruptor, ab hoste
 Aurelio captus decapitatus obit.
 Uter et Arthurus, fidei duo mœnia sacra,
 Exemplum dederant et speculari jubar;
 Inter eos crevit gens Anglica, dura labori.
 Corde capax, Christo dedita, larga cibis.
 Herba nocens sensim surgit, quæ ledit amaro
 Sueco, quæ segetem sternit inepta bonam.
 Extinctæ fuerant flammæ, viguit tamen inter
 Extinctos cineres concitus ignis edax.
 Impia Uualdensis sectæ doctrina latenter
 Tholosæ repsit, pollueratque fidem.
 Hic rexit Gothos Alaricus, expulit armis
 Hos Clodoveus ad baratralæ chaos.
 Angolisma suos vidit descendere muros
 Regis in adventu, regis aperta fide.
 Karolus intonuit, et eo veniente cadebat
 Murus Tholosæ, præcipitante Deo;
 Per vicus gladius effudit sanguinis undas,
 Et gentis lavit exitiale lutum.
 Hæc expectat adhuc forsân locus urbis, ut olim
 De eudlo domina vaticinata fuit:
 .. Urbes tres video perituras; prima nabit
 Sanguine; nudatas altera reddet aves;

¶ De rege Karolo ibi
pugnante

Tertia nobilior, de qua plus tristor, habebit
 Grana, sues, paleas, hæc tria danda neci.”
 Urbe Biterrensi cruor ut fundatur habete;
 Ut Carcassona cernite reddat aves;
 Grana, sues, paleae, prætendant quid sibi nondum
 Sentit Tholosa; sentiet illa tamen.
 Pars Saturnini sancti suffragia sperat,
 Qui tauro mitis a truce tractus erat.
 Ecclesie primam vigilans exercitus ambit,
 Expulsat muros machina crebra suos.
 Emittunt saxa cives, incendia, tela;
 Ad partes ambas mors dominata volat.
 Interea pacis prudens legatio pacem
 Constituit, partes fedus utrasque ligat.
 Extra legato presente, Rogerus ab urbe
 Exit, et ad pacem tendit utrasque manus.
 Hic custoditur, sed per se vulgus in urbem
 Densatur, cunctos vi ferit, ense furit.
 Qui potuere mori moriuntur, qualibet ætas
 Hic moritur, mortem sexus uterque subit.
 Dum nulli pareit gladius, medicina vagatur,
 Dumque perit gladio cum lue pura earo,
 Aras ecclesie cruor altus inebriat, urbis
 Per vieos torrens imbri rubente fluit.
 Implumes emittit aves, nudos sine rebus
 Carcassona viros, spe volitante leves.
 Armis dimissis abiere per avia, vite
 Munere contenti, nec redire viri.
 Hiis cruce-signati gestis ad propria tendunt:
 Uxores, natos, rura, laresque petunt.
 Sed remanet Symon comes hiis Leyeestrius horis,
 Hujus Mons-fortis de ditione fuit.
 Ecclesie sacre decreto sareculat herbas
 Messibus ecclesie que dominando nocent.

Hæretici clerum derident, jura relegant
 Ecclesiæ, spernunt sacra, prophana colunt.
 Quos capiunt mutilant, excecant, clam vel aperte
 Occidunt, et in hoc se meruisse putant.
 Sanctos prætendunt aliquos foris, intus abundat
 Limus, et in limo pectoris hydra latet.
 Vis animæ cordi, cor linguæ, linguaque servit
 Palmæ, palma facit, factio cuncta probat.
 Si bona multa loquor, et multis devio factis,
 Quid prodest? hominem nobile salvat opus.
 Flandria quem genuit vates studiosus Alanus
 Contudit hæreticos, edomuitque prius.
 Virgilio major, et Homero certior, idem
 Exauxit studii Parisiensis opes.
 Cruce suo læso populi venientis in arcto,
 Crus læsum posuit mox sibi thema suum.
 Dum fortuna nocet, et adest elegia, livor
 De damno gaudet, de bonitate dolet.
 Conveniunt sacri doctores, silva recedit,
 Et succedit ager, semina sparsa capit.
 Parisius verbis quidam commoverat istis
 Doctor collectis saxea corda viris.
 Dudum mollierant multos miracula, terror
 Regum, quos fervens duxit in arma fides.
 Discordes fidei rex Constantinus agebat
 Ad mortem, reliquos pacificare studens.
 Sancto Silvestro præsentem, jubebat Hebræos
 Plenam si possent promere legis opem.
 Bis sex electis conclusit papa magistris,
 Inter quos Zamri præfuit arte magus.
 Indomiti tauri quidam distillat in aurem
 Dæmonicum nomen, mors rapit ergo pecus
 Vivificare pecus rex nomine jussit eodem;
 Non potuit, tota clamat Hebræa manus:

* De prædicatoribus et
 eorum persuasionibus
 contra hæreticos.

.. Nomine si Christi Silvester suscitet illud,
 Christus baptismi nos renovabit aqua."
 Silvester prece præmissa spe fervidus inquit,
 " In Jhesu Christi nomine surge, pecus."
 Pacificus surgit taurus, nullique molestus,
 Armenti factus dux pius arva petit.
 Gentiles simul Hebraei certamine magno
 Gaudent baptismo se renovare sacro.
 Philosophi duo Zenophilus Cratonque, deserti
 Censores veri, chrisma fidemque ferunt.
 Serpentem populi precibus Silvester in antro
 Claudit, et ora ligat, clausa vigore crucis;
 Ferali flatu Romæ qui polluit urbem,
 Expectat clauso judicis ore diem.
 Post Constantinus regni diadema relinquit
 Silvestro, retinens Dorica regna sibi.
 Romanus domitor Constantius orbis Hyberi
 Suscepit Britonum tradita regna sibi.
 Regna Coel natamque suam concesserat illi,
 Quæ claro cleri dogmate clara fuit.
 Hæc Constantinum peperit; pater hinc Heboraci
 Decessit, nato dans ea regna suo.
 Vi capiens Romam factus fuit ille monarcha
 Mundi, quo Christi crevit in orbe fides.
 Sancta parens Helena regis, cruce læta reperta
 Jerusalem, sanctam sic probat esse crucem:
 Languens extremis mulier contacta duabus
 Non surgit cruculis sed cruce tacta Dei.
 Quis regum vel quæ dominarum maxima mundi
 Tanto mirificæ fervet amore crucis?
 Fervet avaritiæ dominante cupidine pectus,
 In multis fervet insatiata sitis.
 Christum si quis amat, armet cruce pectus; ad istam
 Vocem concurrunt ad crucis arma prohi.

Pravis rex Sabaoth pedites opponit et armat,
 Qui cordis carnem cordaque lege ligant.
 Opponit pedites alios quorum bene quisque
 Prædicat et verbi militat ense sacri.
 Adjuvat hos ferri gladius gladiare tot hostes,
 Quos poterunt gladii vix resecare duo.
 Quidquid silvescit secat ensis; doctus arator
 Divini verbi vomere sulcat humum;
 Stirpes distortos sterilesque vorax domat ignis,
 Radicesque malas indomitasque cremat.
 Mira Dei poscit vulgaris opinio, gentem
 Mittit in hanc miseram summa flagella Deus.
 Hiis igitur dixi, quid vos movet? unde furoris
 Horribilis stimulus? unde ruina mali?
 Est Deus in sanctis mirabilis, ergo videte,
 Mentis discussa nocte notate diem.
 Proximus a Christo Stephanus prothomartyr, Olympum
 Per lapidem meruit martyriique stolam.
 Corpora sanctorum fulgebuat, fortia, sana,
 Libera, pulchra, cita, lætaque semper erunt.
 Sensus, amicitia, concordia, plena potestas,
 Pax, honor, hæc dotes sex animabus erunt.
 Sanctus Silvester obstruxerat ora draconis
 Romæ, clavigeri jussa sequendo Petri.
 Vietricis virtute crucis sunt mira peracta,
 Confirmantque fidem facta stupenda sacram.
 Mortuus et vivus Leonardus vincula sanctus
 Dempsit captivis, eripuitque viros.
 Christophorus vincit flammam, vincitque sagittas;
 Vincit probra, minas; sed gladius obit.
 Licia non verbis hunc blandis non aquilina
 Flexit, sed credens utraque martyr erat.
 Vir dominam cœli monstraverat esse Mariam,
 Junonem Samiam dæmonis esse genus.

27.

¶ De miraculis Dei pro
 sanctis, non pro hære-
 ticis.

Inclite Vincenti, victor terraque marique,
 Te Deus exaltat, arida, pontus, avis.
 Portator capitis Dionysius innuit intus
 Se portasse Deum, se placuisse Deo.
 Exsectum caput Edmundi clamaverat, Her, Her,
 100 "Hic, hic sum," capitis vox sonat illa gravis.
 Christi centenos trahis in bis quatuor annos,
 Dans septem decies, rex cadit ense Deo.
 Sancto Jeronimo leo trux, monarcha ferarum,
 Servivit, pecoris spesque fidesque sui.
 Kentegernus, homo sanctus, pro semine terram
 Dispersit terræ, terraque farra dedit.
 Silvestres aratro cervos conjunxit, at unum
 Illorum rapuit enecuitque lupa.
 Cum cervo remanente lupam vir junxit, et ambos
 150 Terræ cultores fecerat esse novos.
 Ægidium cerva sanctum silvestris alebat,
 Cui lac submisso poplite prona dabat.
 Cuthbertus gelida venerem domitaverat unda,
 Quem tersit canda bestia missa Deo.
 Pavit Franciscus voluerum jejunia sanctus,
 Dum sparsit verbi semina larga sacri.
 Sexu debilior pia Margareta draconem
 Vicit, quem fregit fortis agone crucis.
 200 Ungue leo Phariam studuit sepelire Mariam,
 Mansit in officio trux fera blanda pio.
 Delet aperta graves Genovefæ gratia pestes,
 Sicut Parisius sæpe videre licet.
 Sanctorum meritis defunctis est data vita,
 Et virtus ægris officiosa redit.
 Quæ, quot, quanta, quibus pro sanctis mira coruscant,
 Sub certo numero non recitare queo.
 Emollire malos nequeunt miracula Christi,
 Quæ pro matre sua virgine sæpe facit.

Nec reticere volo, nec possum, quod mihi vere
 Contigit ad laudem, virgo beata, tuam.
 Ardens Parisius bene Bernardus, bonitatem
 Ardendi monstrat deficiente fide.
 Sectas hæreticas et turres turbo procellæ
 Altas incussit, præcipitesque dedit.
 Sustulit a terra me ventus in æera, sed vox
 Tunc mea mota maris stella canebat, Ave.
 Felix porta poli, dum dixi, me levis aer
 Ad terram posuit, stansque canensque fui.
 Hiis aliisque bonis tibi laus, tibi gloria, virgo,
 Permaneat perpes palma perennis honor.
 Sic ergo nec supplicium nec mira remulcent
 Hæreticos, quoniam ferrea corda ferunt.
 Eloquiis video male fundamenta labare
 Iuscis, hæreticas inchoat inde vias.
 Verba poetarum laudo, sed destruo sectas
 In quibus erroris semita curva latet.
 Vecta giganteis humeris gens nana moderna
 Perspicuis oculis ulteriora videt.
 Ad nostram dicta doctrinam carmina euncta
 Paulus ait, Pauli verba fidemque sequar.
 Non mala vitantur nisi cognita, post mala nota,
 Grata magis Christi vera sophia placet.
 Non sunt caleandi porcorum calce saphiri;
 Alliciant juvenes vatica dicta prius.
 Scrutantes verum sibi defecere vetusti,
 Sed sub nube tamen exeruere viam.
 Illis debentur laudes, gratesque merentur,
 Quos ignorantes detinet umbra stygis.
 Tullius eloquio probus, et Maro maximus, artem
 Eloqui dederant, quos imitamur in hoc.
 Sunt bene credentes hodie, sed fallit in arte
 Multos barbaries, garrulitasque nova.

* De malis ignorantie.

Excrescit fatua ficus, ficulnea mundi
 Quam paris, hanc urit flamma, gehenna cremat.
 Latrantes et aves divepta cadavera rostris
 Asportant, animas nigra caterva legit.
 Vitis amara nimis, quam primus amaricat hostis,
 Qui vindemiat hanc cum legione sua.
 Per partes Romæ, per Gallica regna, per omnem
 Spargitur ecclesiam quæ nocet herba latens.
 Messor cœlestis dispersas colligit uvas
 Et spicas raras hujus in orbis agro.
 In firmamenti centro pars parvula mittit
 Fructum, tu centri percipe quinque plagas.
 Nostra tenet gentes habitabilis, æquora, silvas,
 Rupes: est minima parte beata seges.
 Est corrupta tamen gentilibus hæc segetella,
 Et Sarracenis, hæreticisque feris.
 Partis pars alia sterilis perit, Africa tota
 Desipit, Europæ pars tenet una fidem.
 Sunt hæc parte tamen mœchi, fures, et avari,
 Et mercatores artificesque mali.
 Hæreticus pejor cunctis, velut hydra venenum
 Fundit in occulto, vulnera dente gerit.
 Justitiæ meritum, virtutis præmia, culpæ
 Flagra, creatoris nobile posse negat.
 Ergo concurrunt in eum tormenta gehennæ.
 Ultio naturæ mirificique Dei.
 Ad quid Judæos referam quos sorbet Avernus,
 Divinam legem qui sine lege legunt?
 Heu! quot leviathan sibi junget carmine, pœnis.
 Blanditiis, bellis, munere, fraude, minis.
 Obstabunt Enoë et Helyas, quos tamen ipse
 Impius occidet, neuter inultus erit.
 Ultio fulmen erit prius, et post flamma gehennæ,
 Quod tempestabit tota procella stygis.

¶ De morte hæreticorum mala.

¶ De philosophicæ consideratione pro paucitate Christianorum respectu aliarum gentium.

¶ De Antichristo.

Jerusalem templum Julianus apostata cogit
 Condere Judæos, sed vorat ignis eos.
 Fundamenta jacent operis dispersa, fidemque
 Multi confessi signa Denique timent.
 Vestibus illorum sacra crux in nocte sequenti
 Est inventa, quibus est data firma fides.
 Hæc docuere sequi regis vexilla superni
 Ecclesie turmas conspicuosque duces.
 Impia magnates injuste bella moventes,
 Ad styga quum cadunt, agmina multa trahunt.
 Heu! quia tot pereunt, hæc est elegia summa,
 Nulla dies miseros quod revocare potest.
 Tempore judicii surgent, sed iudice viso
 Tantum damnandis pro styge terror erit.
 Tholose princeps Aragonica regna movebat,
 Regis et auxilium fecit adesse sibi.
 Cur? quia cognatum comitis necuere Rogerum
 Damna, pudor, carcer, ira, diæta, dolor.
 Castro Murelli Simon circumdatur, illic
 Divinam supplex turmula poscit opem.
 Quisquis in aurora suscepto corpore Christi
 Post missam firmus induit arma sua.
 Pars exit simulando fugam, pars se tenet intus;
 Exclasis vera creditur esse fuga.
 Clamant exclusi, "Nunc, nunc properate, recedunt
 Hostes, post tergum sentiat arma fugax."
 Dimisso campo, post hostem curritur, et rex
 Aragonum solus pene resistit ibi.
 Symon cum paucis audax ad bella retentis
 Exit, et invadit regia castra suis.
 Pugnat ibi virtus altissima, non tuba clangit,
 Non strepitat fastus, non vaga pompa volat.
 Et tamen fastus regis descendit, et alta
 Pompa cadit fastu rege cadente suo.

† De bello comitis
 Montis-fortis apud Mu-
 rellum.

Est necis incertus auctor, sed clamor in astra
 Tollitur, "occiso rege parate fugam."
 Qui finxere fugam conversa fronte relidunt
 Hostes, et mactant hos, aliosque fugant,
 Conveniunt partes, Symon conformis Achilli.
 Quos agitat campis, fluminis urget aquis;
 Naxcto Pelides, Ysmeno flumine pugnat
 Ypomedon, valido vivit uterque viro.
 Hic infinitos equites vicere trecenti.
 Cæde fluunt fossæ, sanguine rura natant,
 Stant campis vacua tentoria, cornipedesque
 Discurrunt, prædæ purpura vasa patent.
 Nunc ad aquas, nunc ad campos, discursus habetur.
 Est in aquis, campis, nulla recepta salus.
 Expuit hos aer, aqua devorat, ignis abhorret.
 Detestatur humus, quæ meruere mala.
 Polluerant elementa Dei, quos ipsa receptant.
 Et simul ejiciunt, dantque negantque locum.
 Quippe Creatoris in virgine mira negantes,
 Spreta lege, suum diminuere decus.
 Sunt de Tholosa tibi milia quinque necata
 Corpora, sed reliqua non numerare licet.
 Tholosam veniunt sine nave cadavera, cursu
 Fluminis, et tollunt corpora densa nutus.
 Hæ plangunt patres, hæ natos, hæque maritos.
 Hæ fratres; sulcant ungue rigente genas,
 Crines avellunt, et planetibus æthera pulsant.
 Cum pueris damnant bella eruenta senes.
 Sed non hæreticum virus pepulere dolore
 Tanto, sed quidam crebrius arma gerunt.
 Quidam diffugiunt justis, quidamque morantur
 Inviti, quosdam detinet urbis amor.
 Rex jacet extorris, solus, disertus, inermis,
 Nudus, vulneribus plenus, honore carens.

* De morte regis
 Aragoniæ.

Tholosæ positus tandem transfertur ad oras
 Aragonum. papa patre favente patrum,
 Qui formidavit quondam Kartaginis altæ
 Rex victus, sanctæ dans sua terga cruci.
 Quando cruentatis Libicos Hispania campis
 Vicit. et afflictus Marte tyrannus erat.
 Hic stabulum fœdis pedibus promisit equorum
 Ecclesiam sanctam. Martia Roma, tuam.
 Qui strator quondam fuerat, modo stratus habetur.
 Aragonum ducunt sic quia fata ducem.
 Strati successor Majorica mœnia cepit.
 Et Sarracenos. æraque, marmor, ebur.
 Aragoes dominos ut fertilis insula sensit.
 Victor adoratus est crucifixus ibi.
 Hoc est exemplum victor sub nomine Christi.
 Quisquis erit contra victus, inermis erit.
 Pauperis in specie Remundus ab aggere campi
 Effugit, et Symon alta trophæa gerit.
 Non tamen hiis damnis timuit Tholosa cruentas
 Victori vires opposuisse suas;
 Donec in adventu Ludovici mœnia fracta
 Descendunt. pacis conditione tamen.
 Bis Ludovicus ibi fuerat. tamen ille secundo
 Exclusus, vastans proxima monte stetit.
 Maukeo cui nomen fuerat Savaricus ab urbe
 Exit. et ut dominum te. Ludovice, petit.
 Se nummis sumptis invadere dixerat hostes.
 Quos sibi vulpina pacificarat ope.
 Consilium capiens redit inde Philippica proles.
 Ne frustra patrias attenuaret opes.
 Astronomi dicunt mutari clima Tholosæ.
 Magnanimosque viros esse calore loci.
 Nix ibi rara jacet, largo sed ab aere grandio
 Grandior est. nimbus grossior inde cadit.

* Philosophica specu-
 ratio de situ Tholosæ.

Ventorum rabie discurrens nubibus ignis
 Horridius mugit, findit et urit ibi.
 Altior hic tellus quam Parisius patet, ultra
 Hic magis assurgit, subsequiturque calor.
 Monte nives aliquo stringit subtilior aura,
 Multiplicans radios sol tamen arva coquit.
 Certat in ascensu fieri nox aequa diei.
 Hanc axis donec torridus aequat ei.
 Ortus ut heliacus vel cosmicus astra revelet,
 Hic nemo cernit, hic quia nemo manet.
 Remundos igitur animosos alta Tholosa
 Gignit, quos patrum bellica vita juvat.
 Postquam Remundo Remundus bellicus hæres
 Successit, Symon cuncta negavit ei.
 Pro domino juvenem Balcaria firma receptat,
 Sed toto Symon robore vallat eum.
 Interea Tholosa potens fossata reformat.
 Et comes exclusus et comitissa dolent.
 Civibus ante sua comitissa retradidit arma,
 Quæ tamen ad damnum fleverat arma dari.
 Obsidet hos iterum Symon; Remundus in armis
 Adveniens, alia parte resistit ei.
 Jam sol obliquat radios in virgine terris.
 Multaque ponuntur in locuplete penu.
 Hic cruce-signati vites populantur et hortos.
 Et virgulta suis ampla refecta bonis.
 Machina crebra graves ictus ad moenia mittit.
 Ictibus opponit se populosa polis.
 Assunt baliste muris tibi milia quinque.
 Exceptis aliis, quos numerare grave est.
 Tempore brumali quaedam nova villa fit extra
 A cruce-signatis, dicta Tholosa nova.
 Hii clamant veterem debere perire Tholosam,
 Nec tures tantas, nec tot habere tholos.

¶ Quomodo Remundus recuperavit terram.

¶ De obsidione Tholose, et morte Simonis comitis.

Tollens Tholosa se laudibus intus abundat
Plausu, lascivos tollit in astra sonos.
Quid dicam crebros insultus, totque recursus,
Occursusque graves insidiasque geri.
Percussus totiens comes est anathemate, sicut
Et pater illius, nec tamen arma sinit.
Consciens ipse boni sibi spem cum pondere juris
Librat, et eventum sperat adesse bonum.
Æstus solstitium, sol canero provehit altum,
Sollemnemque diem festa Johannis agunt.
Post festum sanctum lux proxima nascitur atra
Ecclesie turmis, militibusque crucis.

LIBER QUINTUS.

¶ *Incipit liber quintus.*

Hic mihi mœroris causas elegia præbet.
 Pro qua Maonio non cano bella metro.
 Plausus in hiis elegis esto mihi, virgula Jesse,
 Virgo, favumque tuum funde favore tuo.
 O felix, miserum me cerne, Maria, Johannem.
 Exaudi, recrea, dilue, terge, fove.
 Me Christus, me virgo parens, me crux sacra salvet.
 Humani generis est quibus acta salus.
 Salva per maria me, dulcis virgo Maria:
 Oranti parens sis mihi virgo parens.
 O mater veri, mihi vera reclude, Tholosa
 Mittit munitos urbis ad antra viros.
 Sed vigiles vigilare crucis didicere videntes
 Urbis propositum, noctivagosque gradus.
 Clamor in aurora vigilum profertur, "Ad arma,
 Arma venite, viri, fervidus hostis adest."
 Itur in adversos hostes, utrimque cruenta
 Tela volant, telis corpora læsa cadunt.
 Effundunt fundæ lapides arcusque sagittas,
 Expelluntque animas vulnera larga leves.
 Inclusi plumbum calidum vitrumque solutum
 Projiciant, omni peste nocere student.

¶ De strage mutua
 apud Tholosam ante
 mortem Simonis.

Exclusos omnis tutatur machina, parma,
 Vinca, trux aries, indomitusque catus.
 Ad fossata simul veniunt; hic statur acutis
 Contis, et gladiis pugna cruenta madet.
 Fit via vi Christi servis, incendia jaectant.
 Corripiuntque domos, itque Tholosa retro.
 Urbis concurrunt dominae, flammisque resistunt,
 Occurruntque viris altera turba viri.
 Ad flammis peltis armantur Amazones, uncis
 Diripiunt ignes, quos populantur aquis.
 Clave conquassant galeas, resecantque triflices
 Loricam gladii, viscera lapsa fluunt.
 Inter se resonant ietus, sonus astra relidit
 Aurea, conclamator martis in aure tonat.
 Nunc hii, nunc illi retrocedunt, ira vigorque
 Exacuunt animos, instimulantque manus.
 O! miseros homines discordia tanta fatigat;
 Quam gravis est vita, quam brevis hora necis.
 Dum sic densantur, furtivus corripit ignis
 Symonias crates et tabulata cati.
 Clamor it ad Symonem, "Vos missam tempore tali
 Auditis, moritur dum crucis ista phalaux."
 Audivit missam, cum, viso corpore Christi,
 Hæc salvatori paucula verba dedit:
 "Aut hodie, mundi Salvator, da mihi palmam,
 Aut me de curis eripe, Christe, meis."
 Audita missa, velociter induit arma,
 Cujus multa manus ambit utrumque latus.
 Hujus in adventu consurgit turbo procellæ,
 Quæ turres rutilo fulminis igne ferit.
 Hinc Amalricus, illine Laceyus Hugo,
 Hic boreæ similis provolat, ille notho.
 Symonis hic natus, miles crucis ille, per hostes
 Prorumpunt, quorum mors volat ante manus.

Dum vacant equites campum, stratis tamen illum
 Implent corporibus, pars inimica fugit.
 Qui prius exierant nunquam rediere, vel ipsi
 Fossis vel mediis occubuere viis.
 Notificare novem musæ non omnia possent
 Vulnere, nec poterit hic stilus iste brevis.
 Dicit ut historia Francorum, rivus inundans
 Quondam sanguineus hic sine Marte fuit.
 Hic variis bellis modo verificatur, inundat
 Intus et exterius, eade madente cruce.
 Impegit postquam muris hostiliter hostes
 Symon, erudescit altera pugna gravis.
 Obvia tela volant hyberna grandine plura,
 Et torquet lapides plurima funda graves.
 Dimisso stat equo Symon, meditando patentis
 Introitus vires ingenique modos.
 Forsan in urbe fuit petraria parvula multas
 Inter consimiles, otia nulla gerens,
 Assiduæ quoniam mulieres saxa rotabant,
 Ut pro parte sua sic nocumenta darent.
 Quælibet Eva fuit, sed prima nequior Eva,
 Dum pro se studuit quælibet esse nocens.
 Crebros dum torquent juxta fossata lapillos,
 Et lapides, unum casus iniquus agit.
 Symonis in galeam descendit, mons ibi fortis
 Labitur ecclesie, justitiæque pugil.
 Non sequitur planctus, ne clausus gaudeat hostis.
 Nocte sed abducto corpore miles abit.
 Intitulans tempus claris annalibus illud
 Hæretici, tempus flebile ludit eis.
 Idus et nonas et tempora fixa kalendis
 Præterunt, bissex signa gradusque suos.
 Signorum gradibus Phœbo currente dierum
 Ortus non numerant, sit nisi causa lucri.

¶ De antiquo sanguine
 rivo Tholosa.

¶ De regulis kalen-
 darii ex incidenti, ad
 confusionem hæretico-
 rum et laudem sancto-
 rum.

Hos non religio sed nummus perdocet horas
 Sumendi reditus, ara, phalerna, cados.
 Nummis postponunt sanctorum festa, diemque
 Servandum Domini, jussaue sancta Dei.
 Multiplicant et dimidiant, addunt sibi, nobis
 Subtraxisse volunt, eum sibi posse datur.
 Non ut jejurent per tempora quatuor anni,
 Discunt declives enumerare dies.
 Sed Pharios digitare dies dilicere, putantes
 Pravum temporibus omen inesse bonis.
 Ediscunt annos Domini quadrare, notando
 Bissexturn, sed habent vota sitimque lucri.
 Quis ciclus notulas Domini comprehendit, et omnes
 Scit concurrentes, qui numerare studet.
 Lucibus undenis lunaris quod minor annus
 Anno sit solis, luera sequendo notat.
 Annos ille decem notat ire, novemque ferentes
 Primam, qua fœnus dulce redire queat.
 Cum solis ciclus vigenos claudat et octo
 Annos, quid lucri conferat arte notat.
 Non causa Paschæ curat cognoscere Pascha,
 Propter se festum mobile scire negat.
 Non hic Alano notat annum, sed sibi figit
 Anni principium quolibet esse die
 Si quæris causam, sumit valimonia, reddît:
 Massat opes aliis, devorat oreus eum.
 Menses metiri duodenaue signa beati
 Christicolæ propter festa beata student.
 Dictio bisseña dat in ordine grammata bissex,
 Illis ut menses injiciare queas.
 Altitonans dominus, divina gerens, bonus extat.
 Gramun cœleste fert ana, dona, fide.
 Mar. Ma. Jul. Oc. senas, reliquis quater imprime nonas.
 Octo sunt idus, subsequiturque kalon.

Sep. No. Jun. Ap. trīginta dato, reliquis magis uno,
 Lucibus at geminis Februus esto minor.
 Huic dabitur quarto lux bissextilis in anno,
 Quam faciunt hore sex superesse quater.
 Post Martis nonas primam defige, diesque
 Bis septem munera, Pascha sequetur eos.
 Per lucem Paschæ tibi Septuagesima seitur,
 Hebdomadas retro commutato novem.
 Sustinet ecclesia tamen illud mobile festum.
 Nam prope iudicium cernit adesse Dei.
 Quinquaginta duæ sunt hebdomadae, tamen anno
 In toto supra cerniter una dies.
 Ista dies reddit domini variabile grama,
 Supra quod debet Pascha venire sacrum.
 De saltu lunæ vel epactis defero tractum,
 Hoc alibi quoniam pagina certa docet.
 Prostrato fidei muro fecere patentes
 Portas cum plausu, qui dolere prius.
 Imperium Romæ si vir modo talis haberet,
 Tutus papa foret tutaque tota Syon.
 Ha! nova damna queror, gemitus intersero justos,
 Dum caput ecclesiæ Caesaris ira ferit.
 Musica dum metricam sibi copulat artis amicam,
 Ut sapiat satyram temperat arte lyram.
 Ditonice canerem bellum, nisi bella timerem;
 Privatim doleo, jura perire fleo.
 Cantus chromaticus lascivis aptus, iniquus
 Est mihi; dum refero gesta, modestus ero.
 Papa fatigatur, terraque marique gravatur,
 Nil eurant nati patris amore pati.
 Hæc probo, mutescunt, residentque metuque tepescunt;
 Torporem fidei punit ira Dei.
 More patrum solito Francos, pie pastor, adito;
 Rex Otfret ibi gensque modesta tibi.

¶ Interseritur de gestis
nobilibus Karoli regis.

Est ibi Pipinus, est Karolus ad mare pinus,
 Si sic opus renovans, pro patre victor ovans,
 Romæ his terque succurrens fortis uterque,
 Gothos accephalos reddidit ense malos.
 Karolus, ut dictis Turpini promo, relictis
 Terris, sanctorum gaudet habere choram.
 Insula multa maris titulis est addita claris,
 Et Sarraceni mixta juvena seni.
 Reges gentiles exarmat ad arma viriles
 Inclita palma crucis, corde fideque ducis.
 Imperium rexit, Romæ papalia texit,
 Servans ecclesiam, cunque Rachele Lyam.
 Sivas esse manus tuæ papa videns Adrianus,
 Regem per Karolum terruit omne solum.
 In Longobardos rex non ad prælia tardos
 Inclitus optinuit, inclita palma fuit.
 Magni frater erat Karoli, bene si modo quærat,
 Chronica qui reteggit et sua gesta legit.
 Magnum papa Leo, magno comitante trophæo,
 Accivit Karolum, suppeditando dolum.
 Nam Leo cæcatur, sed cœlitus ut reparatur,
 Tutus Romuleo rege triumphat eo.
 Magnus Agolandum confundit sæpe nefandum,
 Tandem quod querit impius ense perit.
 In Ferracutum Rolandum mittit acutum,
 Hicque gigantæam morte perurget eum.
 Marsirii munus, cum vino femina, funus
 Multis triste facit, agmen ad ima jacet.
 Marsirium sternit Rolandus; cur? quia spernit
 Baptismi lavaerum, persequiturque sacrum.
 Non hodie callis amfractu Rocida-vallis
 Rolandi resonat ense tubisque sonat.
 Rore Pireneo vallis madet, aut Karoleo
 Marte eruenta fluit, insidiasque hinc.

In fraudem proni multi modo sunt Ganaloni;
 Qui fallax fuerit, hic Ganalonus erit.
 Hic bellatores dat fraude neci meliores,
 Tempore quam timeo posse nocere meo.
 Quis modo tutatur papam? quis ad arma paratur?
 Quis fugat excubias, evacuatque vias?
 Ventri succurrit dives, bona quando ligurrit
 Fortis sincerum dulce bibendo merum,
 Causatur clerus, sciolus reputatur Homerus,
 Nummos dum quærit, pro quibus arma gerit.
 Tales dum comedunt avide, stomachum sibi ledunt
 Plurima quæ sitiunt noscere vina sciunt.
 De propriis patri succurrite, propria patri
 Solvite, cur dominus languet habendo minus?
 Contra schismaticos fidei crux armet amicos.
 Verbis altisonis, ecclesiaeque bonis.
 Ad patris lemora male Cham sua solverat ora;
 Cur tu derides quæ bene gesta vides?
 Rex non degenerat Ludovicus, si bene quærat
 Quis, gladios acuit, robur in arma struit.
 Est papæ cura Christi defendere jura,
 Quæ lex sancta movet, curia justa fovet.
 Patres ecclesiae tendunt in calle sophiæ;
 Non errare queunt dum sapienter eunt.
 Cæsar magne, papæ! quid agis? dentur sua papæ;
 Tu cohibe vires, qui probitate vires.
 Parce potens cælo, dispar tua gloria Belo:
 Stat pro Christicolis, idola nulla colis.
 Sit Constantini tibi vita præambula fini;
 Ejus sancta fides fulsit, ut ipse vides.
 Fulminis igne perit, dum cælum scandere quærit,
 Atrox centimanus bellipotensque manus.
 Da stabilem pacem, Deus; ense tolle minacem,
 Regnet ut ingenua crux tua, lexque tua.

Surgat vir fortis aliquis, princepsque cohortis,
 Extinguens hæresum virus, amando Jhesum.
 Annos ecce quater centum trigintaque lapsos
 Et sex a Karoli tempore scripta ferunt.
 Post Karolum reges cuncti fulsere fideles;
 Ista probat proles, magne Philippe, tua.
 O dolor! o luctus! risus elegia furtim
 Surripit, et subito gaudia vana rapit.
 Cuncta triumphali Ludovitica tempora lauro
 Febribus oppressit, deposuitque solo.
 Rex studet obprobrium Christi Symonisque perempti
 Uleisci, regem mors animosa rapit.
 Avinone tamen prius in sua jura redacta,
 Cives fregerunt mœnia pace data.
 Succedit regi Ludovico rex Ludovicus,
 Cujus consiliis pax diuturna placet.
 Cognatus regis paci revocatur ab armis
 Remundus, tali conditione tamen,
 Quod conitis natam Robertus frater haberet
 Regis, at Alphunso postea nupta fuit;
 Quod proprio sumptu studium sollempne Tholosæ
 Fundaret; caperet quod simul ille crucem.
 Qualiter impleta fuerint promissa patescit
 Omnibus; ad pugnam pax simulata redit.
 Sed comes allegat injustitiam sibi factam,
 Dum rex conatur castra tenere sibi.
 Inquiri Bugaros permittit, eosque peruri;
 Qualia sunt novit interiora Deus.
 Hunc probitas et nobilitas de stemmate regum
 Gazaque magnificant castraque plena viris.
 Pravos extirpat et doctor, et ignis, et ensis;
 Faleat eos Fulco præsul in urbe sacra.
 Hic dudum fuerat jocular, civis et inde
 Marsiliae. clarus conjuge, prole, domo.

¶ De plantatione studii
Tholosæ.

Intrans cenobium Turoneti, veste sub alba
 Certat, ut interius albior esse queat.
 Factus de monacho fuit abbas, præsul et inde
 Tholose, passus pro grege multa mala,
 Probra, minas, iter, exilium, suspiria, luctus.
 Raptus, contemptus, insidiasque graves.
 Abbates facti Fulconis sunt duo nati,
 Consecrat et matrem religionis apex.
 Multa novo studio dedit hic solatia, postquam
 Romanus studium sanxit in urbe novum.
 Sed Grandis-silvæ pius abbas dictus Helyas,
 Sub duce legato, proxima fræna capit.
 Parisius doctos abbas elegit, at illos
 Duxit legatus munera larga pluens.
 Rupis-Amatoris clivosa sede manebat
 Legatus triduo, sedis amore sacre;
 Rupis in abrupto locus hic dependet, ibidem
 Virginis et matris maxima mira micant.
 Hæc est cui cedit supplex elegia, per quam
 Risus succedit, mors dominata perit.
 Illius hic meritis omnes devotio morbos
 Diluit; hic, Ypocras, hic, Galiene, tace.
 Devote mentes artem, pronostica, curam,
 Antidotum, spondent efficiantque sibi.
 Firma fides, sociata spei, dilectio fervens,
 Ad dosym veniunt pondere pensa pari.
 Est velut urinae signum confessio, mentis
 Est colamentum, notificatque malum.
 Propositum sanctum sequitur miseratio summa,
 Sanans exterius, interiusque lavans.
 Est allorismus Christi, sed tu bene credis;
 Factaque si fuerint inclita, salvus eris.
 Est brevis hic sermo describens integra queque,
 Clarificans sensum sub brevitate rei.

§ De miraculis gloriose
virginis Mariæ.

Quid facit herbarum gradus hic, opiata, syrupus,
 Compositum, simplex; hic medicamen hebet.
 Christi virgo parens est omnia prole potenti
 Haec operans, morti suscitatur illa datos.
 Integer apparet ibi sanctus Amator, amicus
 Virginis, et nomen remque beatus habet.
 Illic inspectis miris, precibusque peractis,
 Tholosam clerus tutius explet iter.
 Omnis in ecclesia Juliani concio sancti
 Nostra fuit primo, parva sed apta tamen.
 Illic abbas Grandis-silvae dubio mihi sanctum
 Edidit, hunc dicens Cenomanense decus.
 Sanctus Brivatae Julianus, sanctus et alter
 Cenomanis, sacrum fertur habere locum.
 Est primus martyr, confessor episcopus alter,
 Amborum sanctus spiritus hospes erat.
 Tertius, ut fama est, Dominum transvexit ad ammen.
 Fovit et in tepido membra beata thoro.
 Temptatus meruit caelum, cum conjuge martyr,
 Et Domini munus hospitis hospes habet.
 Cenomanensis erat comes huic pater, et comitissa
 Mater, ut est scriptis consona fama piis.
 Corniger ut cervus praedixit utrumque parentem
 Occisurus erat, commiserante Deo.
 Effugit ergo nefas peregrinans, sed peregrinus
 Tempore post longo est factus uterque parens.
 Hos pia sponsa viri pascit lectoque reclinat.
 Itque foras, absens vir Julianus adest.
 Mechari sponsam credens, occidit utrumque:
 Sponsa redit clamans est parricida miser.
 Hos iterum profugos purgavit poena piatrix,
 Martyrio meruit donec uterque Deum.
 Nauta Dei causa dominum suscepit egeni
 In specie, caelum quo Julianus habet.

¶ De quatuor sanctis
 Julianis exemplariter.

Antiochemus erat Julianus quartus, et idem
 Civis, cum sponsa virgine virgo virens.
 Hiis Deus apparens votis respondit eorum,
 Et consignavit corda parata Deo.
 Multos convertit virgo Basilissa, maritus
 Quamplures; moritur sponsa polita polo.
 Præside cum pravo fecit Julianus agonem,
 Cujus vix poterit nomen habere metrum.
 Die ergo Marti, die anus, martius egit
 In sancto Martem nomine teste suo.
 Tempa deosque suos Julianus vicit, et ipsum,
 Et tormenta quibus gaudia victor habet.
 Servi restituit oculum qui laserat ipsum,
 Quod tenebris positi non potuere dei.
 In nihilum prorsus sunt templa redacta, resurgit
 Mortuus, et narrat Tartara visa sibi;
 In vitam rediens credit; confunditur istis
 Præses, presidium non videt esse sibi;
 In Christum credit proles uxorque tyranni,
 Cujus degladiat corda cruenta dolor.
 Sanctos esse feris laniandos præcipit, ille
 Elambunt sacros circueuntque pedes.
 Ergo jubet gladio Julianum subdere colla,
 Consortesque suos quoslibet ire pares.
 Deportat secum Julianus ad horrea cæli
 Messem cælestem se sociosque sacros.
 Urbem tempestas ferit, et populus perit; ortis
 Vermibus emoritur præses, aditque deos.
 Demonis hæreticus hospes tenebrosa subintrat
 Tartara, quæ semper torrida strata cremant.
 Quippe Deum spernit, in demone spem sibi figit,
 Qui nummos tanquam numina sacra colit.
 Incepto studio legatur epistola talis,
 Sic aliis studiis verba soluta ferens.

Se lector recreare potest quem metra fatigant,
 Edita cum vario sit mea musa sono.

Epistola transmissa a magistris Tholosanis ad universalia studia alibi florentia.

Universis Christi fidelibus, et precipue magistris et scholaribus ubicumque terrarum studentibus, presentes litteras inspecturis, universitas magistrorum et scholarium Tholosæ studium in nova radice stantium, vitæ bonæ perseverantiam, exitu cum beato. Stabile fundamentum non invenit operatio, quæ non est in Christo, sanctæ matris ecclesiæ fundamento, firmiter collocata. Nos igitur hæc attendentes, summo conamine nostro conati sumus in Christo Tholosæ studii philosophici fundamentum durable collocare, super quod ædificent nobiscum cæteri, quorum bona voluntas sit ad hæc Spiritus Sancti luminosis radiis illustrata. Dicit enim beatus Augustinus, Deus voluntatem bonam præparat adjuvandam, et adjuvat præparatam. Ipse quidem nolentem prevenit, ut velit, volentem vero subsequitur, ne frustra velit. Unde, dilectissimi, velitis et vos nobiscum bonam voluntatem Domino præparare, quam cum ipse præparatam inveniat, ad opera sancta perducatur, ut ubi pridem gladii viam vobis fecere, pugnetis acumine linguæ; ubi bellica strages inhorruit, pacifica militetis doctrina; ubi pravitate hæreticæ silvestris spine-tum exerevit, cedrus fidei catholicæ per vos ad sidera sublimetur; et ne vos absterreat tanti laboris aggressio, viam vobis præparavimus, prima tedia sustinimus, vexillum securitatis vobis præcedimus, ut nobis vestris armigeris præcedentibus valeatis vos philosophiæ milites, arte Mercurii, telis Phœbi, lanca Minervæ, tutius militare; ut iterum spem habeatis de incepti studii stabilitate, nobis onus invictum auctoritate suscepimus ecclesiæ. Erat enim Moyses noster dominus Cardinalis, et legatus in regno Franciæ dux et protector et auctor post Deum et dominum papam, tam arduæ inchoationis, qui statuit quod omnes Tholosæ studentes, et magistri et discipuli, omnium peccaminum suorum plenariam indulgentiam consequantur. Ob hanc igitur causam, et propter continuitatem legendi disputandique, quam magistri diligentius et crebrius exercent quam exereuerunt Parisius, multi seculares confluant Tholosam, videntes quod flores jam apparuerunt in terra nostra, et tempus putationis advenit. Et iccirco nostrum Achillem no-

vum philosophiæ militantem nulla detineat Deidamia, quin alteram adeat Trojam de qua sic iterum posset dicere Statius Tholosanus,

Omnis honos illic, illic ingentia certant
 Nomina; vix timidæ matres, aut agmina cessant
 Virginea; hic multum steriles damnatus in annos,
 Invisusque Deo, si quem hæc nova gloria segnem
 Præterit.

Induat igitur quilibet probus animosum Achillem, ne meticulosus Thersites occupet laurum promissam Ajaei magnanimo, ut saltem bello finito studium militantium et studium philosophantium admiretur; et ut libentius Tholosæ gloriam simul cum studio studiosi dinoscant, sciant hanc alteram esse terram promissionis fluentem lac et mel; ubi fœtosæ pascuæ virent, ubi arbores pomiferæ frondent, ubi Bacchus regnat in vineis, ubi Ceres imperat in arvis, ubi temperatus aer antiquis philosophis fuerat consideratis terræ stadiis præelectus. O quam incomprehensibilia sunt omnipotentis Dei magnalia! Hic est pax, alibi toto Mars sævit in orbe. Sed Martem prius et mortem locus iste recepit. Præterea ne ligones ad steriles et incultos deferatis agros, vobis, magistri Tholosæ legentes, tribulos plebæe ruditatis et spinas asperæ sterilitatis cæteraque removerunt obstacula. Hic enim Theologi discipulos in pulpitis et populos in compitis informant, logici liberalibus in artibus tyrones Aristotilis eruderant, grammatici balbutientium linguas in analogiam effigiant, organistæ populares aures melliti gutturis organo demulcent, decretistæ Justinianum extollunt, et a latere medici prædicant Galienum. Libros naturales, qui fuerant Parisius prohibiti, poterunt illic audire qui volunt naturæ sinum medullitus perserutari. Quid deerit vobis igitur? Libertas scolastica? Nequaquam, quia nullius habenis dediti, propria gaudebitis libertate. An timetis malitiam populi sævientis, vel tyrannidem principis injuriosi? Ne timeatis; quia comitis Tholosani liberalitas nobis sufficientem fecit securitatem, et de salario nostro et de servientibus nostris Tholosam venientibus et redeuntibus. Quod si detrimentum rerum suarum patiantur per manus prædonum in dominio comitis, malefactores nostros ad satisfactionem tanquam pro Tholosanis civibus per vires Tholosani capitolii persequetur. Prædictis adhuc adjicimus, quod sicut speramus veraciter, dominus legatus theologos et decretistas alios adhuc advocabit ad augmentationem studii, tempus quod determinabit per quod oporteat scholares Tholosæ propter indulgentiam commorari, si moram illorum non impediatur, quod Deus avertat, ille præ-

varicator invidus humani generis, ut consequenter locum et gentem tollunt Romani per crucis salutiferae triumphale mysterium dimicantes. De foro rerum venalium fugata caristia, per predictam percipere poteritis certitudinem, et super haec tam famae quam nuncio credatis, et hiis versibus,

Pro parvo vinum, pro parvo panis habetur,
Pro parvo carnes, pro parvo piseis emetur.

De curialitate populi non est praetermittendum. Videtur enim hic facietia curialis cum militia simul et cum clero foedera pepigisse. Si volueritis igitur bona plura quam praediximus admirari, paterna postponatis hospitia, collis manticas maritando, illud morde dictum Senecae complectendo: “Terras omnes tanquam meas videbo, meas tanquam omnium, sic quod vivam quasi sciam aliis me notum esse: est enim ultia temptare, et mente majora concipere, res homini generosa.”

LIBER SEXTUS.

*Incipit liber sextus, de mirabilibus qua contigerunt tunc per
diversas terras.*

ANNUM millenum Domini, centum bis et annos,
 A Vigintique novem, semita solis agit,
 Sanguine Parisius studium dissolvitur, orbe
 In toto sentit praelia sacra Syon.
 Andegavis studium quod particulare cohæret,
 Illud dissolvunt proxima bella novum.
 Gentibus heu! miseris elementa minantur, inundat
 Unda nimis, turbat aera tristis hyems.
 Trecensis ruit ecclesiæ sublime caecumen,
 Et tures multas ventus ad ima jaeit.
 Parisius lapsa est fratrum domus alta minorum
 Valle quidem viridi quam statuere sibi.
 Italiam terræmotus perterret, et æther
 Intonat horribilis, subsequiturque fames.
 Tholosam ferit ista fames, sed Fulco beatus
 Pauperibus vitam prorogat ære, cibo.
 Tunc ibi de Pascha fuit ignorantia multis.
 Illis quam dederam regula talis erat.
 Tres primas scriptas post stellæ festa requiras.
 Inde dies Domini tertia Pascha colet:
 Tertia prima diem Domini si forte tenebit.
 Esse trium primus postulat ille dies

Non est curandum si currat mobile Pascha,
 Instat qui moneat omnia summa dies.
 Illic exegi spatio studiosa trienni
 Tempora, Romano sub duce lector ibi.
 Virgine de sacra sponsalia carmina legi.
 Legato Bituris quae recitata dedi.
 Illum cum clero toto plebs prava necare
 Clam studuit, sed non pertulit ista comes.
 Cardetum falx aggreditur, doctrina recidit
 Ramnos et tribulos, vivificatque rosas.
 Frondet in eloquium divisa scientia, ramus,
 Qui sapit egreditur eloquiumque regit.
 Tres habet eloquium ramos, quos ordine tendit
 Grammaticam, logicam, rethoricæque thimum
 Hinc speculativam gignit sapientia, gignit
 Hunc ramum ejus practica nomen erit.
 Practica dat ramum qui dicitur ethica, ejus
 Corpus divisum triplice fronde viret.
 Providet hæc urbi domuique sibi vicissim,
 Debet enim prudens providus esse sibi.
 Dat eccleste logos speculatio, dans ea fisim
 Et mathesim, ducta triplice fronde viret.
 Diminuat mathesis, mensurat, consonat, astris
 Instudet, et vere singula scire facit.
 Eulogium tendo divinis, tendoque fisim
 Hiis qui secretis insenuere suis.
 Musica cuncta ligat, mundana, humana, sed inde
 Instrumentalis triplice calle meat;
 Se melicæ metrica, metricæ se rithmica jungit,
 Sed melicæ duleis est via secta triplex.
 Dat studiis enarmonicam variisque choreis,
 Aptam cromaticam ditonicamque cubis.
 Ultima Tholose viguit dum venimus illuc,
 Et stupuit melicæ bellica turba modis.

* De ratione scientiarum
 quæ Tholose
 legebantur.

Silvas commovit Orpheus modulamine plectri,
 Fecit et Amphion saxa salire lyra.
 Non cantatorum modulos intelligo tantum,
 Quilibet est Orpheus promptus in arte sua.
 Surgit ab hiis livor et ab hoc elegia belli.
 Qua cessat studium fructificusque labor.
 Italus huc veniens ad robora nostra magister
 Rolandus, verbi claruit ense sacri.
 Forti Rolando major, quia corpora stravit
 Ille, sed hæreticum contudit ille nefas.
 Gaudia qui vana Galvani tradidit igni.
 Dispar Galvano nam fuit iste probo.
 Iste probus fuerat Arthuri tyro factus;
 Inprobus iste, dolis plenus, inopsque boni.
 Non solum sanctos spreverunt, sed sacra scripta,
 Hæretici, quorum serpit ab ore dolus.
 De spe, deque fide, suevi retinere libellum:
 Huic et apostolica gesta ligata tuli.
 Illis exposui quadam brevitate tenorem.
 De sancto fuerat pagina prima Petro.
 Petri martirium vidit tricesimus annus
 Et sextus, postquam venit ad astra Jhesus.
 Octavum numerant quidam, quod chronica distant
 Inter se, Petrus in cruce quando fuit.
 Hic cruce, sed gladio venit ad ecclesia Paulus,
 Exauctasque Deo reddere gaudet oves.
 Pomposum vicere magum, qui lapsus ab alto
 Sanctorum precibus venit ad ima stygis.
 Sic venit hæreticis planctus, sic gloria justis:
 Sic lamenta malis, gaudia vera bonis.
 Offendens Romam Nero tortor ab urbe timore
 Exit, distractus non habet inde locum.
 Andreas urbis Patere pater, in cruce pendens,
 Circa se meruit lumen habere Dei.

* Hic ponuntur exem-
 pla et miracula aposto-
 lorum contra hæreticos.

Spiritus assiluit caelo, sed daemone multo
 Mortuus Ægeas, mortis in antra ruit.
 Audax invidiæ Jacobus populator Hebrææ
 Herodis gladio caelica cæsus habet.
 Hermogenem prius ipse magum, multos et Hebræos
 Gentilesque sacram fecit habere fidem.
 Illius frater Epheso dormivit, at alter
 Jerusalem Jacobus præsul habebat oves.
 A summo templo fuit hic dejectus Hebræis.
 Stantem fullonis pertica stravit eum.
 In Sicia Martem vicit fregitque Philippus.
 Illicque triumphantis fixerat arma crucis.
 Pars Asiae Frigia qua semina sparserat ante
 Vitæ, christicola gente recepit eum.
 Illic decessit senior, dignoque sepulchro
 Corpore, pro justis mens agit ante Deum.
 Indorum gladio Thomas transfertur Olympo.
 Architectus enim caelica tecta tenet.
 India quam tangit levis oceanus sacra verba
 Vonere multiplicat, Bartholomæe, tuo.
 Astyagis regis subvertens numina nigra.
 Cæli regna capit cæsus ab ense caput.
 Judæis Græcisque Mathæus semina spargens.
 Æthiopum gladio victima sancta fuit.
 Consortes Symon et Judas, dogmate, morte.
 Spe, mercede, dabant se sacra digna Deo.
 Persas et Parthos docuerunt, et Babylonis
 Cives, et regem suppositosque duces.
 Hiis justis Zaroes magus Arfaxatque nefandus
 Obstrepitant, angues carminis arte novant.
 Anguibus hiis implent sua sancti pallia, mittunt
 Hos in eos, torquent morsibus ergo magos;
 Dum miseri clamant ululando more lupino,
 Sanctorum pietas inclita sanat eos.

Diffamant tamen hos ecclesi fulmine, donec
 Percussi cessant, supplicioque gemunt.
 Urbis prelati Sammyr stravere beatos,
 Sed mortis speciem non reperire queo.
 Xerses rex sanctis construxit nobile templum,
 In quo sanctorum plurima mira micant.
 Pro Juda sumptum voluit Deus esse Mathiam.
 Ex decies septem sorte jubente viris.
 Hic verbi virtute sacri confundit Hebræos.
 Dum cæcos propria lege probavit eos.
 Barnabas in metro veniat, metro licet hostis
 Sit nomen, ratio vox sit Hebræa tamen.
 Filius est dictus solaminis, almus eundem
 Spiritus elegit, supposuitque sibi.
 Ex septem decies fuit hic pariterque duobus
 Discipulis socius, Paule beate, tuus.
 Jam conversus eras anno, pie Paule, secundo.
 Ut subjecta sibi venit ad astra Jhesus.
 Ante Josephi dictus fuerat, qui vendidit agrum.
 Misit apostolicis gressibus omne suum.
 Hinc et apostolus est dictus, quod factus eorum
 Nuncius et Christi, nuncia vera tulit.
 Passus in urbe cadit Salamina, torquet eundem
 Livor Hebræus, equo distrahit, igne cremat.
 In mare ne sanctus mittatur, surripit illum
 Turba fidelis, cum clam sepelire studens.
 Lucas testatur quod post tormenta Johannis.
 Marcus qui fuerat intumulavit eum.
 Istis expositis mihi gesta Georgius offert.
 Quæ legi verso margine scripta libri.
 Exemplis volui duros mollire, rudesque
 Informare, graves flectere voce mea.
 Qui cano militiam faveas mihi, sancte Georgi.
 Cum sis mirificus miles ad arma Dei

• Miracula quæ fecit
 Deus pro sancto
 Georgio

Pauperibus tribuit larga possessa tribunus,
 Qui de Capadocum gente beatus erat.
 In partes rota dira decem distorserat illum,
 Sed quæ fecit Adam dextra refecit eum.
 Fecerat hic Christus, cum multis millibus urbis?
 Angelicæ, pugilis ductus amore sui.
 Tyro tronos veteres Daciani fronde virere,
 Et fructu fecit surgere ligna novo:
 Te fissam mendax in abyssum mersit Apollo,
 Idola comminuit quæ nituere tua.
 Qui putres cineres annis jacuere ducentis,
 Ad se delato pulvere stare jubet.
 Surgunt bis centum triginta duoque reducti
 In vitam, Lobel præfuit unus eis.
 Poscunt baptismum signo crucis, est ibi natus
 Fons, quo tincta madet turba renata Deo:
 Ire sacer miles clamaverat in Paradysum,
 Nullus ad hanc vocem visus adesse fuit.
 Ad lavaerum veniunt jam millia multa virorum
 Turbaque feminea, sponsaque clara duas
 Dum suspensa fuit per crines, caesa, cruenta,
 Mundari lavacro blanda sitivit ovis.
 Nubes de cælo descendit, qui sibi palmas
 Humectans miles, mundificavit eam.
 Decollata petit cælum, milesque triumphans
 Sub gladio sunit præmia pulcra poli.
 Hinc præconcessit Dominus, qui præmia poscit
 Suppliciter sancti sumet amore viri.
 Illius meritis mihi, Christe, remitte reatum,
 Et tecum facias post mea fata locum.
 Hæreticis postquam sunt talia dicta Tholose,
 Clam rident, caleant sub pede sacra suos
 Hic Jacobitani primo crevere, capellam
 Sancti Romani qui tenere diu.

* De origine tractum
 prædicatorum Tholose,
 et dissipatione sua in
 ejusdem.

Urticas inter mordaces floridus hortus
 Spirat, et ecclesie spargit odoris opes.
 Frater Remundus, populo qui prædicat arte,
 Fulconis baculum sumit onusque patris.
 Doctorum primo sunt certa salaria, donec
 Cuncta negans livor cœpit habere locum.
 Florentis studii paulatim turba recedit,
 Hæc ego qui scribo cuncta recedo prius.
 Insidias metuens celeri me trado earinæ,
 Intus sed prædis insidiator hiat.
 Ad Sarracenum castrum me ducere temptat
 Suffocet ut tacitis impia turba dolis.
 Sed quem vult servare Deus, servabitur; o res
 Mira! patet clypeus aere nube cava.
 Ostendo clypeum quem formant in aere nubes,
 De forma clypei nautica corda stupent.
 Exclamo, "bellum, bellum denunciat aer,
 Nec procul ecclesie collicus ultor abest."
 Dum clypeum solidam cerno durare per horam,
 Ad facinus tardat impia corda stupor.
 Ecce superveniunt peregrini, dum prope portum
 Moysiæci navis concita sulcat aquas.
 Crastina lux oritur, sitiens manus impia prædam
 Incendit factis raptibus igne casas.
 Est furis gressum Veneris comitata chimera,
 Qua leo regnat, olet hircus, hiatque draco.
 Ex monstro Veneris elegia venerat ista,
 Et veniet quotiens vir parat esse Paris.
 Hic Veneris nodum strictum denodo, genasque
 Tectas denudo, monstraque monstro sua.
 Mentis venatur Venus, irretitque per omnes
 Blanditias, magica devirat arte viros.
 Mæchiæ facinus mulier facit, eruit æra
 A mæchi loculo, marte vel arte trahens.

¶ De latronibus qui insidiabantur magistris-ibidem.

Mentula surripitur mœchi quandoque resecta,
 Dum decollatus frater uterque cadit.
 Sineopat interdum vitam mala mœcha mariti,
 Dum Veneris clibanum stultus inignit amor.
 Bacchus bacchatur per eum, Mars vincitur, ustus
 Est urens Titan, et furit igne Tethis.
 Nec tantum Titan, sed Triton per mare hūdēns,
 Cum Borea gelido sudat amore novo.
 Fabula Nasonis verum subpalliat, arit
 Neptunum Veneris fax, gelidosque cremat.
 Noctua pavoni turpis præfertur amore,
 Ostro panniculus, fœda cicutā rosa.
 Fur meretrixque viri mitis vestigia nacti,
 Instant dum detur præda petita dolis.
 Arte malignandi præludit copia fandi,
 Hæc prudens timeat ut sibi cautus eat.
 Occurrunt causæ peccandi, si gerit extra
 Limen homo gressus, hostis ubique latet.
 Aut videt, aut audit, aut cogitat, idque obesse
 Possit, et iccirco non sit incernis homo.
 Semper præmisso signo crucis exeat, et sit
 Ejus in ore Dei nomen, et intus amor.
 Tutus ab hoste sui fidibus persape canoris
 Casibus in dubiis ars variata juvat.
 Cætera prætereo fueram quæ tedia passus,
 Quæ via, quæ latro, quæ malus hospes agit,
 Parisius veni peregrinus cum peregrinis.
 Gratia sit profi, virgo Maria, tuæ.
 Partibus austrinis scripsi discrimina facta,
 Nunc mala sub Borea flatibus acta canam.
 Dudum venerunt Huni de partibus illis,
 Per quos martyrium Gallia passa fuit.
 Sanctus Nichasius per eos pluresque cruore
 Fuso purpureas promeruere stolas.

† De hæreticis Hunis
 et Wandalis, qui per
 Galliam strages fecerunt

Hæretici dum Uuandalici fecere ruinam.
 Compluit ecclesiam sanguinis unda sacri.
 Justorum meritis quosdam percussio stravit
 Cœlestis digne, perdomuitque nefas.
 Pauci Burgundi noviter baptismate loti.
 Hunos innumeros ense dedere neci.
 Virus adhuc quidam sapiunt, occultaque secta
 Serpit, qua multi promeruerunt rogos.
 Circuit ecclesiam bellum, sine præside Roma
 Ad, Frederice, tua prœlia damna gemit.
 Legatos et prelatos in carcere claudit
 Princeps, quos terra, quos capit ipse mari.
 Præsule Roma carens spatio viduata bienni.
 Ascripsit causæ Cæsaris arma suæ.
 Captos prelatos tamen hic e carcere misit.
 Ut justum caperent ad dia lema patrem.
 Eligitur quartus In papa Innocentius, aptus
 Ecclesiæ fortis ferre laboris onus.
 Ut pastorales cambuce principis hastas
 Frangent, Lugdunum papa venire parat.
 Belli causa fuit, quia Cæsar prædia papæ
 Cepit, et ecclesiæ subdita multa sacre.
 Quod tenere diu patres, ad quid retinere
 Vult Cæsar? teneat quod tenuisse decet.
 Si rex hæreticos perimit civesque rebelles
 Punit, sic legem justitiamque tenet.
 Panditur ex Aquilone malum, quod Tartara mittunt
 Tartaream gentem, eum feritate nova.
 Fortunam natura leuem facit, ut probat ejus
 Orbita, prosperitas labitur orba bonis.
 Qui risit moeret, qui moestus erat modo ridet:
 Qui viguit languet, qui fuit altus eget.
 Ergo fortunæ vicibus confidere nunquam
 Præsumas, sed eam sub pede fortis habe.

• De bello imperatoris
 Romani contra pagam.

• De cæteris hæreticis
 quos Gallia Tartaros
 dicit, sub rethorica de-
 scriptione.

Hoc per Tartaream gentem fortuna probare
 Nititur, ut possit posse probare suum.
 Tharsenses Tharsis transmiserat, hos alieno
 Nomine Tartareos dicimus esse viros.
 Judicis ira, Dei permissio, culpa reorum,
 Inferni livor, hæc nova bella parant.
 Proditio prodit, fraus imperat, æstuat ira,
 Regnat avaritia, fastus ad astra volat.
 Ensis Tartareus nostrum scelus expiat, ensi
 Offert materiam culpa secanda suam.
 Polluit ecclesiam luxus, respergit eandem
 Turpi fece gula, decipit umbra doli.
 Hæreticus latitat, incautos fallit, amicos
 Corruptit fidei, perfidiamque fovet.
 Est thare formido, sonat ex hoc Tartarus, hujus
 Pœnam formidat quisquis iniqua gerit.
 Mittitur ergo reos qui punit Tartarus, omnes
 Percutit, et nescit impius esse pius.
 Ulter ab Aurora veniens sibi proxima quæque
 Dum metit, occasum subjugat ense sibi.
 Armenia proceres pereunt, Syriaque tyranni
 Succumbunt, pontus colla subacta gemit.
 Caucasus inclinat sese, sua porrigit Hister
 Arma, suum luget Thracia victa ducem.
 Mars, deus armorum, qui terra regnat in illa,
 Subdit Tartareis martia tela viris.
 Rucia destruitur, destructa Boemia plangit;
 Planctu pulsatur Austria, pulsa tremit.
 Sævus Agarenos agit in cunctos furor, omnes
 Hii feriunt, et eos percutit omnis homo.
 Omnibus occurrunt, omnes grassantur in illos,
 Et sic more suo qui patiuntur agunt.
 In Sarram conspirat Agar, consurgit alumna
 In dominam, turbat serva superba domum.

¶ De terris quas Tartari destruxerunt, et eorum malitia.

Dic quæ causa fuit; servæ conceptio, lectus
 Illicitus, fracta lex, Abrahæque venus.
Hanc venerem luit, hoc tempus. pericere tot anni,
 Est tamen in pœna pristina culpa recens.
Ex veteri culpa novus est pudor ortus, et illi
 Est nova pœna comes, immeritosque gravat.
Non ea confirmo, sed gens scelerata resurgit,
 Et cupido voto euncta tenere sitit.
Dices quod justus Deus est, non vult pius ergo
 Immeritos homines impietate premi:
Præsens turba nihil meruit, ne talia dicas,
 Est rea quam semper polluit ægra caro.
Non omnes dico præsentis carnis amore
 Infectos, multos inficit ægra caro.
Ysmaelita Syon gremium defœdat, at illud
 Exornare studet Israelita pius.
Hinc est injustus, hinc justus, purus abhorret
 Impurum, sanctos turba maligna fugat;
In nostro luctu ridet, casuque eruento
 Surgit, et esurie corda relecta cibat.
O quam felices veteres vixere, sepulti
 Ante dies nostros et populare chaos!
O quoties fausti sunt hii, feralia facta
 Qui non vi lerunt que videt ista dies!
Brutis Tartarei conformes, sanguine gaudent
 Impuro, comedunt eruda, venena bibunt.

LIBER SEPTIMUS.

Incipit vij^{us}. liber elegiarum.

MONSTRIFERÆ fauce non credo per omnia, sed me
 De monstris dicta monstra referre juvat.
 Tartareos gladios baratralis fabricat hostis,
 Tartaream prædam erux quia sancta tulit.
 Impia demeruit cæli gens ista triumphos,
 Dum justos perimit ecclesiamque premit.
 Sic, nisi plebs mendax, superare tragædica cuncta
 Ista videt quisquis carmina prisca legit.
 Natum sævus Ytim Thereus non sponte comedit,
 Fecit et infamem Colehida læsus amor.
 Infandas epulas sumit non sponte Tyestes,
 Ignorans natum dum vorat ipse suum.
 Sed sic detestor vano mendaciæ risu,
 Horret quæ genius credere nemo velit.
 Gens est sæva nimis, Sathanaeque domestica, pestis
 Ecclesiae, fidei dissona, cædis amans.
 Limpida, merum, panis, caro, piscis, friget, abundat.
 Incandet, nutrit, vivit in aede proba.
 Excedit gens ista tæras, quæ mundus abhorret,
 Cur? quia naturam calcat iniqua suam.
 Quæris forte modum calcandi, sanguinis haustu
 Emadet humani, se furor iste bibit.

Esuriens hominem corrodit homo; leo nullus
 Carne leonina viscera laxa replet.
 Non lupus ungue lupum lacerat, gens ista columnis
 In veribus vertit membra veruta loco.
 Famam Virgilius monstrum depingit habere
 Sub plumis oculos instabilesque gradus;
 Illi mille dedit linguas figmenta loquentes,
 Falsis fermentat sic modo vera loquax.
 Fingit fama tamen quaedam conformia vero.
 Nam mihi pro certo presbyter ista tulit.
 Presbyteros terræ prosterunt, sic crucifigunt
 Illos prostratos, exeruciantque diu.
 Matres occidunt, parvosque per ubera matrum
 Flentes, clamantes, ire, perire, sinunt.
 Hac feritate refert hos fama bibisse medullas
 Humanas, feritas quod scelus ista timet.
 Sic ex concesso fit fama sophistica, dicet
 Nil contra positum de feritate loquens.
 Pingues, et teneros, et molles, et generosos,
 Et pulchros, horum rex coquit igne sibi.
 Plebs vorat annosos, nigros, duros, scabiosos.
 Hirsutos, tremulos, hoc nec abhorret opus.
 Quod sequitur vere faciunt, muliebria truncant
 Guttura, post veneris corpora juncta suæ.
 Turmas Tartarei variæ statuunt aciei,
 Hii sunt funerei quos movet ira Dei.
 Tartara miserunt hos, hiis justiperierunt,
 Omnia dum querunt, bella necemque gerunt.
 Hii quia sunt diri nequeunt pietate poliri.
 Hiis periere Tyri, Pergameique viri.
 Cor gustando ferum, fœtus truncant mulierum,
 Sanctum, me miserum, non venerantur herum.
 Hac est experta plaga succumbens Borealis,
 De tantis certa quanta renarro malis.

¶ Quas est fama
secundum Virgilium

Hæc paciente Deo pridem patrata fuere,
 Hos nequeunt timeo pellere castra, seræ.
 Quis dux est autor scelerum, factorque malorum
 Et gentis fautor, quam timet omne forum?
 Istis Cumani servire mali didicerunt,
 Qui vacui, vani, falsa dolosque ferunt.
 Hii sunt christicœ falsi, sine lege severi.
 Hæc de fraude scholæ proposuere queri.
 Exit feralis pollutus anhelitus oris,
 Est intus talis spiritus atque foris.
 Aer polluitur, stupet hinc tellus, aqua fœtet,
 Hoc cui sentitur, tristia fata meret.
 Sanguine puniceo rubet Hyster Tartareorum,
 Dum furor illorum sevit ut hydra, leo.
 Obstat eis Rhenus, et eorum bella repellit,
 Hoc hominum vellit vis tua, Christe, genus.
 Crux adversatur illis Christique potestas,
 Cujus majestas imperiosa datur.
 Tartarei, fera gens, committunt impia cœlo
 Prælia, perdentes quæ bona percipiunt.
 Percipiunt bona quæ perdentes, prælia cœlo
 Impia committunt gens fera Tartarei.
 Consimiles sacra dant Judæis sordida divo,
 Viscera ponendo, mundificant male se;
 Se male mundificant, ponendo viscera divo
 Sordida, Judæis dant sacra consimiles.
 Dum circumcisa pro pelle merentur Apellæ
 Nomen, cognomen hoc valet esse suum.
 Hæ gentes miseræ mortem misere per orbem,
 Destructas leges per mala cuncta leges.
 Quid referam plausus quos perlida dat synagoga?
 Nuncia quid promam, perfidiamque suam?
 Munera prætereo quæ mittit clam vel aperte,
 Dum sibi Messiam credit habere suum.

† Cumani falsi christiani erant proditores regis Hungariæ.

Spes sua messe caret; expectans tempore tanto
 Messiam, sterilem spem miseranda fovet.
 Hos ut cognoscas, illos denominat error
 Ipsorum, quia sunt Tartarus ipse niger;
 Non sunt Tartarei tantum, sed Tartarus ipse;
 Gens scelerata nimis dicitur, immo scelus.
 Pagina sacra viros verpos denominat istos,
 De quibus in toto personat orbe fragor.
 Urbs est orbis honor qua proles virginis orbis
 Absternit facinus sanguinis imbre sui.
 Lignum damnavit, sed lignum nos reparavit;
 Fructus opem dederat, mors quia fructus erat.
 Mortem virgo dedit, sed virgine mors retrocedit,
 Per quam procedit vita, salusque redit.
 Astutum vermem pendens cruce reddit inermem,
 Dum concludit ei patris imago Dei.
 Est homo qui nomen a chrismate sumpsit, et intus
 Ex alto sanctus spiritus unxit eum.
 Imperiosa Dei proles et virginis alma,
 Partus mirificus, puniet ista mala,
 Sublimes fastus humilis patientia Christi
 Prosternet, per quam gens violenta cadit.
 Gloria vanescit mundi, mundana potestas
 Dum surgit, recidit, et perit orbis honor.
 Crux humilis gladios elatos destruet, arma
 Sæva per assiduas conteret ara preces.
 Belli clangores resonans campana refringet,
 Cum feriet gentis canonis ense nefas.
 Si fas est dicam, papam denuntio segnem,
 Si gentem talem non abolere studet.
 Dum sua jura tepent, in jure paterculus esse
 Promeruit, talem nec decet esse patrem.
 Si nolunt reges vindictam sumere, papa
 Sumet, si papæ pectora sompnus habet.

Non didicit dormire Deus, sed surgere non vult
 Ultio digna Dei, gens sua stare nequit.
 Occidet ecclesia, surget synagoga, bonique
 Occumbent, dabitur lux diuturna malis.
 Cur, o terra, viros, cum sis tam justa, nefandos
 Sponte creas? tellus, hoc tolerare potes?
 Tu, pia nostra parens, paris omnia, quæ pariendo
 Donas, et recipis, accumulasque tibi.
 Si pia sis mater, humanos exere mores,
 Infaustumque parens inclita perde genus;
 Puram tellurem gens polluit ista, suosque
 Sordes vix poterunt hæc clementa pati.
 Absorbere velis gentem, gremiumque profundum
 Pande tuum, capiat hæc stygiale chaos.
 Abluæ pollute gentis vestigia, lymphas
 Emittas, per quas hoc abolere queas.
 Quos horret tellus, deglutiat unda, relidat
 Aer, turbo terat, concremet ignis edax.
 Prostratis monachis aras et templa eruentant,
 Hiisque boves statuunt cornipedesque ligant.
 Impedit ecclesiam fera dum discordia regum,
 Tartareos acuit liber ad arma furor.
 In claustris sacrisque locis concumbere fœda
 Gens audet, vellit sancta sepulcra solo.
 Sanctorum capsas confringit, et eruit ossa;
 Et gemmis, auro, femina mœcha nitet.
 Mundis ecclesie pannis immunda perornat
 Membra, sacros calices trectat, et inde bibit.
 Catholici falsi comitantur eos, vacuusque
 Vispilio, cupidus fur, homicida rapax.
 Sed Deus opposuit illis juga, flumina, silvas,
 Illiricas fauces, Theutonicasque manus.
 Sed rex Illiricus exclusus circuit illos
 Insidiis, nec eos hinc sinit ire procul.

Hæc Sarracenis gens pejor plus venerandam
 Sævît in ecclesiam, quod ratione probo.
 Memphis quæ fertur Damiatæ, vigore coacta
 Summo, christicolis clausa, recepta fuit.
 Illic per Pharias exerevit Nilus arenas,
 Et Christi pugiles clausit et hausit aquis.
 Quando Jerusalem rex inclitus ille Johannes
 Impulerat gentem strage cruore feram.
 Nostra famem gens passa fuit, vallata caterva
 Hostili, Nili flumine clausa vagi:
 Soldanus tamen ecclesiæ transmisit alendis
 Panes militibus, hostis in hoste pius.
 Ad proprios dominos Memphis redit, hæc sed abire
 Sanctæ permittit agmina densa crucis.
 Tempore post longo fuit Amalricus ab illa
 Captus gente, tamen redditus inde suis.
 Hic Montis-fortis comes, hic et Symonis hæres,
 In reditu moritur, miles ad arma probus.
 Quando Navarrensis rex et Campanicus heros
 It, redit, et sequitur inde Ricardus eum.
 Hic frater regis Henrici struxerat unam
 Turrin, qua gaudet Aschalonita regi.
 Risus adest elegis, lacrimas elegia nostra
 Tergit, Luciferi lumine læta novi.
 Tempore mœstitiæ Romana sede vacante
 Solamen summa mittit ab arce Deus.
 Surgit læta Syon, Edmundi præsulis alta
 Gloria dum veri pascua veris habet.
 Quo Pontiniaci crescit domus inclita, cujus
 Anglia thesaurum deilect abesse sibi.
 Gallis confessor datus est Edmundus, et Anglis
 Martyr, utrique tamen Anglia mater erat.
 Hic rex, hic primas; hic miles, et ille sacerdos:
 Dispare morte pares sunt in honore stolæ.

• De captione Damiatæ
 civitatis in Ægypto a
 christianis, et de per-
 ditione ejus.

• De aliis cruce-signa-
 tis, et captis quibusdam
 comitibus nostris.

• De sancto Edmundo-
 contes ore, qui eo tem-
 pore decessit juxta
 Provinum, translatus
 Pontinaeum, qui fuit
 archiepiscopus Can-
 tuariensis.

Primati pro martyrio fuit aspera vita.
 Pungentes ut apes qui reprobavit opes.
 Vitæ velamen sanctæ nova mira revelant,
 Et reserat latebras mors radiosa sacras.
 Sobrius in vivis fuit, esurie satur, inter
 Delicias humilis, in dominante eliens.
 In doctore fuit quasi discipulus, rigidusque
 Cervici rigidæ flexibilique pius.
 Enitet Edmundus mundo, re, nomine, mundus.
 Nubit dote Dei vox ita juncta rei.
 Irriguum fontem cleri, mœroris aquosus
 Finis desiccat et lacrimosa dies.
 Philosophia jacet plorans, elegia clamat
 In studio, studii musa sonora tacet.
 Barbarolexis adest, quoniam trufator honorem
 Invenit, et rethor desipit arte sua.
 Præterea quidam Græci de more resistunt
 Romanis, causæ disparitate suæ.
 Panes conficiunt altari, Roma repugnat,
 De simula ejus hostia pura placet.
 Plus feritatis habet feras Hismaelita, relegat
 Humanos ritus non homo, tigris atrox.
 Imperii dominos expugnat Græcia, regna
 Omnia naturæ gens inimica sitit.
 Flandrensis comitis virtus Bisantia regna
 Rexerat, electos duxit in arma viros.
 Dum caput imperii comes est animosus in armis,
 Vincitur, hunc carcer et locus ater habet.
 Carcere sed fracto divino munere clausus
 Exit, et ad patrum pervenit usque solum.
 Est primo princeps magno susceptus honore.
 Quamvis et pauper et peregrinus adest.
 Hunc si Tartareus populus cepisset, ad ignem
 Vertisset nudi membra veruta viri.

¶ Elegia de Græcis rebellibus ecclesie.

¶ Elegia gravis de comite Flandriæ electo in imperatorem, qui victus, captus, et in carceratus, tandem evasit, et a suis in Flandria damnabatur.

Illius finem modo non reor esse canendum,
 Si comes fuerat ut vaga fama sonat.
 Græcorum pugnæ et Sarracenicæ bella
 Sufficiat nostris inseruisse malis.
 Filius heu! quantum primo nunc distat ab Adam,
 Nec scit, nec tantum vivit inermis homo.
 Nongentos annos simul et triginta peregit
 Adam, post mortem danda tributa dedit.
 Annos Matusalem nongentos et decies sex
 Et ter tres, mortem viderat ante suam.
 Quis tantum vivit? nullus: corruptio causa est
 Naturæ nostræ, culpaque nostra gravis:
 Non hodie primo surgit gens impia mundo.
 Prædem de Chanaan venit iniqua manus.
 Huic genti similis venundare non dubitavit
 Hungariæ regem gens scelerata sua.
 Cumanis et Tartareis datus, effugit, et vim
 Colligit, et cogit hos retroferre gradus.
 Muniti redeunt, sed nos altissima virtus
 Protegat, et faciat mœnia tuta Syon.
 Sed reges nostri firmato federe gentem
 Crudelem vincunt, prædominante fide.
 Sunt magis generis reges probitate quod augent,
 Qui stimulant animos prælia quando parant.
 Præterea magnas reparant ad prælia vires,
 Gallicus hinc, illinc Anglicus, arma gerens.
 Trojanus quondam fuerat dux Francus, Alanos
 Qui fregit fortes, excidioque dedit.
 Patri Francigenæ similes densantur in unum,
 Sublimant animos exacuuntque suos.
 Eneæ de stirpe fuit rex Brutus, et orbis
 Partes occiduas subdidit ense sibi.
 Ejus ad exemplum pugnan-do Britannia major
 Assumit viros, exstimulatque viros.

† De brevi vita hominis.

• De prodicione Cumanorum, et Tartarorum sævitia.

Compositis igitur amborum vicibus, omnes
 Cedent Tharsenses, Assirique duces,
 Qui, nisi perpetuo conjungant federe dextras,
 Pugnas perpetuas dissona regna gerent.
 Non annus præsens hæc prælia finiet, immo
 Sentiet hæc atas postera cæde nova,
 Mars duo regna ferus depauperat, exiit urbes
 Ære, viros vita, jugera messe sua.
 Si propriam gentem rex diligit Anglicus, ergo
 Dilectæ gentis robore tutus erit,
 Gallicus in comitem Tholosæ fortia mittit
 Agmina, conflictus densat utriusque necem.
 Quid mirum? justos quosdam stravere nefandi,
 Pro quibus excelsi dextera mira facit.
 Inquisitores scelerum scelerata peremit
 Dextera, qui vivunt finis honore Deo.
 Sed regi comitem jam pax confederat, ut sic
 Altera rex levius subjuget arma sibi.
 Federe treugarum suspendunt prælia reges,
 Continuam pacem perpetuare velint.
 Cognati reges geminas duxere sorores,
 In natis geminis se geminabit amor,
 Per bellum facinus geminabitur, absit, et assit
 Ut geminetur amor, ut geminetur honor.
 Est dum depositus fortis Fredericus, et alter
 Electus, surgit martius inde furor.
 Si Sarracenos Fredericus convocat, illi
 Succumbent, Christi crux superabit eos.
 Fracta pace Deus irascitur, edocet illud
 Prælustri sancto Scotia clara viro
 Brandanus Eusebio maledixit teste Britannos,
 Iccirco flebant multa pericla pati.
 Trans mare se misit et eos prece solvit eorum,
 Et peregre licuit ire venire viro.

Frangentes igitur pacem maledictio franget.
 Gratia nec fractos quae reparabit erit.
 Nonnulli densant acies telluris amore,
 Non caeli; linquunt firma, caduca petunt.
 Est hodie venalis amor, simulataque virtus,
 Et sic spe lucri falsus amicus erit.
 Est aliquis juste pugnans, sed cum rigor ultra
 Jus trahit, et poscens plus, capit inde minus.
 Dum sulcat cupidus terram, verrit mare, praedam
 Hic et ibi quarit, ulteriusque sitit.
 Aera temptaret caelumque invadere vellet,
 Si cupidus caelo posset habere viam.
 Noxia nox baratri scandentes taliter omnes
 Sorbet, in exemplo Lucifer esse potest.
 Sic aliquis metas temptans excedere, retro
 Labitur, et perdit qui sibi cuncta petit.
 Sunt proceres quidam privantes jure vetusto
 Ecclesiam, matris nec maledicta timent.
 Nudus qui venit, nudus discedet, honestam
 Huic nisi texuerint inclita facta togam.
 Inter bella famas dominatur, planetus, egestas.
 Formido, luxus, fraus, scelus, ira, fuga.
 Nescio quo vertar, aqua, flamma, rapina, ruina,
 Occurrunt, et habet mors vaga mille vias.
 Materiale modo bellum, modo dico vicissim
 Spirituale, gemit undique pulsus homo.
 Nusquam tuta quies, nusquam pax, hinc premit ensis,
 Hinc vitium natos dejecit, Eva, tuos.
 Inter bella mali nolunt peccata fateri,
 Penam jungendam qui timere sibi.
 Purgat poena levis culpas, confessio si sit
 Praevia, confessor si modo doctus erit.
 Doctus terrebit caute, blandeque monebit,
 Presbyter ad fletum temperat ipse metum.

¶ De cupiditate, et de
ejus dampnatione.

¶ De spiritualibus
bellis.

Læsi per verba fecerunt pejus acerba.
 Ne noceas plagæ, tu sapienter age.
 Frange cupidineos arcus, carnisque sagittas,
 Et Veneris munda destrue mente faces.
 Impugnant hominem caro, serpens, et leo, daemon,
 Et pelagus, mundus, et tonat ense polus.
 Imminet huic pœna, gladius, leo, pontus, hyena.
 Hæc prece si superet vir diadema feret.
 Prælia sunt aliis pejora domestica, carnis,
 Dæmonis, et mundi, tres tria bella movent.
 Spiritus est unus, tres hostes, machina multa
 Quæ pulsat mentis mœnia, frange trium.
 Spiritus est promptus, infirma caro, prope dæmon
 Occultus, mundum lucida larva tegit.
 Expilat mundus oculos, caro lubrica mentem
 Glutinat, hanc Sathanæ retia multa trahunt.
 Invadit cum morte senes hebetatio sensus,
 Tabida tussis, hebes visio, scabra cutis,
 Frontis ruga, caro macilenta, gravisque tumultus
 Ventris, calvitium, rixa, querela, tremor.
 Quid muliebri scelus posset, docet et probat uxor
 Arthuri, ejus crimine victus obit.
 Modredum regis dum regi mæcha nepotem
 Prætulit, innumeros perdidit illa viros.
 In Rutupi portu fraternis decidit armis
 Galvanus, populi vivit in ore tamen.
 Invictos vicere viros mala sponsa neposque
 Regis, finitimos ergo cavete dolos.
 Mystica Nasonis mutatio fit modo, dama
 Debitorem fugiens, credita cuncta negans.
 Arbor fructificat qui reddit debita, fallax
 Fit vulpes,upidus bufo, rapaxque lupus.
 Par vagus est fluvio, porcello fœdus, iniquus
 Serpenti, milvo latro, petulcus equo.

* Elegia de rebellionē
 cruceis.

* De malitia uxoris
 Arthuri.

Sic sacra lex loquitur, regem silvestria ligna
 Rannum flammivomum constituere sibi.
 Hic Antichristum signat, præludia cujus
 Gens agitat, credens cuncta licere sibi.
 Portat avaritia rude scutum, spicula lingua
 Livoris, gladios ira, libido faces.
 Implicat accidia laqueos, se fastus inaurat
 Casside, scrutatur vina cibosque gula.
 Cauponam celebrant in summo mane gulosi,
 Nec satiari queunt ventris inane chaos
 Praestat apostolicis festis jejunia cunctis
 Mens pia, sex cohibet regula fixa dies.
 Petrus et Andreas, Jacobus, cum Symone Judas,
 Mathæusque cibos attenuare monent.
 Jejunare jubet Laurentius, at pia virgo
 Inspirat dapibus nos reparare semel.
 Non quadragenas, non tempora quatuor anni
 Respiciunt, certant qui vacuare ciphos.
 Vortigerne tibi Britonum rex femina potus
 Dans prius æquales auxit in orbe gulam.
 Sancte tibi Michael si quis jejunia praestat,
 Angelicisque choris, cœlica dona feret.
 Hii nos tutantur, pellunt phantasmata, pestes
 Aerias removent, insidiasque fugant.
 In somnis hominem perturbant somnia, tractat
 Frivola, sed vigilat sit nisi serva caro.
 Vix venit ad cælum miles, vix clericus, illud
 Simpliciter credens rustica turba rapit.
 Ex alphabeto sequitur meditatio longa,
 Pœna gravis, facilis rixa, remota via.
 Mors animæ pro divitiis, vel carnis amore,
 Aut hæresi, sic, sic quid didicisse juvat?
 Brutis voce pares populus stupet ecce scholares,
 Dum fatue clamant verbaque litis anant.

¶ De vit. criminalibus.
et de dominatione gulæ

¶ De elegia vitæ sco-
lasticæ.

Vocem caprinam nec fingunt, nec asininam
 Formant voce sues, effligiantque grues.
 Ha! habitur pueris post .a. nisi tempora vitæ
 Disponant, studii sit nisi meta Deus.
 Si genitor peccat, in eodem filius errat.
 Et terrena sequi patre docente studet.
 Dulce dedisse Deo vitam, quæ tam cito labens
 Tempora continuat parva labore gravi.
 Felix febris erat regis, qua Gallia tota
 Est cum rege suo bajula facta crucis.
 Cæsareas aquilas et regis lilia nostri
 Formidat solo Parthia vieta metu.
 Est fundata super Francorum gesta libelli
 Pagina, contentis continuata suis.
 Occidit partes equites transmitters fortes
 Festinant, Babylon ut retro signa ferat.
 Athletas fidei prostratos templa ruentes
 Sancta Dei doleo, damnaque plango nova.
 Sanguine sed fuso Parthorum millia multa
 Ante suam mortem strata dedere solo.
 Flet flebitque magis princeps Babylonis, in illum
 Pergere proponit martia turba crucis
 A papa missus referens a cardine nomen.
 Otto crucis miles, de cruce verba serit.
 Rex utinam vivat Francorum, bajulus ipse
 Est crucis, efficitur istud agente Deo.
 Regia crux pacis est causa preambula, pulsus
 Florebit reprobis elerus in urbe Salem.
 Anni sunt quinque decies octoque peracti,
 Ut crucis acceptæ tyro Philippus erat.
 Quatuor armantur fratres cruce, rex Ludovicus,
 Robertusque comes Attrebatense decus,
 Pictaviæ dominus Alphonsus, Karolus audax.
 Cui Provincia dat robur habere suum.

Remundum comitem mors surripit ausa Tholosæ,
 Hugonis sequitur marchia mota crucem.
 Dux Burgundorum regi favet Hugo secundus,
 Guillermi comitis Flandria scuta gerit.
 Qui se subtraxit, inglorius occidit ille,
 Cui præclara crucis gloria vilis erat.
 Hastam pauper homo portat veteremque galerum,
 Herbam sponsa, duplex pondus asella brevis.
 Hinc puer, hinc saccus pendet, lac præbet asella
 Pullo, lac puero ducta capella macra.
 Dum dant cuncta cruci sua quamvis parvula, donant
 Divitibus multis uberiora Deo.
 Impediunt terre per bella negotia sanctæ,
 Qui papam bello sollicitare student.
 Væ cunctis illis qui Marte negotia tardant,
 Impediuntque sacre signa parata crucis.
 Sit collata Dei pax et benedictio cunctis,
 Est promota quibus Martia turma Syon.
 Vincere si vultis humili præce, vincite, sancti
 Abbatis præcibus mira videre licet.
 Imperium liquit Julianus apostata, fossus
 Hasta defuncti, matre jubente Dei.
 Cœnobii sancti domus est ita libera, victor
 Quiriacus miles ad sua busta redit.
 Sumpta reponerat in templo virginis arma,
 Intrans in foveam patre vidente loci.
 Almipare matris inter miracula lecta
 Nomina sunt alia codice teste sacro.
 Urbis Cæsareæ præsul Basilius ista
 Vidit, Mercurius nomine miles erat.
 Dicitur hasta quiris, hinc Quiriacum puto dictum
 Impulsu ejus hasta cruenta fuit.
 Incantator erat Julianus apostata, turbas
 Dæmonicas facta vidit abire cruce.

Vidit et invidit, et diruit inclita templa,
 Sed prius, ut dixi, dirutus hostis erat.
 Vis est mira crucis inter miracula sanctæ
 Virginis, est Jerico quæ speciosa rosa.
 Ad civile forum Romæ quasi clericus actor
 Demon visus erat calliditate sua.
 Mater de nato natum concepit, ab illo
 Hoc de peccato causa movenda fuit.
 Papæ confessa Luciano fletibus ora
 Mererat, et Christi matris habebat opem.
 Coram iudicibus invisibilis stat amœna
 Virgo, sublimat laudibus hostis eam.
 Accusata prius ab eo laudatur, et omnes
 Se cruce consignant frontibus, ille fugit.
 Suppeditant bellum sibi materiale, potestas
 Canonis, et gladii spiritualis apex.
 Fert de concilio generali sic mihi Clio,
 Ad nutum papæ cuncta peracta cape.
 Signum retrogradi Frederico flebile caneri,
 Depositum tristes signat inire dies.
 Illic licet astronomus esset, non vidit in astris
 Se deponendum, seque referre gradum.
 Sed leo subsequitur, de cancro si leo fiat,
 Efficiet fortes feblicitare metu.
 Papa dabit gladium, sed si quis abutitur illo,
 Hunc privare dator munere debet eo.
 Divinæ menti quæ sunt ventura relinquo,
 Dum portum properat cymba tenere mea.
 Quod tamen in primis promisi dicere nitar,
 Hostes victricis succubuisse cruci.
 Multiplicat planctum primus liber, arma secundus
 Preparat, ordo sequens prælia sæva movet.
 Sanctorum monstratur in hiis victoria, mundi
 Corruptela, scelus, pompa, ruina, dolus.
 Historiis satyras et gesta tragædica junxi,
 Hæc ut venturi singula vera legant.

LIBER OCTAVUS.

¶ *Incipit liber octavus.*

QUI legis historias gentiles, perlege mira
 Christi, vaneant numina vana Jovis.
 Est liber hic nonus qui cum pereuntibus octo
 Ecclesie laudes, bella, trophæa, canit.
 Tempora cum causis, adversaque mixta secundis,
 Nasonisque sacris obvia sacra leges.
 Crede dies fastos omnes, nullosque nefastos,
 Et quæcumque Deus fecerit esse bona.
 Virgo concipitur, oritur verbum, capit ortum,
 Fert templo, sumptæ dat diadema Deus.
 Hæc annum stipant sacra festa, sed altera festa
 Pretereo, titulis sunt quia nota suis.
 Vates non culpo, fidei sed luce carebant,
 Quorum sunt multis lucida scripta bonis.
 Virgilio miranda viret sententia, Naso
 Tanquam de nihilo carmina longa trahit.
 Statius in serie vernat, Lucanus adaugens
 Mores historiis physica multa canit.
 Hos sequor in metro tanquam vestigia nanus
 Herculis, et forsan ut terebinthus ebur.
 Nil mihi dant nostri pro carmine dulci,
 Hii quondam fuerant qui didicere dare.
 Hic est laus Christi, laus virginis, et crucis, et laus
 Regum, certamen qui subiere crucis.

¶ Virgilius

¶ Ovidius.

¶ Statius.

Lucanus.

Nescit hyperbolicas heroum fingere laudes
 Clio, solamen sed mihi quaero meum.
 Sæpe crucis repeto sanctæ præconia, merces
 Hæc erit, et studii laurea lata mei.
 Copia nummorum regnat, non gratia morum;
 Si pauper fuerit vilis Homerus erit.
 Hos elegos, lector, noli contempnere, rerum
 Hic quia naturas et nova gesta leges.
 Est homini melius habitacula poscere luctus
 Quam risus, dictis ut Salomonis habes.
 Occupat extremo plausum dolor, ergo dolere
 Sic discas, plausus possit ut inde sequi.
 Ad nova bella crucis post spirituale flagellum
 Apto stilum, mediis continuata ligans.
 Inter mœsta canit letos stilus iste triumphos,
 Qui planetum plausu, prælia pace fugant.
 Sanctæ castra crucis dum ducit fortia Christus,
 Victrix letatur per crucis arma fides.
 Quem peperit virgo fructus tulit in cruce vitam,
 In cruce nos sancta fructificare docens.
 Pro cruce sumenda quod prædicat unus et alter
 Prætereo, series est quia longa stili.
 Urbs Acronensis collectis viribus hostes
 Compulit, illata strage, referre gradus.
 Accedent vexilla crucis, penitusque repellent
 Hostes, et fiet libera signa Syon.
 Per vexilla crucis elegia mœsta recedit,
 Sæpe sed incautis culpa suborta noceat.
 Sobrius, et castus, orans, humilisque, fidelis,
 Et patiens, debet bajulus esse crucis.
 Hanc infra legem, felix elegia, virtus
 Est electa, favum fundit, aroma sapit.
 Si quandoque pluit, succedit gratia solis;
 Fortunæque fugat nubila leta dies.

Qui sibi vult luctus avertere, corda serenent
 Huic divinus amor obsequiumque erueis.
 Succumbunt animæ victrici prælia cuncta,
 Summa triumphantis gloria ejus erit.
 Suffusos lacrymis mihi dextera tergit ocellos,
 Risibus et lacrymis debet inesse modus.
 Sed modus in scelerum factis quod nescit haberi,
 Vix poterit finem planctus habere suum.
 Sponsa triumphabit in cœlis, quæ domat hostes
 In terris, risus excitat ergo mihi.
 Lugdunum venit quo sanctus tempore papa,
 Hoc mea Parisius musa trahebat opus.
 Mille ducentenis conjungo decem quater annos,
 Virginis a partu, tresque duosque ligo.
 Chronographi jungunt annorum millia quinque
 Annis bis centum, demitur unus eis,
 Virginis ad partum tot ponunt orbis ab ortu
 Annos, ulterius tempora certa patent.
 Papa citat contra discordes federa patrum;
 Assunt, et redeunt ecclesiasque regunt.
 Præsul Guillelmus et cancellarius urbis
 Petrus Parisius dogmata sacra ferunt.
 Doctores reprimunt mundi mala, quæ nisi crebro
 Corriperent, recti nemo teneret iter.
 Annis prædictis Domini ternarius assit,
 Ad pelagus properant undique signa crueis.
 Civibus urbs Parmæ Frederici sternere palmam
 Gaudet, et innumera strage fugare ducem.
 Præfertur bello victricis imago Mariæ,
 Datque suas vires prævia virgo viris.
 Regis prælustris sacrata capella ferebat
 Parisius nænæ munera larga novæ.
 Omni luce per octo dies, septemque decemque
 Annos, et decies quatuor adde dies,

Mortua portus aqua dictus Ludovica signa
Suscipit, et classes a statione movet.
Tartaræ gentis rex sacro fonte renasci
Poscit, sed caveat Gallica turma dolos.
Franci, Teutonici, Daci, densantur et Angli,
Et lati tanto sub duce bella petunt.
Rex in divitiis viridique modestus in ævo,
Posse suum totum promit amore crucis.
Hostes ecclesiæ nutant formidine cuncti,
Quorum confringit cornua fama ducis.
Historias ego majores ab origine mundi
Perstrinxi, superest laus sine fine crucis.
Bellis finitis surgunt nova bella, nec illa
Infinita queo tradere certa stilo.
Pauci christicolæ temptant devincere gentes
Innumeras, urbes, castra, venena, dolos.
Ferreæ nunc ætas in sæcula terrea transit,
Assyriique ducis monstrat imago pedes.
Transiit unda Noe, venient incendia mundo,
Ignis purgabit hæc elementa vorax.
Vos crucis armigeri fraudes virusque timete,
Serpentum virus occulit herba virens.
Proditio vigilat fusca sub nube latendo,
Et reticere mihi tutius esse puto.
Dat mihi gaudia crux mea gloria, crux mea virtus,
Crux mihi lux, mihi dux, vita, corona, salus.
Heu crucis armigeros spoliat piratica turba,
Sternit, et occidit, præcipitatque mari.
Murmura dum vulgi de prodicione volutant,
Incertas scelerum ferre timesco manus.
Vatibus insultat elegia; musa, recede;
Musa, sile, quoniam sæpe nocere soles.
Eusebii sicut testatur pagina, bustum
Continet Ovidii frigida terra Thomi.

Octavo decimo quem Salvatoris ab ortu
 Mortis iter tritum fecit inire dolor.
 Annos virginæ quingentos prolis ab ortu
 Viginti que duos littera certa tenet,
 Rege Theodorico Gothorum, magne Boeti,
 Exul et afflictus jura sequendo peris.
 Si nocuit tantis personis inclita Musa,
 Hæc mihi ne noceat nenia mesta tremo.
 Hæretici crucis armigeros invadere temptant,
 Quos princeps terris nautaque vendis aquis.
 Hospes truncatur dum dormit ab hospite, quosdam
 Exsecuturit fervens hospitum unda feri,
 Quosdam vispilio vita demodat et ære,
 Duxque suis perimit vestis amore sua.
 In lævo dexter non fudit, ocellus ocello,
 Parte nec in læva fidere dextra potest;
 Frivola sed frauget veniens de monte lapillus,
 Christus, compensans præmia cuique sua.
 Flebilis electis elegia nulla nocebit,
 Pro noxis reprobos noxius ignis edet.
 Crux erit in cælo signum, cum venerit æquus
 Judex, cum cælum pro cruce munus erit.
 Est cæli sine nocte dies, plausus sine planetu,
 Absque fame saties, absque labore quies.
 Est ibi verus amor sine luxu, pax sine pugna,
 Et sine sorde decor, et sine lite favor.
 In cruce gens hodie vincet prece supplice, palmis
 Protensis, prono vertice, corde pio.
 Crux Salvatoris est clava triangula, summo
 Vertice, qua demon ictus ad ima ruit.
 Qui duxit Moysen sine nave per aquora tutum,
 Ducet tranquillum per mare signa crucis.
 Papa quasi Moyses orando vincet, et alter
 Arma ferens Josue rex Ludovicus erit.

Sed crucis armigeris absit fraus tecta, libido
 Devia, livor edax, mens vaga, fastus hebes.
 Post aderit Christi victoria laeta, potestas
 Ampla, Dei regnum, pax rata, tuta via.
 Crux veneranda viam peregrinis jam dedit, undas
 Tutius aequoreas plebs peregrina secat.
 Gaude, sancta Syon; congaude, Francia felix;
 Vos gaudere crucis inelita palma jubet.
 Nomine, re Blanca prolis latatur honore,
 Gemma pudicitiae, regis amœna parens.
 Ride, flexisti, Jerosolima; sta, jacuisti:
 Lude, laborasti; vive soluta jugo.
 Lætitiâ moderare tamen, quia non ita semper
 Gratia surridet, sorsque benigna favet.
 Anticipare mihi verum licet, aut modo Parthus.
 Aut post, ecclesiae robore victus erit.
 Inter laeta gemit justus, lapsumque veretur;
 Ridet in adversis, spe comitante fidem.
 Nilivae gentis lacrymas fideique triumphos
 Lætos exiguo tradere tempto stilo.
 De regione Phari prostrata tot agmina fari
 Quis vatum poterit, vix Maro tantus erit.
 Millia Parthorum decies plangunt sua fata,
 Pars est illorum strata fugeque data.
 Millia ter decies hiis addita sunt aliorum,
 Est urbi quorum flebilis illa dies.
 Unus ibi tantum peregrinus fata peregit,
 Sic crucis athletas gratia summa regit.
 Verum falsa fugat, jus fraudes amputat, hostes
 Legis lex reprobat, fabricat arma fides.
 Tristia lætitiæ miscentur, nubila luci,
 Damma joco, paci bella, venena favo.
 Te Machomete, metus invadit, te petit ultrix
 Crux, te condemnat, te, scelerate, fugat.

¶ De Damiana capta.

Ysis Ianifica dea Lini, numen Osyris,
 Diique rudes alii, terga dedere cruci.
 Hujus signa rei ceciderunt idola quondam,
 Dum tulit huc Christum stella serena maris.
 Cui disponit opem Deus, illi nulla nocebunt,
 Quo victrix palmam fert peregrina phalanx.
 Tædia ne faciam sumens exordia longe,
 Ordiar a portu fluctivagoque mari.
 In mortem Phœnicæ gentis Francos Aqua misit
 Mortua, quæ mortis nomen et omen habet.
 Quæ gens morte perit? incredula; quo duce? rege
 Armigero Christi; quomodo? Marte fero.
 Si quærat ubi? Damiatæ. Quid Damiatæ?
 Succubuit, perit? non, sed aperta fuit.
 Gentis amorifere Venerem Cyprus insula dudum,
 Excoluit, Christi quæ modo signa gerit.
 Applicat armipotens tibi rex, regemque secutæ
 Sunt turmæ, turmas aptat ad arma quies.
 Rex leo perdomuit Ricardus milite Cyprum,
 Remige quam querit pacifice modo crux.
 Crux modo pacifice querit quam remige Cyprum
 Milite Ricardus perdomuit leo rex.
 Hic Franci clas-isque tenax recreantur, habere
 Franci ver optant, findere classis aquas.
 Strato rex classem pelago committit, ad urbem
 Tendit Alexandri, sed negat unda viam.
 Non tenet aura fidem; mentitur, murmurat, obstat;
 Intumet, iratam percutit ergo Tethim.
 Alternant alapas Tethis et ventus, Tethis ictu
 Vento respondet ebria, ventus ei.
 Aer ventosus, pontus furibundus, et ignis
 Terribilis, sevas exeruere minas.
 Arthous Boreas Austro plus obstat, ac Auster
 In Boræam surgit huncque sedere jubet.

Urbem postergat Pellacum: cur? quia Memphim
 Tendit: quid quaerens? huc agitare rates.
 In tumulos arat Auster aquas, rabiesque procellae
 Sevrit: vela ferit Auster, et unda rates.
 Nox tegit atra diem, micat aether fulgure, nimbus
 Densatur, nimbo vela virique madent.
 Mors mare non metuit, quia morte natatile quoque
 Deficit, et morti subiacet omnis homo.
 Formidare viros facit aer turbine, rupes
 Occursu, pontus fluctibus, igne polus.
 Dum proponit homo disponens gratia caeli
 Prospera, post lacrymas prosperiora facit.
 Cum turres altas Damiate navita cernit,
 Divino nutu ventus et unda silent.
 Inconcussa fides, spes ardua, crux veneranda,
 Salvat, fert, sedat, corpora, vota, mare.
 Consiliis initis properant quicumque balistas
 Portant, ut faciant praevia tela viam.
 Francia si fallit regem, nec Secana pisces.
 Nec lucus frondes, nec polus astra gerit.
 Sed si sic quidam fidei virtute stotissent,
 Sub Parthis iterum non Damiate foret.
 Pila volant plura vernali grandine, mortem
 Incutiens, crebro missa sagitta ribet.
 In ponto pugnant primo, ducuntque galeas
 Induti galeas, stant animantque suos.
 Cedunt innumeros pauci, membrisque gigantes
 Parvi, terribiles voce, caterva decens.
 Hic pedes, hic et eques: pedites, equitesque relidunt:
 Sternunt quadrupedes, praecipitantque viros.
 Obruit hos sonipes, illos ferrum premit, istos
 Unda vorat, moriens hic genuit, ille tacet.
 Regis ad exemplum pelago se caetera turba
 Committit, pugnat hic in aquis et equis.

Dum pretemptat aquas princeps, phalerantur equorum
Terga, resistit eques qui stetit ante pedes.
Montes et valles resonant clangore tubarum,
Neptuni surda terror in aure strepit.
Viscera rimantur gladii, cerebella secures,
Guttura cultelli, pectoris hasta viam.
Sanguinis unda globos et densa cadavera ponto
Infert, et mixtas pugna rubricat aquas.
In Casios conversa duces est maxima strages,
Et Lagea metit agnina Franca manus.
Rex dictus Rocus cadit, Esehæe dicitur urbi.
Mathque simul pelitum vis equitumque perit.
Tres admiralii linquant in litore vitam,
Clamantes frustra, "Nos, Machomete, juva!"
Ut Juvenalis ait, porros cepasque per agros,
Quos habuere cibos, hos habuere deos.
Submerso Pharaone mari quia tempore tristi
Fecerat Ægyptus numen habebat opus.
Innumeri vulgus fugiens occumbit in undis
Et campis, quosdam Memphis aperta capit.
Ad terram vexilla crucis properare videres.
Castraque defigi, letitiamque sequi.
Palma venit velox, diversos littore tacto
Exponit populos plurima classis ibi.
Memphios est tota dolor ergo tantus in urbe,
Urbem quod metuit gens retinere suam.
Cives terrentur populari funere, portu
Amisso, captis finibus hoste fero.
Consuete fugæ; linquant caligine noctis
Divitias, carnes, farra, phalerna, thoros.
Crastina lux regi Francorum liberat urbem,
Dum deserta patet, dum vacuata viris.
Victores caveant ne per sua crimina perdant
Ditia dona Dei, tempore parta brevi.

In Pentecostes octava luce subintrat
 Crux urbem, residet victor in urbe sua.
 Expectat refluos autumpni tempore fluxus
 Nili, qui septem brachia solus habet.
 Temperat hic calidam terram, fecundet et illam,
 Ex fluviis vivis, o Paradise, tuis.
 Philosophi perhibent, Cillenius exerit illum,
 Dum sol in canero dunque leone meat.
 Se retrahit cum libra pares aequaliter horas,
 Cum minor est fervor, quem moderatur hyems.
 Rex est incolumis et tota domestica turba,
 Et fratres regis prosperitate vigent.
 Robertus comes Attrebat, Provincia paret
 Cui domino, Karolus tecta cedrina tenent.
 In regum vasis ibi fidget jaspis, achates,
 Unio, saphirus, crisolithe decor.
 Fratribus Alphonsus properat succurrere, linquit
 Pictaviam, ducit per mare robur, opes.
 Guillelmus Longus-ensis qui dicitur exit
 Anglorum fines, et petit ense Pharon.
 O fratres, generosa manus, caveatis in armis
 Vobis et vestris, fraus latet ante pedes.
 Fraus ancilla necis, quod abhorreo dicere, vobis
 Occultat laqueos insidiasque suas.
 Stet nisi vester honor, letabitur impius, alget
 In multis hodie mortificata fides.
 Mille ducentenis conjungo decem quater annos
 Virginis a partu, connumeroque novem,
 In quinquageno sors flebilis accidit anno,
 Tristia sed redimet tempora laeta dies.
 Tempore mororis monstro solatia maestis;
 Observare decet pectora maesta modum.
 Quid dicat vel agat hominis mens, caeca futuri,
 Nescit, quae modico sole vel imbre stupet.

Sirenes cantant, ludunt, gaudentque procellis,
 Languent in claro flentque gemuntque freto.
 Sunt epitheta crucis cruciatus, pugna, triumphus,
 Mens robusta, fides firma, perenne decus.
 Dum sumit mens munda crucem, crux promovet actum.
 Aetus dat palmam, palmaque dona capit.
 Quæ nos impugnant species sunt mille reatus,
 Mille tamen vincit mystica pugna crucis.
 Assunt fortunæ ludibria, quæ levat illos,
 24 Hos premit, illecebras donat, easque rapit.
 Donatam revocat Damiatam, reddit inermes
 Soldanos, rursus munit et armat eos.
 Cur, Deus, injustis pateris succumbere justos?
 Justus es, et justis das tua regna viris.
 Sub dubio verum non quæris, lex quia certa
 Est tua, tu rectum cernis, et æqua facis.
 Si vincunt, vel si vincuntur, præmia sumunt,
 Augmento fidei, martyrioque sacro.
 Martyrio proceres transmisit Francia felix
 Ad cælum, cæli rex locupletat eos.
 Robertus comes Attrebatî, Guillelmus ab ense
 Longo nomen habens, enituere prohi.
 Ensiferum circa Guillelmum sanguis inundat,
 Purpurat et capitum copia densa solum.
 Truncat Oliverus de Termis mittit et orcho
 Parthorum euneos, quos ferit, urget, agit.
 Deceus ecclesie regisque silere decebit,
 Qui mala pro Domino sub pede cuncta premit.
 Si gentes gladiis, si gazas igne Pelasgo
 Perdidit, in domum gaudet habere Deum.
 Ordo duplex, alba cruce pugnax, et cruce rubra,
 Assyrios mittit ad stygiale chaos.
 Pugnaces alii cæli meruere coronam,
 Crux quibus electis cœlica clarus erat.

Spes erecta, fides stabilis, dilectio vera,
 Haec tria sunt validis palma vigorque viris.
 Bello sunt strati quidam super astra levati,
 Infœtunati nil meruere pati.
 Tempore iudicii de pulvere corpora surgent,
 Quando bonis dabitur gloria, pœna malis.
 Dum sol irradiat pisces, hœmemque relegat,
 Et florum pingit tegmine prata novo,
 Conflictus fuerant ad carniprivia savi,
 Ut se privaret carne beata cohors.
 Desertum Babylon, fuga, fortes dejecit œstu,
 Desertum Babylon, agmina, fraude, fuga.
 Quil gaudes, soldane miser? ketabere parvo
 Tempore, subsequitur ultio larga Dei.
 Assyrios, Medos, Arabes, necat, exsecat, arect
 Plebs, miles, princeps, arcubus, ense, metu.
 Parthos connumera, stragem discerne, jaecentes
 Plange, tuos sepeli, si sepelire potes.
 Si verbo Domini sua laxat retia Petrus,
 Et magnos pisces pisciculosque trahit,
 Naufragus ad portum defertur, pervenit exul
 Ad patriam, mundum linquit inique polum.
 Claudunt septa gregem, granum granaria, messem
 Horrea, cella favum, mystica vina penus.
 Victrix ecclesia regnat super astra triumphans,
 Militis ecclesie dum nova dona capit.
 Parthos irretit mendica cupido, rapinae
 Affectus, belli causa, cruoris amor
 Affectant igitur nostras invadere terras.
 Dextera sed tantam destruat ampla sitim.
 Cumeta Deus domans compensat munere laudes,
 Sed pro laude nihil donat avara manus.
 Fœdat avaritia multos, excludit amicum,
 Cognatumque ligat, evacuâtque fidem.

Hostes pacificat largus, capit oppida, reges
 Suppeditat, vulgus allicit, auget opes.
 Convenit ut dicam casus expressius istos,
 Qui circa primi tempora veris erant.
 Nondum Massoram pervenit turmula Christi,
 Et nondum Thaneos illa bibebat aquas.
 In fluvio Thaneos Christus mirabile fecit,
 In campo victor dum Ludovicus erat.
 Rex soldanus obit, succedit filius ejus,
 Et cruce-signatis obvia signa gerit.
 Per terram Parthi pereunt, per flumina Nili,
 Dum Robertus ibi robore pandit iter.
 Ad fluvium Thaneos divina potentia fecit
 Quod rex adversas exsuperavit aquas;
 Quod stratam fecit, quod Sarracenica castra
 Dirruit, et multo sanguine tinxit aquam;
 Sæpe quod insultans victor stetit, et retrocedens,
 Et quod spem valido corpore, corde, tulit.
 Massoræ periit nimis audax turba, relicto
 Templi consilio velle secuta suum.
 Tempore transfluxo dum sol illustrat Aprilem,
 Providet ad pacem turba venire crucis.
 Tot bellis habitis Sarracenisque peremptis,
 Fessa sedet sacro fonte renata phalanx.
 Soldanus tamen ante petit sibi mœnia reddi
 Memphios, et damnis consona dona suis.
 Pacis conditio est signata, sed inter agendum
 Soldanus propria gente peremptus obit.
 Hunc admirati magnates nomine dicti
 Post cœnam perimunt, christicolasque premunt.
 Conditio pacis tamen est iterata, relinquat
 Ut terram captam martia turba crucis.
 Milia centena nummorum bis quater auro
 Ex puro pretium conditionis erat.

Sic ut Christicolæ salventur, resque, piique
 Captivi, quorum copia multa fuit.
 Pugna, fames, pestis, multos rapuere fideles.
 Sed Deus hiis finem fecit adesse malis.
 Nam sicut dixi gemini periere tyranni,
 Et rex sub certo fœdere salvus abit.
 Fraus inimica tamen Parthorum fœdera fregit,
 Firmam Francorum rege tenente fidem.
 Rex medium pretii solvit, sed fraude reperta
 Consilio turmæ nil dedit inde suæ.
 Larga manus regis vitam præponderat auro,
 Non aurum vite sicut avara manus.
 Quas admirati treugas statuere tenendas
 Cum sacramentis non tenuere suis.
 Reddendos ad martyrium deducere certant.
 Non metuunt validi quod tolerare viri.
 Sed miseri mortis formidine munerata vite
 Mortiferæ capiunt, servitiq; jugum.
 Sunt Saraceni fallaces, fraudeque pleni,
 Expertes veri, demonioque feri.
 Probra serunt, spernuntque crucem, calcantque verenda
 Signa Dei, cujus in sacra scuta spuunt.
 Hæc facit invidiæ stimulus, quia parvula Christi
 Turmula tot reprobos ensis agone domat.
 Christicolæ pereunt Damiatæ, resque negatæ
 Sunt regi, contra jura statuta palam.
 Surgit Halepensis soldanus, jamque Damascum
 Et plures urbes subjugat ense sibi.
 Ille interfecti soldani regna cruore
 Purpurat, et nobis posse nocere studet.
 Hoc poterit forsân prædesse, quod ipse potentes
 Destruet Ægypti, perfidiæque duces.
 Cum quibus hic tandem Machometi tendet ad umbras.
 Inferniq; ducis carcere clausus erit.

Sanctam tellurem quam polluit ipse relinquet,
Et dabitur tellus libera tota cruci.
Constantis fidei Ludovicum salvat honestas,
Et vivit meritis maxima turba suis.
In cælo terraque probi vixere per illum,
Sors mundi quamvis aspera pressit eos.
In cælos messem Christi messoria misit
Massoram, sed eam fama sonora refert.
Massa mali format Massoram, villula vilis
Sit licet hæc, facinus omne maligna facit.
Quod nos deficimus faciunt contagia culpæ.
Victorem virtus ad fera bella facit.
Nemo negare Deum sic aut sic cogitet unquam.
Corporis ac animæ mors erit iste furor.
O dolor, o plusquam dolor, o mors anxia, per quam
Cum lacrymis elegos justa querela movet !
Conveniens metro titulus bene consonat altis
Placuitibus, extimui non tamen ista mala,
Quod rex deficeret, quod jus descenderet, et quod
Opprimeret Babylon inclita signa crucis.
Non sic cœlestis ratio determinat arcam
A reprobis modico tempore passa capi.
Goliath pastor vicit puer, a Babylonis
Israel exeruit libera colla jugo.
Ecclesie vires auget rex Anglicus, et rex
Hyspanus, robur undique turma novat;
Deposcent alios illorum gesta poetas,
Qui quando tempus venerit illa canant.
Dante Deo vivit rex per miracula sanus,
Bello quæ cepit mœnia pace dedit.
Est talis jactura levis, fortuna movebit
Justitiæ causas, rex quibus ultor erit.
Muris munivit pulso procul hoste refertam
Urbem Cæsaream, milite, farre, mero.

Mos est in bellis post lapsum surgere, vires
 Sumere, victorem strage domare nova.
 Hiis compensavit adversis gratia cœli,
 Plurima Parthorum colla subacta ducum.
 Hos invadentes peregrinum martia castrum
 Turma crucis cepit, suppositque jugo.
 Tutius esse mori reor in cruce, quam diurne
 Vivere, peccandi sic quia causa perit.
 Vivat turma tamen crucis, ut conversa sit exlex
 Natio; converti si nœget, ense cadit.
 Tartarei perimunt se, rege jubente, sed idem
 Spernere sunt ausi mitia jussa Dei.
 Juste Deus, remove tot seva flagella, tuæque
 Sponsæ succurras, ecclesiamque juves.
 Persolvit morti Fredericus fœdera, pacem
 Fœderat ergo sibi post fera bella lides.
 Cum duce Francorum si jam Babylonicus hæres
 Fœdera constituit conditione bona,
 Sancta cruci terra reddetur tota, ducique
 Conferet Assyrio Gallicus ensis opem.
 Justus Halepenses rex vastat, quicquid et armis
 Adquirat victis hostibus ejus erit.
 Rex Babylonis eos alia de parte potenter
 Expugnat, flamma, strage, cruore, fame.
 Firmum durabit fœdus ter quinque per annos,
 Spem convertendi rege tenente Phari.
 Hic idem dominus Babylonis tempore solvit
 Captivos multo, quos tamen ipse tenet.
 O rex, tyro crucis, caveas tibi, ne tibi fraudes
 Occulant laqueos præcipitentque gradus.
 Dum Ludovicus adhuc rex Parthos impetit, ite,
 Doctores legis, spargite verba crucis.
 Arma crucis capiat Romanus, Dacus, Hyberus.
 Anglia, Teutonicus, Illiricusque vigor.

Corbanan exponant praelati, non licet illis
 Claudere thesaurum sed reserare Deo.
 Sanguinis Assyrias ubi tinxit purpura Carras,
 Quadratum castrum suscitât omne scelus.
 Aurum bullitum bibit illic Crassus, et illic
 Magnus Pompeius decapitatus erat.
 Romanos vetuit Pharon impugnare Sibilla,
 Docto concipiens pectore fata suo.
 Non hæc fata tamen nos tangunt, nos quia noster
 Salvabit Moyses, Christus ubique potens.
 Papa regit Petri navem, rumpensque procellas,
 Litora difficili tuta labore petit.
 Sortiti nomen qui sunt a cardine, cursum
 Navis rectificant ecclesiaeque statum.
 Aura sacri flatus tranquillat tempora, portum
 Indicat occasus nescia stella maris.
 Ecclesiae sanctae pollet victoria, portum
 Cum nautis retinet læta carina Petri.
 Parthia suspirat gravibus percussa flagellis,
 Per quæ crux domuit terga superba sua.
 Insidias nuper Lybicas percepit Hyberus
 Rector, et innumeros messuit ense viros.
 Hæres Alphonsus Ferrandi corde leonem
 Gessit, et ecclesiae clara trophæa dedit.
 Christus quem signat Habraam, Loth tollet ab hoste,
 Et Cisaram Barach eoget inire fugam.
 Sceptra David novus accipiet, pereunte Saule,
 Et fugient paleae sub Gedeone leves.
 Portas avellet quasi Sampson gratia Christi,
 Per quam deflebit diruta fana Dagon.
 Stella maris quam pulchra Judith designat et Hester
 Dejecit precibus hostica colla suis.
 Natis prima suis elegia fluxit ab Eva,
 Sed mundo fudit gaudia stella maris.

- Quae mortis virus victrix exterminat assit,
 Carminis et vitæ terminus illa mihi.
- .i. Carmine sic gemitus crebri, diversaque vota,
 Et varii mores et vaga corda patent.
- .ii. Sanctas reliquias quas regis gratia fecit
 Parisius ferri, pagina certa tenet.
- .iii. Illic natura maris monstratur, motus ad arma
 Subsequitur, miserum vulgus inermis gemit.
- .iiii. Urbs Aconensis capitur probitate potentum
 Regum, dissensum sed nova palma parit.
- .v. Ortus adhuc durat dissensus, bella sequuntur.
 Ecclesiae paci quæ nocere diu.
- .vi. Hæreticis domitis respirat terra Tholosæ,
 Et colit ecclesiae sacra statuta sacrae.
- .vii. Strages hæreticos ad Tartara mittit, Olympo
 Sublimant animas inclita bella crucis.
- .viii. Plurima mira patent, et in hiis miracula fulgent
 Sanctorum, salvat quos Deus ipse legit.
- .ix. Gentes Tartaræ dominantur, sed dominantes
 Omnipotens domitat, catholicosque juvat.
- .x. Exsurgit gravibus tandem victoria bellis,
 Plebsque triumphatrix regnat in arce poli.
 Terminat in Domino, qui vitam corporis umbram
 Exiit, et fracto carcere liber abit.
 Tota triumphantem circumdat curia cœli,
 Quæ miris modulis læta resultat ei.
 Cives cœlestes sua mulcet musica, mentes
 Pascit concordis disparitate modi.
 Urbis panduntur portæ, sociosque receptant
 Urbani proceres, æthereique duces.
 Nobilis urbs cœli tenet ampla suburbia, partes
 Mundi, sed carcer est baratralis chaos.
 Rex illi de jure suos incarcerat hostes,
 Divite qui justos ditat in urbe sua.

Est alius carcer liber qui crimina purgat,
 Quæ non perfecte diluit exul homo.
 Spretis terrenis rebus, spretisque caducis,
 Hæc data sunt pugili dona beata probo,
 Æterni trabea regni, vitæque corona,
 Et pacis palma, lætitiæque stola.
 Principis astriferi sceptrum crux florida fructum
 Solvit eis, quorum floruit ante fides.
 Est ubi justitiæ sol Christus, gaudia vera
 Æstas continuat spiritalis ibi.
 Tandem fulgebunt sanctorum corpora sana.
 Fortia, formosa, libera, læta, cita.
 Dos animæ dabitur concordia, plena potestas,
 Intellectus, amor, pax, et honoris apex.
 Visio læta Dei quem pascit nectar amoris
 Inbuit, hic sompnum nascit amœna quies.
 Insopita micat cœli lux, atria semper
 Vernant, in thalamis omnis abundat honor.
 Sponsa Deo nubit, sed ad hæc connubia nullus
 Lascivit saltu, tegmine, voce, manu.
 Hic sunt matrone castæ, nuptæque fideles,
 Prudentes viduæ, virgineique chori.
 Emeritos tenet ordo senes, gratantur ephēbi
 Carnis victores, glorificantque Deum.
 Pro cœlo certans cœlum pro munere sumit.
 Cœlestesque lyras, angelicumque melos.
 Convivas reficit redolens rosa cœlica, florem
 Flos pariens, solem stella, Maria Deum.

ΗΞΠΑΙΚΤ · ΔΙΒΕΡ · ΔΗ · ΤΡΙΥΜΦΙΣ · ΗΚΚΛΕΣΙΗ.

NOTES.

LIBER I.

- P. 4, l. 31. *Towesmini*. This should no doubt be *Coresmini*, the Kharesmians or Seljouk Turks, who, driven out of Persia by the Mongols, had thrown themselves upon Syria, taken Jerusalem, and massacred its Christian inhabitants, in the year 1244. The *c* and *t* are often interchanged in the MSS.
- P. 5, l. 10. *Itacus pectore, dando Titus*. Ulysses and the emperor Titus seem to have been regarded in the Schools as the classical models of courage and liberality.
- P. 6, l. 5. *Cordaba*. Cordova was captured from the Spanish Arabs by Alfonso, king of Castille, in 1237.
- l. 6. *Hispalis*. Seville (Hispalis) was captured from the Mohammedans by Ferdinand III. of Castille (St. Ferdinand) in 1248. The name Ferdinand was pronounced and written Ferrand, in the langue d'Oïl.
- l. 7. *Cypris*. Louis IX. in his expedition to Egypt in 1248, stopped at Cyprus, and remained in that island till the following spring.
- P. 7, l. 1. *Ternarius impar*. The belief in the occult qualities and meanings of numbers was strongly imprinted on the mathematical science of the middle ages, and is alluded to more than once in this poem. It must be remarked, as an erratum, that the comma has slipped out of its place in this line, which should be "Est numerus ratio triplex, ternarius impar."
- l. 9. *Vicit Aristotiles*. It may be remarked that at this moment, in the medieval schools, Aristotle had just risen triumphant out of the struggle in which his supporters had been engaged with the strict Catholic party, and that in the writings of Thomas Aquinas he was taking his place in the acknowledged scholastic philosophy. His writings had only been made really known in the West since the closer communications with the Greeks and the Arabs.
- P. 8, l. 17. *Dum rex Arthurus*. The treachery of Modred and the death of Gawayne (Galvanus) are told in Geoffrey of Monmouth, lib. x. c. 13, and lib. xi. c. 1.
- P. 9, l. 3. *Michael*. It was considered to be the special duty of St. Michael to separate the souls of those who were to go to purgatory or hell from those who were worthy to proceed to paradise, and he is frequently pictured in medieval paintings

and illuminations in the act of performing this office by means of a large pair of scales, in which the souls are weighed.

- P. 9. l. 34. *Laurenti*. It is perhaps hardly necessary to remark, in explanation of these lines, that St. Laurence suffered martyrdom on a gridiron (*craticula*). He held the office of treasurer of the church of Rome, and having distributed the wealth of the church among the poor, he presented these to the pagan emperor who ordered him to deliver up the treasures.
- P. 10. l. 9. *In papa -nocentius*. Innocent IV. who occupied the papal chair from the end of June, 1243, to the 7th of December, 1254. This poetical licence of separating the word in order to get over the difficulty of introducing the name Innocentius in a line of dactyls and spondees, is not peculiar to John de Garlande, but is found in other Latin poets of his age.
- l. 11. *Celestinus*. Celestin IV. held the papal see for two or three weeks only, after the death of Gregory IX., which took place in the autumn of 1241, when, in the midst of the struggle between the papal and imperial power, the election of a pope was warmly contested, and the chair remained vacant from August to October.
- P. 11. l. 33. *Ptolomæ*. The works of Ptolemy had now become known in the West through the Arabs, and obtained great respect as an authority in geographical and astronomical science.
- P. 12. l. 23 *Lucas Essexia*. I cannot discover that this writer, who is mentioned again as a distinguished mathematician in p. 26, is otherwise known than by the allusion to him by John de Garlande. He is an addition to the list of early worthies of the county of Essex.
- P. 13. l. 1. *Blanca tamen*. Blanche of Castille, the queen of Louis VIII. of France, and mother of St. Louis (Louis IX.), during a great part of whose reign she ruled directly or indirectly the kingdom.
- l. 29. *Anacleti*. St. Anaclet is pretended to have been pope from the year 100 to 109, and to have first introduced the tonsure.
- P. 15. l. 30. *Marchio*. Hugues de Lusignan, known popularly as Hugues-le-Brun, count of La Marche (*Marchio*, *Marchius*) one of the most turbulent barons of his age, who, partly at the instigation of his wife, was the prime instigator of the war between Henry III. of England and Louis IX. of France in the year 1242. The count Hugues accompanied Louis to Egypt, and died at Damietta, soon after that city had fallen into the hands of the Christians.
- P. 16. l. 5. *Ysabella*. Isabelle of Angoulême, the second wife of king John of England,

- and mother of Henry III. Before her marriage with king John she had been affianced to the count of La Marche, who married her after John's death.
- P. 16, l. 19. *Rex Dachus . . . rex Norvegius*. The king of Denmark was Waldemar II., known popularly as Waldemar the Victorious, who occupied the throne from 1202 to 1241, a period of great turbulence in all the Scandinavian states.
- l. 33. *Marchius Hugo*. Hugues, count of La Marche. See before, the note on p. 15.
- l. 34. *Mensiticos* should no doubt be *Menfiticos*, for *Memphiticos*.
- P. 18, l. 1. *Spatio . . . bienni*. After the death of Celestin IV., which occurred on the 17th or 18th of November, 1241, the papal see remained vacant until the 28th of June, 1243, when Innocent IV. was elected.
- l. 13. *Titus*. Atque etiam recordatus quondam super cœnam, quod nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit, *Amici, diem perdidit*. (Suetonius, lib. viii. in Tito.)
- l. 25. *Modredus, &c.* According to the legendary history of Geoffrey of Monmouth, Lot married Anna the sister of king Arthur, and was by her father of Gawayne and Modred. See Geoffrey of Monmouth, Hist. Britonum, lib. viii. c. 21., and lib. ix. c. 9.
- P. 19, l. 1. *Carmentis*. Carmentis, the mother of Evander, is said to have first given oracles in verse, which it is pretended was called from her in Latin *carmen*.
- l. 13. *Julianus apostata*. I have not been able to discover from whence this singular legend relating to the cause of Julian's apostasy, is taken.

LIBER II.

- P. 21, l. 8. *Pictaviæ probitas*. It is hardly necessary to state, that the insurrection of the Poitevins under the count of La Marche, with the assistance of king Henry III. of England, occurred in 1242.
- l. 12. *Crussanna*. I suppose this must be the castle called by Guillaume de Nangis Crosantum, said to be the modern Crosant, on the river Creuze, at a short distance from Guiret in Saintonge. It was one of the castles captured by the king on this occasion; but the historians do not give it the same special importance which it claims to hold in the verses of John de Garlande.
- l. 24. *Parisius*. This was used in the Latin of the middle ages as an indeclinable word, and it is never found in any inflected form.
- P. 22, l. 7. *Sancta corona*. The crown of thorns, which, with what was said to be a part

- of the real cross and the iron head of the lance with which the side of the Saviour was pierced, was obtained by Louis IX. from the emperor of Constantinople, and brought to Paris with great ceremony in 1240. This purchase, and the solemnities attending the arrival of the pretended relics in Paris, seem to have created a great sensation at the time, and are described at some length by our historian Matthew Paris, by the French Guillaume de Nangis, and in the *Grandes Chroniques de St. Denis*.
- P. 22, l. 9. *Æde sacrata*. The Sainte-Chapelle in Paris, which was built by Louis IX. to be the repository of these relics.
- l. 27. *Reges, i. e.* Louis IX. and Henry III. who were at war with each other in consequence of the insurrection in Poitou.
- P. 23, l. 3. *Fredericus*. The emperor Frederic II. who was engaged in a furious contest with the pope.
- l. 29. *Neustrica . . . domina*. Harlette or Arlette, the mother of William the Conqueror, who dreamt, at the time of his conception, that a tree issued from her body, which grew up towards heaven, and spread its branches over Normandy.
- P. 24, l. 4. *Audax Remundus*. Raymond V. count of Toulouse, the father of the count Raymond who was involved in the war of the Albigeois, and was so bitterly persecuted by the court of Rome.
- l. 9. *Anthiochena suus avus*. The grandfather of Raymond V., Raymond de St. Gilles (Raymond IV.), count of Toulouse, was one of the great leaders of the First Crusade, and distinguished himself especially in the siege of Antioch.
- P. 25, l. 15. *Coresminos*. The Kharesmians, who were driven from Persia by the Mongol Tartars, and invaded Palestine, where they captured Jerusalem.
- l. 23. *Constantinus . . . Silvestro*. St. Sylvester is said to have been elected pope in 314, two years after the celebrated victory of Constantine the Great over Maxentius, which led to the conversion of that emperor, and therefore he was the first bishop of Rome who received the imperial confirmation.
- l. 29. *Cum Brutus*. The fabulous history of Brutus, and of the foundation of *Troja Nova*, or London, is the subject of the first book of Geoffrey of Monmouth's "History," who says, "Regnabat tunc in Judæa Heli sacerdos, et arca testamenti capta erat a Philistæis."
- P. 26, l. 17. *Nomine Scota*. According to the ethnological legends of Ireland, the Hibernian Scoti took their name from a princess named Scota, who was daughter of Pharaoh, king of Egypt. See Giraldus Cambrensis, *Topog. Hiberniæ*, *Distinctio*. iii. c. 7.

- P. 26, l. 23. *Lucas mathematicus*. See before, p. 12, and the note.
- l. 24. *Abel*. This is also a name which I have not been able to trace in any of the literary histories of the middle ages.
- l. 33. *Lamech*. According to the legendary explanation of the fourth chapter of the book of Genesis, Lamech was the inventor of archery; and one day while shooting he accidentally slew Cain, who was concealed in the bushes, with an arrow.
- P. 27, l. 1. *Filius illius*. Tubal Cain. See Genesis iv. 22.
- l. 5. *Ixion*. I do not know on what grounds John de Garlande conferred this honour upon Ixion. Pliny, Hist. Nat. lib. vii. c. 56, ascribes the invention of riding on horses to Bellerophon.
- l. 7. *Erichthonius*. The reason why Erichthonius used the chariot is at least more romantic in the classic story. John de Garlande appears to have had Virgil in his mind (Georg. iii. 113):
- “Primus Erichthonius currus et quatuor ausus
Jungere equos, rapidisque rotis insistere victor.”
- l. 10. *Jason*. The mediæval writers, familiar to a certain degree with the story of the Argonautic expedition, believed that Jason was the inventor of navigation.
- l. 11. *Yonus*. I have not discovered who is the personage whom John de Garlande intended to designate by this name. Pliny, Hist. Nat. lib. xxxiii. c. 3, says, the first inventor of money was unknown.
- l. 13. *Cleopatra Lucano teste*. The passage referred to by John de Garlande which describes the luxury and ostentation of Cleopatra, will be found in Lucan, de Bello Civili, lib. x. ll. 104-168
- l. 27. *Anglicus classe*. Henry III. sailed from Portsmouth in the middle of May 1242, and landed at Royan at the mouth of the Gironde.
- P. 28, l. 17. *Sparos*. The *sparus* was a curved sword, perhaps imitated from the Moors, and explained in the old glosses by the French *fauchon*. The *garsum*, which was a sort of short pike, is mentioned by the ancient writers as a weapon peculiar to the Gauls. In his *Dictionarius*, John de Garlande gives the following account of the arms peculiar to different nations: “Cathagesa Gallicorum, sparos Hispanorum, catheias et pugiones in dolonibus Teutonicorum, avelancias Anglicorum, pila Romanorum, sarissas Macedonum, peltas Amazonum, Tolozanorum arcus.”
- P. 33, l. 25. *Rex cadet in bello*. This was a rather celebrated equivocal prediction, said to have been made by a sorcerer before the battle of Bouvines, in which the king of France, Philippe-Auguste, was thrown to the ground and narrowly escaped being killed, although in the end he gained the victory; and Ferrand or Ferdinand

- count of Flanders, was taken prisoner and led in triumph to Paris. Count Ferrand, according to the story, believed the prediction to signify that the king would be slain, and that he (Ferrand) would enter Paris as the conqueror of France.
- P. 33, l. 29. *Rex pro jure suo*. John de Garlande now returns from his rather long digression to Henry III.'s expedition to Poitou. The anecdote of the Scots mentioned here, is not, as far as I know, told by any other writer.
- P. 34, l. 1. *Sanctonico portu*. Royan, where the king of England landed, was in the territory of Saintonge.
- P. 36, l. 15. *Quærebant animam Dagoberti*. Alluding to the popular story of the hermit, who, at the time of the death of Dagobert, saw in a vision the king's soul dragged away by demons, from whom it was rescued by the three saints, Dionysius (St. Denis), Mauritius, and Martin. This legend is told in the *Vita Dagoberti regis*, and is represented in sculpture on the tomb of Dagobert, in the church of St. Denis.
- l. 19. *Sacer o Dionisi*. King Dagobert was the founder of the church of St. Denis, near Paris, which he endowed with immense territorial grants, as well as with relics and treasures.
- P. 37, l. 19. *Beletici . . . scripta Johannis*. The only name of a medieval writer I have met with resembling this, is John Beleth or Bileth, the author of "The Rationale Divinorum Officiarum," of whom all that is known seems to be, that he was rector of the university of Paris. Tanner, however, I know not on what authority, places him at a later date than that of John de Garlande.
- P. 38, l. 8. *Mirræo . . . Nicholæ*. St. Nicholas was bishop of Myra in Lycia, in the fourth century.
- l. 9. *Sanctus Honoratus*. There were two saints named Honoratus, one archbishop of Arles in the fourth century, the other bishop of Amiens in the seventh.
- l. 11. *Germanus . . . et Lupus*. According to the legend, Germanus bishop of Auxerre, and Lupus bishop of Troyes, came over to Britain in the first half of the fifth century, to controvert the heresy of Pelagius; and took a very active part in the struggle between the Britons and the Saxons; but it is evidently a mere fable, founded, no doubt, upon a confusion by later writers of the Britons in this island with the Bretons of Armorica.
- l. 19. *Gildas historicus*. The pretended miracles of St. Germanus in Britain are told, not by Gildas, but by Nennius; but the chronicle ascribed to Nennius often went under the name of Gildas in the twelfth and thirteenth centuries.
- l. 21. *Electus fuit Eligius*. St. Eligius was by profession a goldsmith, who, while

young, was introduced to the notice of Clotaire II. king of the Franks, by his treasurer Bobo. Clotaire gave him a commission to make him a rich chair of state; and, as was usual, supplied him with the materials, which Eligius turned to so much advantage that, in place of keeping the materials which were superfluous, he brought the king two chairs instead of one. Clotaire was so much pleased with his honesty as well as with his skill, that he made him master of his mint; and Eligius became the confidential minister of Clotaire as well as of his successor Dagobert.

- P. 38, l. 33. *Sanctus Dunstanus*. The story of St. Dunstan and the demon is too well known to need explanation.
- P. 39, l. 3. *Martinus*. St. Martin of Tours, whose family were pagans, and who himself served in the Roman army as a soldier, once met with a miserable beggar who was half-naked and shivering in the cold. As he had already given away all his money in charity, he took off his rich cloak, and, cutting it in two with his sword, gave one half to the beggar to cover him more warmly, and wrapped the other round his own body.
- l. 5. *Gullaco*. The struggles of St. Guthlac with the demons, who strove to expel him from his residence at Croyland, are told at length in his life by Felix of Croyland.
- l. 25. *Romanos Cæsar expugnat*. The war between the pope and the emperor Frederic II. who invaded Italy; and his successes compelled the pope to retire to Lyons at the beginning of the year 1245.
- Parthia calcat Jerusalem*. The destruction of the holy city by the Kharesmians in 1244.
- l. 27. *Tartarcos Germania*. The invasion of Germany by the Tartars. See further on, lib. vii.
- l. 28. *Hispani Lybicos*. The wars which at this time the Christian princes in Spain were carrying on successfully against the Moors.
- P. 40, l. 7. *In Frontineium*. The poet, after another digression, reverts again to the war in Poitou. Frontineium, called by Matthew Paris *Castrum de Frontenay*, is called by the French chroniclers, more correctly, Fontenay. It was in fact Fontenay, near Niort, now called Rohau-Rohan. It seems to have been known by both names of Fontenay and Frontenay; for it is evident by his pun on the word (*frontem*), that John de Garlande, who must have been well acquainted with the French pronunciation, intended to write it Frontineium. The siege of Fontenay was one of the grand events of this war.

- P. 40, l. 24. *Alfonsus*. Alphonse, the brother of Louis IX. who had given him in the preceding year, on the occasion of his marriage, the territories of Poitou, Auvergne, and the Albigeois. Poitou had been but recently recovered from the Plantagenets, kings of England, and its barons, who had lived in a sort of doubtful independence between the two kings, now returned to their allegiance to the king of England, and followed the count Hugues of La Marche in revolting against the French.
- P. 41, l. 3. *Campani*. The people of Champagne. The celebrated Thibaud count of Champagne, the reputed lover of queen Blanche, and now king of Navarre, had joined secretly in the coalition of the Poitevins and the count of La Marche, but he did not openly take part with the confederates.
- l. 5. *Atrebatenses*. The people of Arras. *Belvacus*, Beauvais.
- l. 7. *Neustria tristatur*. The barons of Normandy were anxious to rise against the French, but no efficient assistance was sent to them.
- l. 11. *Allobroges*. The people of the Dauphiné.
- l. 12. *Bituricæ*. The men of Berry were celebrated for their war-like spirit (*feræ*).
- l. 13. *In clerum . . . Aurelianis*. The city of Orleans was noted at this time for the sometimes sanguinary frays between the townspeople and the students in its ancient and celebrated university.
- P. 42, l. 31. *Ad natum trahit illa virum*. Isabelle, who naturally leaned to the interests of her son Henry III. of England, is generally understood to have drawn her husband, the count of La Marche, into this war; and to have raised by her intrigues a formidable confederacy of princes, most of whom did not appear when their services were needed. This non-appearance led to a quarrel between the English king and the count Hugues, who in consequence entered immediately into secret negotiations for a reconciliation with the king of France.
- P. 43, l. 31. *Brabantina manus*. The Brabançons or routiers, military adventurers who served any leader for hire, were the most celebrated military force at this time, and remarkable for their discipline and courage.
- P. 44, l. 1. *Potatrix Angliæ*. The English had an early reputation for drunkenness, a vice which according to some they had learned from the Danes, but which according to others prevailed in the Anglo-Saxon times.
- l. 6. *Angolisma*. Angoulême was the hereditary territory of queen Isabelle, the wife of Hugues count of La Marche.
- l. 13. *Reginabilus*. Reginald or Reinaud, lord of Pons (whose name is punned upon in the text), appears to have been one of the first of the barons who deserted

the cause of the count of La Marche and king Henry after the battle of Saintes. "Regnaut le sire de Pons." say the Grandes Chroniques of St. Denis, "fu tout espoventé de la force le roy (Louis) et de la victoire que Dieu luy ot donnée, si vint à luy en la ville de Coulombiers, qui siet à un mille de Pons, et fist hommage au conte de Poitiers devant les barons de France." *Gr. Chron. de St. Denis*, tom. iv. p. 271.

LIBER III.

- P. 49, l. 11. *Myccnas*. This of course means Messina, the modern Messina, in Sicily, where Philippe-Auguste and Richard Cœur-de-Lion met and passed the winter of 1190. The events alluded to in the following lines are fully narrated in the Itinerarium Ricardi regis of Geoffrey de Vinsauf.
- l. 15. *Theodoricum*. Theodoric king of the Goths. A hermit, who resided on the isle of Lipari, told a friend of pope Gregory the Great, that he had seen the soul of this Gothic king thrown into the crater of the isle of Vulcano, which was supposed to be one of the mouths of hell. (See Gregor. Magn. Dialog. lib. iv. c. 30.) Hence this volcano became known as the *Infernus Theodoricî*.
- P. 50, l. 1. *Matagriphum*. See Geoffrey de Vinsauf, lib. ii. c. 20.
- l. 7. *Tholomaida*. Acre.
- l. 27. *Cypri . . . tyrannus*. The events which occurred at Cyprus are told by Geoffrey de Vinsauf, lib. ii. cc. 28-40.
- P. 51, l. 4. *Contra germana fœdera*. A treaty had been entered into between Henry II. of England and Louis VII. of France in 1169, in accordance with which the princess Alix, daughter of Louis and sister of Philippe-Auguste, was delivered up to Henry of England to be educated at his court, and to be married eventually to Richard; but it was said that king Henry either seduced or violated her, and on these grounds Richard refused to marry her. Philippe, at the time when they entered upon the Crusade, called upon Richard Cœur-de-Lion to fulfill his engagement toward his sister, but was pacified on the assurance of Richard that he was ready to bring indubitable testimony of her incontinence with his father: and the king of England married the princess Berengaria of Spain.
- l. 7. *Dromonem*. See Geoffrey de Vinsauf, Itin. R. Ric. lib. ii. c. 41.
- l. 9. *Carvina*. It would appear by this, that Richard had encountered two vessels on his voyage from Cyprus to the coast of Syria, one of which was sunk and the

- other taken. The chroniclers seem to speak of but one, but their account is rather confused.
- P. 51, l. 11. *Jopem*. Joppa or Jaffa, was in the hands of the Christians.
- l. 32. *Austricus*. The Duke of Austria; the story of this quarrel with king Richard about the standards is also told by the chronicler Walter de Hemingford.
- P. 52, l. 1. *Sed dicunt aliter alii*. This expression of opinion, as to the cause of the quarrel between Richard and the duke of Austria, is curious.
- l. 16. *Rothomagum veniens*. Richard landed at Sandwich, on the 12th of March, 1194, on his return from captivity; and early in May he passed over into Normandy, to counteract the designs of his brother John and the king of France. See Roger de Hoveden.
- l. 21. *Arthurus Roma*. King Arthur's pretended expedition against the Romans, and the exploits of Gawayne, in Italy, are the subject of the ninth book of Geoffrey of Monmouth's "History."
- l. 29. *Nomine Cathualadrus*. See Geoffrey of Monmouth, Hist. Brit. lib. xii. cc. 17. 18.
- P. 53, l. 5. *In arce Caluchi*. The castle of Chalus-Chabrol, the ruins of which still exist near the little town of Chalus, in the Limousin.
- l. 9. *Basilius*. Roger of Wendover calls the man who shot king Richard with his arbalest Peter Basilii; and he is followed by other chroniclers. According to Roger de Hoveden, his name was Bertram de Gardun (Bertrand de Gourdon), and his account appears to be adopted by the French historians generally.
- l. 17. *Mirabel*. Mirebeau, in Poitou.
- l. 19. *Arthurus*. Young Arthur of Britany, with the barons of Poitou and Aquitaine, had surprised queen Alianor, and were besieging her in the donjon of the castle, when they in their turn were surprised and besieged by the troops of king John, so that it was one siege within another. Arthur and his friends were under the necessity of surrendering; and the young prince was soon afterwards murdered by his uncle.
- l. 21. *Mons Albanus*. The castle of Montauban in Poitou was taken by king John, and his Gascon troops, on the 1st of August, 1206.
- l. 23. *Nemora Hybernica*. John's expedition to Ireland took place in 1210.
- l. 24. *Ad stygis introitus*. The celebrated place of mediæval and even of modern superstition, St. Patrick's Purgatory.
- l. 33. *De Londoniis Johannes*. On John of London, see the introduction to the present volume.

- P. 54, l. 21. *Coram Paululpho*. King John's submission to the pope took place in the middle of the month of May, 1213.
- l. 27. *Stephanus primus*. Stephen Langton, the elected archbishop of Canterbury, who was the cause of the quarrel with the pope.
- l. 29. *Ludovicus octest*. Prince Louis landed at Sandwich on the 30th of May, 1216.
- P. 55, l. 1. *Nycolam Lincolnia*. The Normans appear not to have been able to pronounce the name Lincoln, and they called it Nichol.
- l. 3. *Tincta veneno pessica*. Poisoned peaches, which, according to Roger de Wendover and other chronicles, were the immediate cause of king John's death.
- l. 15. *Falco*. Faukes, latinised by the prose chroniclers more usually by *Falcosius*, was one of the most formidable leaders of John's foreign mercenaries.
- l. 16. *Comes Willelmus*. William earl of Pembroke, marshal of England.
- l. 26. *Quor Ludovicus habet*. St. Louis, who at the time this poem was written still held the continental provinces of which the Plantagenets had been deprived by Philippe-Auguste, and which the English had made a fruitless attempt to recover in 1225.
- l. 28. *Avinionis honor*. Avignon was taken in 1226 by Louis VIII. of France, the same who when a prince had come to England at the invitation of the barons, and who died of disease contracted during the siege.
- P. 56, l. 1. *Regis Ricardi . . . sorores*. Henry II. of England had three daughters, of whom the eldest, Maude, married Henry the Lion, duke of Saxony, and was by him the mother of the emperor Otho; the second, Eleanor, was married to Alfonso VIII. king of Castille, and was the mother of Blanche queen of Louis VIII. of France, and mother of St. Louis; and the third, Joane, married first to William king of Sicily, and, secondly, to Raymond V. count of Toulouse, by whom she was the mother of Raymond count of Toulouse, whose name has been immortalised by his sufferings in the war of the Albigeois.
- l. 13. *Murus*. In the year 1211, Philippe-Auguste surrounded the southern part of Paris with a wall of such extent that it inclosed fields and vineyards, upon which he ordered houses to be built. It is not clear however that he did this out of fear of the emperor Otho, although the latter had threatened to reduce his kingdom to the three towns of Paris, Orleans, and Etampes.
- l. 15. *In Gallos agitot gladios*. An allusion to the campaign of 1214, and the battle of Bouvines in that year, in which the emperor Otho distinguished himself greatly.
- l. 19. *Fredericus*. Otho, after the battle of Bouvines, retired almost from the world,

and left the advantage to his rival, Frederic of Hohenstauffen, king of Sicily, who succeeded to the empire.

P. 56, l. 33. *Sanctonica . . . in urbe*. John de Garlande returns again to the war in Poitou. The king of England and his allies marched from Saintes (*urbs Sanctonica*), towards Taillebourg. (*Calaburgis* should be *Taloburgis*).

P. 57, l. 1. *Hâs campis*. John de Garlande alludes to the legend in the book of the Pseudo-Turpin, which is thus translated in the *Grandes Chroniques* of St. Denis: " Puis vint Agoulant et sa gent jusques à la cité de Xaintes, qui estoit el commandement des Sarrasins. Charlemaïnes ala après, et luy manda qu'il luy rendist la terre et la cité. Mais Agoulant remanda qu'il ne la rendroit point; mais s'il vouilloit bataille, il l'auroit par tel convent que la cité feust à cely qui vaineroit. D'ambedeux pars fu la bataille octroyée. Mais le jour devant que les eschièles des Chrestiens feussent rangiées et ordonnées devant les héberges, pour combatre, avint un emerveilleuse chose *ès prés qui sont entre la cité et un hostel qui a nom Taillebourg*. Là fichèrent aucuns leurs lances en terre devant les tentes; lendemain les trouvèrent reprises et pleines d'escorees et de feuilles ceux tant seulement qui pour l'amour de Jhésu-Crist devoient mourir et recevoir martire en celle bataille. [Celly meisme miracle estoit ja avenu en une bataille si comme l'histoire l'a dessus-racompté.] Ceux qui leurs lances virent foillues et reprises furent moult liés de ce miracle: maintenant les compèrent près de terre, tous ensemble se mistrent en une eschièle et se fêrèrent les premiers en la bataille; moult de Sarrasins occistrent, mais à la parfin moururent-ils en bataille, martirs pour l'amour de nostre Seigneur; si furent ceux qui furent occis environ quatre mille. En celle bataille fu Charles à si grant meschief que son cheval fu sous luy occis, et fu-il moult empresé par la force des paens. Son cuer et sa force reprist, avec sa gent à pié sa fêrit en eux par grant vertu, et en fist moult grant occision; et à la parfin les Sarrasins ne peurent endurer sa force, ains guerpièrent la bataille et s'enfouirent en la cité; et Charlemaïnes les suivit et asségia la cité de toutes pars fors pardevers le fleuve. Lendemain, ainsi comme après mienuit, se mist Agoulant à la fuite, par devers le fleuve qui a nom Charente. *Grandes Chroniques de St. Denis* tom. ii. p. 221.

l. 20. *Magdalena*. It was on Sunday, the feast of St. Mary Magdalene (July 22), that the French crossed the bridge of Taillebourg, and first came in contact with the army of the confederates.

P. 59, l. 13. *Willelmu*. Guillaume des Barres was one of the most heroic chiefs of the third crusade.

- P. 59, l. 32. *Rudolphus*. Ralph Fitz-Nicholas, one of king Henry's favourite counsellors.
- P. 60, l. 13. *Clavensem comitem*. Richard de Clare, earl of Hertford and Gloucester, one of the most distinguished of the barons of Henry III. It was he who subsequently went as ambassador to convey Henry's formal surrender of Normandy to the French king.
- l. 23. *Symon de Montforti*. This of course was the Simon de Montfort celebrated in English history, the second son of the hero of the crusade against the Albigeois. He commanded the forces of Gascony under Henry III.; and had been restored to the earldom of Leicester, which had been formerly held by his family.
- l. 25. *Rogerus Bigoth*. Roger Bigod, earl of Norfolk.
- l. 27. *Guillelmus*. William de Longue-espée; the same brave baron who was slain at Mansoura during St. Louis's crusade in Egypt.
- P. 61, l. 4. *Scotia curta togas*. This is a curious allusion, as it seems to show that the short garments of the Highlanders are as old as the thirteenth century.
- l. 17. *Bolonius comes*. Alphonse count of Boulogne (afterwards king of Portugal), who had married Maude countess of Boulogne in 1238. The valour displayed by the count of Boulogne in this battle is celebrated in the *Grandes Chroniques* of St. Denis.
- l. 19. *Viribus Hispani*. Alphonse of Boulogne was the brother of Sancho king of Portugal; and, like all people on the south of the Pyrenees, appears to have been considered as a Spaniard.
- l. 25. *Barrensem . . . Johannem*. According to Matthew Paris, John de Barres was taken prisoner in the battle, with six other knights, by William de Say, and afterwards liberated by exchange.
- l. 33. *Gebennar*. The people of the Cévennes.
- P. 62, l. 1. *Essexia*. Essex appears at this time to have been celebrated for its archers.
- l. 3. *Pontisara*. Pontoise.
- l. 7. *Guillelmus Sayus*. William de Say, who was made by Henry III. governor of Rochester Castle.
- l. 9. *Dux Burgundus*. Hugues IV. duke of Burgundy, who afterwards accompanied St. Louis to Egypt.
- l. 29. *Marchio*. The count of la Marche submitted, and made his peace with the king of France, after the defeat of the combined forces.
- P. 63, l. 6. *Nati duo*. The two sons of Hugh count of la Marche were Guy de Lusignan and Hugues, called, like his father, le Brun.
- l. 7. *Ricardus*. Richard earl of Cornwall, brother of Henry III.

- P. 63, l. 9. *Robertus*. Robert count of Artois, the brother of Louis IX.
- l. 33. *Lazarus*. According to the French legend, St. Mary Magdalen, St. Martha, and St. Lazarus, being driven out of Palestine by the Jews, fled by sea and reached Marseilles, where they founded the church of which Lazarus became the first bishop. The cave in which Mary Magdalen is pretended to have lived, among the mountains near St. Maxence, is called the Ste. Baume. The town of Avalon is in Burgundy (in the Auxois).
- P. 64, l. 13. *In Tarascona*. The relics of St. Martha were pretended to have been found at Tarascon in the thirteenth century.
- l. 31. *Chirinta*. The river Charente.
- P. 65, l. 13. *Carritur ad portus*. The engagement in the suburbs of Saintes is spoken of here as if it followed immediately upon that of Taillebourg, whereas it really occurred on the next day.
- l. 21. *Henricus quidam*. Matthew Paris calls him Henry de Hastings.
- l. 24. *Bordegulas*. Henry III. fled to Bordeaux, which belonged to the English crown.
- P. 66, l. 13. *Rupella*. l. 17. *Bolonia*. Rochelle, Boulogne, and the other coast towns, were exposed to the attacks of the navy of the cinque ports during the war.
- l. 19. *Hugō fit Francus*. The count of La Marche now transferred his homage to the king of France.
- l. 25. *Blavia sylva*. The disgraceful flight of the English king to Blaye is related by Matthew Paris.
- l. 27. *Anglicus hic gladius*. This must refer to the engagement at Saintes, as in the flight to Blaye the loss was altogether on the side of the English, multitudes of whom died of fatigue and exhaustion.
- l. 33. *Subitanea pestis*. This account of the plague, which broke out in the French army and saved Gascony from invasion, may be compared with that given by Matthew Paris.

LIBER IV.

- Page 68, l. 1. *Biterrensis urbs*. Béziers. John de Garlande now proceeds to describe the war against the Albigeois.
- l. 21. *Rogerus*. Raymond-Roger viscount of Béziers. I am not aware that this story of the seduction of Raymond-Roger's wife by the bishop of Albi, and the

viscount's revenge, is told by any other writer as the origin of the extreme hostility of the court of Rome towards him.

- P. 69, l. 25. *Tholosæ comitem*. Raymond VI. count of Toulouse. John de Garlande describes correctly the weakness of this unfortunate prince, who neither interfered to protect the viscount of Béziers, who was his nephew as well as his vassal, nor did he attempt by taking an active part against him to obtain the favour of the church and avert the terrible blow which was in reality aimed at the count.
- P. 70, l. 7. *Nomine vir Petrus*. Pierre de Castelnau or Châteauneuf, the pope's legate, who was assassinated, not as it appears to be intimated here, in the midst of the meeting at which he quarreled with the count of Toulouse, but when he was leaving his territory and preparing to cross the Rhône.
- l. 17. *Abbas Cisterciensis*. Arnaud-Amaury abbot of Cîteaux, the pope's legate, and the chief preacher and director of the crusade against the Albigéois. *Dux Burgundus*. Endes III. duke of Burgundy.
- ll. 29, 30. *Comes Furensis*. Raymond-Roger count of Foix. *Convenarum comes*. Bernard IV. count of Comminges. These were the two friends of the count of Toulouse who chiefly showed an inclination to join with the viscount of Béziers in resisting the crusade.
- P. 72, l. 3. *Lucius*. l. 10. *Vortigerni tempore*. For the legends here alluded to, the reader may refer to Geoffrey of Monmouth and Bede.
- l. 23. *Hic rexit Gothos*. Toulouse was the capital of the kingdom of the Visigoths, whose king, Alarie II. was conquered by Clovis. The Goths were Arians; and Clovis himself, only recently converted from paganism, made their heretical opinions a principal cause of his hostility.
- P. 73, l. 7. *Pars Saturnini sancti*. St. Saturninus was bishop of Toulouse in the third century, and suffered martyrdom there. The cathedral of Toulouse was dedicated to him.
- l. 15. *Rogerus ab urbe exit*. Alluding to the base treachery of the Roman legate, by which the viscount of Béziers was drawn out of Carcassonne, and made a prisoner. According to the usual accounts, all, or nearly all, the citizens of Carcassonne escaped; and we might almost suppose that in what follows John de Garlande had confounded it with Béziers.
- l. 31. *Leycestrius*. This is a mistake of John de Garlande; for the Simon de Montfort, who was leader of the crusade against the Albigéois, was never earl of Leicester, as that title was afterwards conferred on his son.
- P. 74, l. 11. *Flandriæ quem genuit vates studiosus Alanus*. Alanus de Insulis, so well

known as a Latin poet and as one of the most learned teachers in the University of Paris, where he was spoken of by the title of the *doctor universalis*. The notice of him here is very curious, and is an addition to our previous knowledge relating to him.

- P. 74, l. 25. *Rex Constantinus*. John de Garlande again digresses to tell the legendary stories of Constantine the Great, pope Sylvester, and the empress Helena, which require no illustration. The same may be said of the miracles of the saints which follow, most of which are well known.
- P. 79, l. 31. *Enoc et Helyus*. According to the legend, Enoch and Elias, who were carried to heaven without death, are to return to the earth to oppose Antichrist, and to be slain by him.
- P. 80, l. 19. *Castro Murelli*. The battle of Muret or Murel, in which Pedro king of Aragon was slain, is told here rather differently from the accounts of other writers.
- P. 82, l. 3. *Qui formidavit*. Pedro of Aragon had gained great celebrity by his wars against the Moors.
- l. 11. *Majorica*. Majorca was taken from the Saracens by Jayme I. the successor of Pedro, in 1229.
- l. 23. *Bis Ludovicus*. Louis had made a fruitless attempt upon Toulouse in 1219, during the life of his father Philippe-Auguste; he again showed himself before that city in 1226, after the capture of Avignon, but his enterprise was cut short by the disease of which he died in the course of a few days.
- l. 25. *Mauléo . . . Savaricus*. Savari de Mauléon was one of the great chiefs of Poitou, who acted rather a prominent part in the wars of his time, serving alternately different sovereigns. He was subsequently seneschal of Aquitaine under Henry III. of England.
- P. 83, l. 13. *Postquam Remundo Remundus*. Raymond VI. and Raymond VII., the latter of whom was spoken of as the young count during the life of his father, who did not die till 1222.
- l. 15. *Balcarin*. It was the town of Beaucaire which in 1216 was first gained by young Raymond of Toulouse (Raymond VII.), when he returned to attempt the recovery of his father's dominions.

LIBER V.

- P. 85, l. 19. *Ejfundunt funde lapides.* In the *Dictionarius*, John de Garlande, enumerating the different implements of war, says, "In civitate Tholosa nondum sedato tumultu belli, vidi ante muralia, licias super fossata profunda, turres et propugnacula tabulata, et craticula ex craticibus erecta, cestus, clipeos, tarsias, brachiola, et peralia sive tormenta, quarum una pessumdedit Simonem comitem Montifortis, mangonalia, fustibula et trabuceta, arietes, sues, vineas, et catos versatiles, que sunt machinae bellicae."
- P. 86, l. 31. *Amalricus.* Amaury, the eldest son of Simon de Montfort, who succeeded to his possessions and titles on his death.
- Laccyus Hugo.* Hugh de Lacey was the constant companion of Simon de Montfort in this war; and remained with him during the winter of 1211, after the other leaders had left.
- P. 88, l. 23. *Alano.* Alanus de Insulis. See before, p. 74, and note.
- P. 90, l. 1. *Pipinus . . . Karolus.* Pepin and his son Charles (Charlemagne); Pepin went to Italy to assist the pope against the Lombards in 755; Charlemagne was, as it is well known, engaged in several campaigns in Italy.
- l. 5. *Turpinii.* The legendary history of Charlemagne, published under the name of Turpin, furnishes most of the incidents alluded to in the lines which follow.
- l. 13. *Adrianus.* Adrian I. pope from 772 to 795.
- l. 19. *Papa Leo.* Leo III. who succeeded Adrian in 795.
- l. 23. *Agolandum.* One of the heroes of the pretended history by Turpin. See before, p. 57.
- l. 25. *Ferrucutum.* Ferragu or Fernagu, was the name of a Saracenic giant, slain after a desperate combat by Roland.
- l. 27. *Marsirü munus.* Marsirius, or Marsilius, was the pretended Saracen king of Saragossa, who, under cover of a treacherous peace with Charlemagne, sent a quantity of rich presents, among which were a number of women intended to seduce and corrupt his army.
- l. 31. *Rocüla-collis.* The valley of Roncevaux, the scene of Roland's disastrous combat and death.
- P. 91, l. 1. *Ganalonü.* Ganelon was the name of the traitor who, according to the romances, betrayed Roland and his army to the Saracens; and was so notorious that it became used as an ordinary name for any traitor.

- P. 92, l. 13. *Avinone tamen*. The capture of Avignon by Louis VIII. after a long siege, in his expedition against Toulouse in 1226.
- l. 15. *Ludovico rex Ludovicus*. Louis IX. or St. Louis, succeeded his father Louis VIII. on the throne of France in the latter end of the year 1226.
- l. 19. *Quod comitis uiam*. By treaty with Louis IX. on the 12th of April, 1229, count Raymond VII. agreed that his daughter and only child should be married to one of the king's brothers; and that Toulouse and its territories should descend to her and her husband, to the exclusion of all other heirs. The princess was eventually married to Alphonse count of Poitiers, the king's second brother.
- l. 27. *Inquiri Bugaros*. The name *Bougres* (*Bulgari*) was applied to all heretics at this period, and long subsequently, because Bulgaria and the neighbouring countries seem to have been the cradle of the sects who caused so much uneasiness in the West.
- l. 32. *Fulco præsul*. The too-celebrated Folquet de Marseilles, bishop of Toulouse, born in the former city sometime between the years 1160 and 1170.
- l. 33. *Joculator*. Folquet was in his youth one of the most distinguished *trobadors* of his age; and was in great favour with Richard Cœur-de-Lion, with the kings of Aragon and Castile, and with Raymond V. count of Toulouse. John de Garlande perhaps wished to debase the character of the *trobadors*, in applying to him the not very appropriate title of *joculator*.
- P. 93, l. 1. *Cœnobium Toroneti*. The Cistercian monastery of Toronet in Provence, where Folquet became a monk, and of which he was chosen abbot in 1220.
- l. 3. *Præsul et inde*. Folquet was promoted from the abbey of Toronet to the episcopal see of Toulouse in 1205, and he held it till his death in 1231. His odious and sanguinary conduct in the course of the dreadful events which followed, obtained for him among the people of Languedoc the title of "The bishop of devils."
- l. 9. *Novo studio*. The university founded at Toulouse, after the Albigensian war.
- l. 10. *Romanus*. The pope's legate, Romanus de Sancto Angelo.
- l. 11. *Grandis-silvæ pius abbas . . . Helyas*. Elie abbot of Grandselve, who negotiated the treaty of 1229; and appears to have been entrusted with the direction of the establishment of the university of Toulouse.
- l. 12. *Sub duce legato*. The pope's legate, Romanus de Sancto Angelo, the favourite adviser of queen Blanche during the young king's minority: it was under his auspices that the university of Toulouse was founded.
- l. 15. *Rupis-Amatoris elivosa sede*. Rocamadour, to the north of Cahors.

- P. 94, l. 5. *Sanctus Amator*. St. Amator was bishop of Auxerre at the beginning of the fifth century.
- P. 97, l. 3. *Omnis honos*. These lines are taken from Statius, Achilleid. ii. l. 124.

LIBER VI.

- P. 99, l. 3. *Sanguine Parisius*. The great tumults which happened in the university of Paris in the year 1229, and which led to its temporary dissolution, are described at length by Matthew Paris.
- l. 5. *Audegavis studium*. The university of Angers was founded by St. Louis, at the desire of his brother Charles count of Anjou.
- l. 9. *Trecensis ruit*. The church of St. Etienne at Troyes was thrown down by a violent tempest of wind in 1227.
- l. 17. *De Pascha fuit ignorantia*. It is hardly necessary to remark, that at various periods the question of the right time of celebrating Easter was a subject of considerable dispute. John de Garlande seems to intimate that some error of this kind prevailed in the south of Gaul at this time.
- P. 101, l. 7. *Magister Rolandus*. l. 9. *Vana Galvani*. I have not been able to find any further account of the incident or persons here alluded to.
- P. 104, l. 33. *Hic Jacobitani*. The Jacobins or Dominicans were established in Toulouse by St. Dominic himself, and their house became the Inquisition, of which they were the agents. They afterwards, in 1233, built themselves a new and large convent, and the old one was devoted entirely to the Inquisition.
- P. 105, l. 3. *Frater Remundus*. Raymond, prior provincial of the Jacobins, was elected bishop of Toulouse after the death of Foulquet of Marsailles.
- l. 11. *Saracenam castrum*. Castel Sarrasin, a strong fortress in the neighbourhood of Moissac.
- l. 21. *Prope portum Moysiaci*. Moissac, on the Garonne.
- P. 107, l. 10. *Frederice*. The emperor Frederic II. Innocent IV. was elected pope in June, 1243, after the see of Rome had been vacant three years. A number of French and other bishops, who were on their way to Italy to attend a council, had fallen into the hands of Frederic in 1241, and been held prisoners for a short time.
- l. 20. *Lugdunum*. The pope retired to Lyons at the beginning of 1245.
- l. 28. *Tartaream gentem*. The Tartars, who at this moment had reached the frontiers of Germany, and were filling all western Europe with terror.

LIBER VII.

- P. 110, l. 2. *De monstris*. The account given in the following pages of the atrocities committed by the Tartars is in strict accordance with the letters and other documents preserved in Matthew Paris, which will form the best illustration of our text.
- P. 112, l. 5. *Cumani*. On the conquest of, and alliance with, the Cumanians by the Tartars, see Matthew Paris, *sub an.* 1241.
- P. 114, l. 33. *Rex Illiricus*. See Matthew Paris, *ib.*
- P. 115, l. 3. *Damiata*. John de Garlande returns now rather abruptly to St. Louis's crusade to Egypt. Damietta was taken by the Christians on the 5th of June, 1249.
- l. 7. *Jerusalem rex Johannes*. Jean de Brienne, crowned king of Jerusalem in 1210. He died in 1237.
- l. 15. *Amalricus*. Amaury count of Montfort accompanied king Louis to Egypt, and was one of those made prisoners by the Saracens.
- l. 19. *Navarrensis rex*. Thibaud king of Navarre and count of Champagne.
- l. 20. *Ricardus*. Richard earl of Cornwall, brother of king Henry III., who joined St. Louis in Egypt with a body of English crusaders.
- l. 27. *Edmundi presulis*. St. Edmund, who was an Englishman, was made archbishop of Canterbury in 1234. Disgusted with the papal simony as then exercised in England, he subsequently retired to France, and took up his residence in the Cistercian abbey of Pontigny in Champagne, whence he is usually known as St. Edmund of Pontigny. He died in November, 1242.
- P. 116, l. 25. *Flandrensis comitis*. Baudouin IX. count of Flanders, crowned emperor of Constantinople in 1204, and died soon after. In 1225, an impostor, whose real name was Bertrand de Rains, set up in Flanders as the real Baudouin, pretending to have returned from the East after many romantic adventures. The imposture was soon exposed.
- P. 117, l. 27. *Trojanus dur Francus*. According to the ethnological legend of the old French chronicles, the Franks were descended from Francio, who was pretended to have been the son of Hector the Trojan. See the commencement of the Grandes Chroniques of St. Denis.
- P. 118, l. 11. *Galliens in comitem*. The expedition against Toulouse in 1242, on Raymond's revolt, who, however, submitted, and war was thus avoided.

- P. 118, l. 15. *Inquisitores*. The massacre of the inquisitors at Avignonnet, on the 28th of May, 1242.
- l. 25. *Est dum depositus*. The emperor Frederic II. was formally deposed by the pope, Innocent IV., in the council of Lyons, at the end of June, 1245.
- l. 27. *Si Saracenos Fredericus convocat*. The emperor had encouraged the Saracens to settle in considerable numbers in his territories in Italy, and they formed a portion of the army with which he made war upon the pope.
- P. 120, l. 24. *Quid mulicbre scelus*. See Geoffrey of Monmouth, lib. xi. c. 1.
- P. 121, l. 19. *Fornica potas*. A reference to the well-known story of Vortigern and Rowena.
- P. 122, l. 16. *Babylon*. Babylon was the mediæval name for Old Cairo in Egypt.
- l. 31. *Quatuor armantur fratres*. The great taking of the cross occurred at Paris in October, 1245. The king's three brothers, Robert count of Artois, Alphonse count of Poitou, and Charles count of Anjou, who was now also count of Provence, followed the example of Louis.
- P. 123, l. 1. *Remundum comitem*. Count Raymond died on the 27th September, 1249.
- l. 2. *Hugonis*. Hugues count of La Marche accompanied Louis to the crusade, and died at Damietta.
- l. 3. *Dux Burgundorum*. Hugues IV., duke of Burgundy.
- l. 4. *Guillemi . . . Flandria*. William the heir of the county of Flanders.
- l. 24. *Julianus apostata*. This is another legend relating to Julian, of the source of which I am ignorant.
- P. 124, l. 17. *De consilio generali*. The general council at Lyons in June, 1245, at which the emperor Frederic was deposed.
- l. 21. *Astronomus*. The emperor Frederic was a great patron of science in all its branches; and he was himself highly accomplished. John de Garlande means probably to speak ironically of this quality of the enemy of papal despotism.

LIBER VIII.

- P. 126, l. 23. *Urbs Aconensis*. Acre was now the chief place in the possession of the Christians.
- P. 127, l. 21. *Præsal Guillelmus*. Guillaume d'Auvergne was bishop of Paris from 1228 to 1248.
- l. 27. *Urbs Parmæ*. In 1248 the citizens of Parma attacked the Imperialists who

were besieging them, and compelled them to raise the siege; a victory which caused great joy to the papal party.

- P. 128, l. 1. *Mortua portus aqua.* The port of Aignes-Mortes, from whence St. Louis sailed on his expedition to Egypt.
- l. 32. *Bustum Ovidii.* "Ovidius poeta in exilio diem obiit, et juxta oppidum Tomes sepelitur." *Eusebii Chronicon D. Hieronymo interprete.*
- P. 131, l. 25. *Ad urbem Alexandri.* The crusaders intended to make the port of Alexandria, but the disastrous storms they encountered drove them out of their course.
- P. 133, l. 9. *In Casios conversa duces.* John de Garlande is here seeking not very intelligible metaphors from the game of chess.
- P. 134, l. 17. *Fratribus Alphonsus.* Alphonse count of Poitou followed the king with reinforcements.
- l. 19. *Guillelmus Longas-ensis.* William Longue-espée led into Egypt a body of English crusaders. He was slain at Mansoura.
- l. 29. *In quinquageno.* Louis IX. became a captive among the Mohammedans on the 6th of April, 1250.
- P. 135, l. 21. *Robertus.* Robert count of Artois was slain with the English William Longue-espée, in the streets of Mansoura.
- l. 25. *Olivierus de Termis.* The exploits of Olivier de Termes are told by Joinville, and the other writers.
- P. 137, l. 5. *Massoram . . . Thaucos.* Mansoura, on the banks of the Nile. The Ashmoun branch of the Nile, the *Tamiticum Ostium* of the ancients, was usually called by the Franks of this period the river Tanis or Thanis. The allusions which follow will be best understood by a reference to Joinville.
- l. 9. *Rex Saldanus obiit.* The sultan, Malek-Saleh-Negmeddin, was on his death-bed at the time the crusaders landed in Egypt, and he died at the beginning of September, 1249. He was succeeded by his son Almoadam Touran-sebah, who was at this time in Mesopotamia.
- l. 11. *Robertus.* Robert count of Artois, the king's brother.
- l. 19. *Massoræ perit.* The van-guard of the army, which was destroyed in the town of Mansoura through the rashness of the count of Artois, and in spite of the counsels of the grand master of the Templars. The count of Artois himself, and the English baron William Longue-espée, were among the slain.
- l. 28. *Soldanus propria gente.* The new sultan, Almoadam, was massacred by the Mamlouk chiefs, on the 3rd of May, 1250.
- l. 29. *Admirati.* Emirs.

- P. 138, l. 25. *Christicolæ percunt Damiatr.* The sick who were left in Damietta when it was evacuated by the crusaders were massacred by the Saracens, in defiance of the stipulations of the treaty.
- l. 27. *Halepensis soldanus.* After the murder of Almoadan, the moslem of Syria refused to submit to the usurpation of the Mamlouks; and Nasser, sultan of Aleppo, having obtained possession of Damascus, proclaimed his intention of marching with an army to chastise the rebels of Egypt. He even sent an embassy to king Louis, who was in Acre, offering to enter into a treaty with him, on condition that he should assist him against the Egyptians.
- P. 139, l. 25. *Ree Anglieus.* When Louis had escaped from his captivity, he wrote to Henry III. of England to urge him to assist in revenging the losses of the Christians, and Henry talked of a new crusade.
- l. 26. *Hyspanus.* Ferdinand III., king of Castille, had taken the cross, and was on the point of embarking for the East, when his expedition was cut short by his death on the 30th of May, 1252.
- l. 34. *Cæsareum.* The fortifications of Cesarea were repaired and strengthened by St. Louis, during his stay in Syria.
- P. 140, l. 11. *Tartarei perimunt se.* The western empire of the Tartars was at this time breaking up through mutual contentions.
- l. 15. *Persoleit morti Fredericus.* The emperor Frederic II. died on the 13th of December, 1250.
- l. 17. *Cum duce Francorum.* Alluding to the negotiations of Louis with the different Mohammedan princes, more than one of whom sought his alliance against his opponents.
- P. 141, l. 23. *Hares Alphonsus Ferrandi.* In fact Alphonso IV. of Castille succeeded Ferdinand III. in 1252.
- P. 143, l. 29. The colophon is written in Greek capital letters in the MS. as here printed.

27 Joannes de Garlandia
390 Joannis de Garlandia de
J514 triumphis ecclesie libri octo
1360

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

